

Opinnäytetyö (YAMK)

Liiketoiminnan kehittäminen

2020

Sari Leppinen ja Saija Savolainen

”HEITTÄYTYMISTÄ JA ROHKEUTTA, ETTÄ USKALTAISI KOKEILLA.”

– kirjastot aikuisten lukuharrastusta edistämässä
sosiaalisessa mediassa

Sari Leppinen ja Saija Savolainen

”HEITTÄYTYMISTÄ JA ROHKEUTTA, ETTÄ USKALTAISI KOKEILLA.”

- kirjastot aikuisten lukuharrastusta edistämässä sosiaalisessa mediassa

Tämän opinnäytetyön aiheena on aikuisten lukuharrastuksen ja lukemisen edistäminen sosiaalisessa mediassa. Opinnäytetyö on laadullinen toimintatutkimus ja tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Kirjallista lähdeaineistoa tuetaan asiantuntijahaastattelujen avulla. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, minkä vuoksi kirjastoissa tulisi edistää aikuisten lukemista nykyistä enemmän ja kuinka kirjastoissa voidaan hyödyntää sosiaalista mediaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseksi. Opinnäytetyössä pohditaan myös, miten sosiaalisen median käyttö saataisiin kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa perehdytään lukutaitoon ja sen yhä laajenevaan käsitteeseen sekä aikuisten lukutaidon nykytilaan Suomessa. Lisäksi tarkastellaan lukemisen hyötyjä sekä miten kirjastoissa edistetään aikuisten lukemista ja lukuharrastusta. Teoriaosuudessa tutustutaan myös sosiaalisen median käsitteeseen ja selvitetään sosiaalisen median hyötyjä ja haasteita kirjastotyössä. Opinnäytetyön empiirisessä osiossa esitellään kolmen esimerkkitapauksen kautta, miten kirjastoissa hyödynnetään sosiaalista mediaa aikuisten lukuinnon edistämiseksi. Aihetta kartoitetaan myös tutkimushaastattelujen avulla. Lisäksi esitellään Instagramissa toteutettu Kirjamaanantai-julkaisusarja.

Opinnäytetyön tulosten perusteella kirjastoissa tehtävä sometyö kaipaa suunnitelmallisuutta, pitkäjänteisyyttä ja persoonallisempaa otetta tullakseen kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä. Sosiaalinen media nähdään kuitenkin hyvänä kanavana edistää kirjallisuutta ja lukemista sekä tavoittaa asiakkaita laajasti. Lisäksi tutkimushaastattelujen ja Kirjamaanantai-projektin tulosten perusteella heikosti lukevia aikuisia ei kirjastoissa vielä huomioida riittävästi lukemisen edistämistyössä. Sosiaalinen media tarjoaa kirjastoille monipuolisia välineitä edistää aikuisten lukemista ja lukuintoa sekä lisätä kirjastojen ja asiakkaiden välistä vuorovaikutuksellisuutta. Kirjastoissa tuleekin entistä rohkeammin panostaa aikuisten lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseen sekä heikosti lukevien aikuisten lukemisen tukemiseen.

ASIASANAT:

Aikuiset, Instagram, lukeminen, lukuharrastus, lukutaito, sosiaalinen media, yleiset kirjastot

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master's Degree programme in Business Development

2020 | 72 pages, 9 pages in appendices

Sari Leppinen and Saija Savolainen

“INITIATIVE AND COURAGE, VENTURE INTO SOMETHING NEW”

- libraries' use of social media as a source of inspiration for adults to read

The present Master's thesis focuses on how libraries could inspire reading among adults by using social media. The thesis is a qualitative action research which uses theme interview as the research method. The written source material is supported by conducting expert interviews. The objective of the thesis is to study why libraries should inspire reading among adults more than they do at the present and how social media can be used in libraries to encourage adults to read. The thesis also discusses how to make the use of social media a more integral part of library work.

The theoretical part of the thesis discusses literacy and its ever-expanding concept as well as the current state of adult literacy in Finland. In addition, the benefits of reading and how libraries inspire reading among adults are examined. The theoretical part also discusses the concept of social media and explains its benefits and challenges in library work. The empirical part of the thesis presents three case studies on how libraries use social media to inspire reading among adults. The topic is also explored through research interviews. In addition, the Kirjamaanantai publication series implemented on Instagram is presented.

Based on the study results, social media work done in libraries needs planning, perseverance and a more personal approach to become a more integral part of the library work. However, social media is seen as a good channel to promote literature and reading as well as reaching customers widely. In addition, based on research interviews and the results of the Kirjamaanantai project, adults who do not read much are not yet sufficiently considered in the work done in libraries to inspire reading. Social media provides libraries with a variety of tools for inspiring reading among adults and to increase interactivity between the libraries and their customers. Libraries should invest even more boldly in inspiring adults to read as well as in supporting reading among adults who do not read much.

KEYWORDS:

Adults, Instagram, literacy, public libraries, reading, reading as recreation, social media

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
1.1 Työn taustaa	7
1.2 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
1.3 Työssä käytettävät tutkimusmenetelmät	9
1.3.1 Toimintatutkimus	10
1.3.2 Teemahaastattelut	11
1.4 Opinnäytetyön rakenne	12
2 KIRJASTOT JA AIKUISTEN LUKUHARRASTUS	13
2.1 Lukutaito ja lukeminen	13
2.1.1 Mekaanisesta lukutaidosta monilukutaitoon	14
2.1.2 Aikuisten lukutaidon nykytila Suomessa	16
2.1.3 Sosiaalinen lukeminen	19
2.2 Lukemisen hyödyt	20
2.3 Aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistäminen kirjastotyössä	21
3 KIRJASTOT JA SOSIAALINEN MEDIA	25
3.1 Sosiaalinen media	25
3.2 Tutkimuksia kirjaston sosiaalisen median käytöstä	27
3.3 Sosiaalisen median hyödyt ja haasteet kirjastotyössä	30
3.3.1 Hyödyt	30
3.3.2 Haasteet	31
4 KIRJASTOT AIKUISTEN LUKUHARRASTUSTA EDISTÄMÄSSÄ	35
4.1 Haastattelut	35
4.2 Kirjastot aikuisten lukuharrastusta edistämässä sosiaalisessa mediassa	36
4.2.1 Helmet-lukuhaaste Facebookissa	37
4.2.2 Kirjaveivi-podcast	39
4.2.3 Ääniä kirjastosta -podcast	40
4.3 Instagramista intoa lukuharrastukseen	41
4.3.1 Instagram	41
4.3.2 Kirjagram	42
4.3.3 Kirjamaanantai-projekti Instagramissa	43

5 TUTKIMUSTULOKSET	46
5.1 Teemahaastattelut	46
5.1.1 Teemahaastattelujen analyysi	47
5.1.2 Teemahaastattelujen tulkinta	51
5.2 Kirjamaanantai-projekti	54
5.2.1 Kirjamaanantai-projektin analyysi	55
5.2.2 Kirjamaanantai-projektin arviointi	59
5.3 Työn luotettavuus	62
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	64
LÄHTEET	68

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelukysymykset / Harri Sahavirta.
- Liite 2. Haastattelukysymykset / Henriika Tulivirta.
- Liite 3. Tutkimushaastattelujen kysymysrunko.
- Liite 4. Kirjamaanantai-projektin kirjagram-julkaisut.

KUVAT

Kuva 1. Monilukutaidon määrittelyjä (Palsa ym. 2019, 44).	15
Kuva 2. Väestön jakaantuminen lukutaidon suoritusasteille osallistujamaissa (Malin ym. 2013, 19).	17
Kuva 3. Lukutaito ikäryhmittäin Suomessa (Malin ym. 2013, 31).	18
Kuva 4. Helmet-lukuhaasteen logo, © Marja Hautala/Muoks Creative (Helmet.fi 2020c).	38
Kuva 5. Kirjaveivi-podcastin logo, © Reetta Ramos (Helmet.fi 2020d).	39
Kuva 6. Ääniä kirjastosta -podcastin logo, © Katja Niemi (Junttila, sähköpostiviesti 30.11.2020).	40
Kuva 7. Seuraajien määrä ennen projektin alkua.	55
Kuva 8. Seuraajien määrä projektin päättymisen jälkeen.	56

KUVIOT

Kuvio 1. Kirjamaanantai-projektin kulku.	44
Kuvio 2. Seuraajien määrän kehitys.	57
Kuvio 3. Julkaisujen näyttökerrat ja tavoitettavuus.	58

1 JOHDANTO

1.1 Työn taustaa

Tämä opinnäytetyö käsittelee aikuisten lukuharrastuksen ja lukuinnon edistämistä kirjastoissa sosiaalista mediaa hyödyntäen. Työn taustalla on havainto ja kokemus siitä, että kirjastoissa käydään varsin vähän keskustelua aikuisten lukuinnon, lukuharrastuksen tai lukutaidon edistämisestä. Vaikka sosiaalinen media on otettu laajasti käyttöön kirjastoissa, voidaan pohtia, hyödynnetäänkö sen luomia mahdollisuuksia muun muassa lukuinnon herättelyssä riittävän monipuolisesti.

Vuonna 2017 voimaan tullut kirjastolaki edellyttää kirjastoilta muun muassa lukemisen, kirjallisuuden ja monipuolisen lukutaidon edistämistä (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016). Suomen yleisillä kirjastoilla onkin pitkä historia lukemisen, lukutaidon ja lukuinnostuksen edistämisessä. Kirjastoissa on erityisesti panostettu lasten ja nuorten lukemisen edistämiseen ja se onkin ensiarvoisen tärkeää. On ymmärrettävää, että vähäisten resurssien vuoksi aikuisten lukemisen edistämiseksi tehtävä työ on jäänyt vähemmälle. Lasten ja aikuisten lukeminen eivät kuitenkaan ole erillisiä ilmiöitä vaan kirjastoissa tulisi huomata, että aikuisten lukemisen edistäminen tukee myös lasten lukemista ja lukutaitoa. (Sahavirta 2018, 18, 57–59.)

Suomessa on ajateltu etenkin aikuisväestöllä olevan hyvä lukutaito (Sahavirta 2018, 18) ja ehkä tästä johtuen kirjastoissa aikuisten lukuharrastuksen edistäminen on kohdenettu usein niin sanotuille himolukijoille. Kuitenkin aikuisten lukuinnostus sekä lukutaito ovat heikentyneet (Sahavirta 2018, 18). Näin ollen kirjastoissa pitäisi löytää ja keksiä uusia keinoja ja väyliä edistää aikuisten lukemista ja lukuharrastusta. Sosiaalinen media tarjoaa yhden kanavan, jota kautta kirjastoissa voitaisiin aiempaa voimakkaammin panostaa aikuisten lukuinnon ja myös lukutaidon edistämiseen. Sosiaalisen median kautta voitaisiin tavoittaa myös vähemmän aktiivisia lukijoita tai kirjastonkäyttäjiä.

Molemmilla tämän opinnäytetyön tekijöillä on pitkä kokemus kirjastoalalta sekä aikuisten lukemisen parissa tehdystä työstä. Havahtuminen aikuisten lukemisharrastuksen vähenemiseen, erityisesti pitkän tekstin osalta, sekä aikuisten lukutaidon heikkenemiseen tapahtui Espoon, Helsingin ja Porvoon kaupunginkirjastojen toteuttamassa Pedagogisen kirjastotyön koulutuksessa, jonka molemmat opinnäytetyön tekijät suorittivat. Tämän myötä heräsi kiinnostus pohtia aikuisten lukemisharrastuksen ja lukutaidon edistämisen

asemaa kirjastoissa. Aktiivinen ja täysipainoinen kansalaisuus nyky-yhteiskunnassa vaatii lukemista ja hyvää lukutaitoa. Lukemisesta seuraavia lukuisia hyötyjä esimerkiksi hyvinvointiin ei myöskään voida ohittaa. Lisäksi opinnäytetyön tekijöitä kiinnostaa pohtia uusien kanavien, kuten sosiaalisen median, mahdollisuuksia tuoda enemmän esille kirjastoja ja etenkin kirjallisuutta.

Opinnäytetyö pyrkii olemaan puheenvuoro aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämisen puolesta ja toivottavasti myös rohkaisee kirjastojen henkilökuntaa tekemään tätä tärkeää työtä persoonallisesti ja pitkäjänteisesti sosiaalisessa mediassa. Opinnäytetyön otsikko on lainattu eräästä opinnäytetyötä varten tehdystä haastattelusta, jossa keskusteltiin aikuisten lukuharrastuksen ja lukemisen edistämisen tärkeydestä ja rohkeudesta tehdä tätä työtä myös sosiaalisessa mediassa: ”Heittäytymistä ja rohkeutta, että uskaltaisi kokeilla.”

1.2 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on herätellä kirjastoja huomaamaan aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämisen tärkeys. Lisäksi opinnäytetyössä tuodaan esiin sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet kirjastoille edistää aikuisten lukuintoa ja lukuharrastusta.

Opinnäytetyössä etsitään vastausta seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Minkä vuoksi kirjastoissa pitäisi nykyistä enemmän panostaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseen?
- 2) Miten kirjastoissa käytetään sosiaalista mediaa, mitä haasteita ja hyviä puolia sosiaalisen median käytöllä on sekä miten sosiaalinen media saataisiin kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä?
- 3) Kuinka kirjastoissa voitaisiin lisätä aikuisten lukuintoa sosiaalisen median avulla?

Ensimmäiseen kysymykseen haetaan vastauksia luvussa 2, jossa tarkastellaan lukutaidon käsitettä sekä aikuisten lukutaidon nykytilaa Suomessa. Lisäksi ensimmäistä tutkimuskysymystä lähestytään muun muassa sosiaalisen lukemisen ja lukemisen hyötyjen näkökulmasta. Tutkimuskysymystä taustoitetaan myös tarkastelemalla kirjastoissa jo tapahtuvaa aikuisten lukemisen edistämistä. Syitä sille minkä vuoksi kirjastoissa pitäisi nykyistä enemmän panostaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseen, on haettu muun muassa tutustumalla Helsingin kaupunginkirjaston hallinnoimaan Kirjastot aikuisten

lukemisen edistäjinä -hankkeeseen. Kirjallisen lähdeaineiston tueksi asiantuntijahaastatteluun valittiin Arabianrannan ja Vallilan kirjastojen kirjastonjohtaja Harri Sahavirta, joka on toiminut myös Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -hankkeen projektipäällikkönä. Lisäksi Sahavirta on luennoinut lukuisissa koulutuksissa aikuisten lukemisen edistämisen puolesta. Haastattelu toteutettiin sähköpostitse, haastattelukysymykset ovat opinnäytetyön liitteenä (liite 1).

Toiseen tutkimuskysymykseen haetaan vastauksia luvussa 3, jossa tarkastellaan muun muassa aiempia tutkimuksia kirjastojen sosiaalisen median käytöstä. Kirjallisen aineiston lisäksi sosiaalisen median hyötyihin ja haasteisiin kirjastotyössä on perehdytty erikoiskirjastovirkailija Henriika Tulivirran asiantuntijahaastattelun avulla. Tulivirta on tunnettu aktiivisuudestaan sosiaalisessa mediassa, erityisesti lukemisen ja kirjastojen puolesta puhujana. Lisäksi Tulivirta on luennoinut useissa koulutustilaisuuksissa lukemisen edistämisestä sosiaalisen median kanavissa. Haastattelukysymykset ovat opinnäytetyön liitteenä (liite 2).

Kolmanteen tutkimuskysymykseen etsitään vastauksia luvussa 4, jossa perehdytään kolmen eri esimerkitapauksen avulla siihen, miten kirjastoissa edistetään aikuisten lukuintoa sosiaalisen median avulla. Aineistoa on kerätty muun muassa tutkimushaastatteluilla, joissa haastateltiin kolmea esimerkitapausten parissa työskentelevää kirjastoammattilaista. Tutkimuskysymystä kartoitetaan myös luvussa 5, jossa tarkastellaan syvemmin tutkimushaastatteluista saatua aineistoa ja avataan opinnäytetyön tekijöiden sosiaalisessa mediassa toteuttamaa projektia.

1.3 Työssä käytettävät tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusote valitaan usein tutkimuskysymysten perusteella. Valitun tutkimusotteen ja käytettävien tutkimusmenetelmien tulee sopia tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön. (Kananen 2012, 29.) Tämän opinnäytetyön tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullista tutkimusotetta käytetään yleensä silloin, kun halutaan saada tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä hyvä kuvaus ja syvälinen näkemys (Kananen 2012, 29).

Laadullisella tutkimuksella pyritään selvittämään mistä käsillä olevassa ilmiössä pohjimmiltaan on kysymys. Tavoitteena onkin kuvata ja ymmärtää ilmiötä sekä tuottaa siitä mielekästä tulkintaa. (Kananen 2012, 29–30.) Tässä opinnäytetyössä käytetään

lähestymistapana toimintatutkimusta sekä tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Ne sopivat hyvin laadullisen tutkimuksen tutkimusperinteeseen (Kananen 2012, 100; Puusa & Juuti 2020, 267).

1.3.1 Toimintatutkimus

Kananen (2012, 37) kuvailee toimintatutkimuksen alkavan siitä, mihin laadullinen ja määrällinen tutkimus loppuvat. Perinteisesti laadullinen ja määrällinen tutkimus ovat luonteeltaan toteavia. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää ilmiötä ja määrällisessä tutkimuksessa pyritään yleistettävyyteen. (Kananen 2012, 37.) Toimintatutkimusta ei ole kyetty määrittelemään yksiselitteisesti, mutta se yhdistetään usein kuitenkin laadulliseen tutkimusperinteeseen (Puusa & Juuti 2020, 267).

Toimintatutkimuksessa tarkastellaan usein ihmisiä ja heidän toimintaansa, mutta tutkimuksen kohteena voi olla myös yksittäinen ilmiö, joka yleensä liittyy ihmiselämään. Toimintatutkimuksen lähtökohtana on usein toimintojen tai käytänteiden muuttaminen. Ongelmakeskeisyys, tutkijan aktiivinen rooli sekä yhteistyö tutkijan ja tutkittavien välillä ovat tyypillisiä piirteitä toimintatutkimukselle. Vaikka toimintatutkimukselta vaaditaan käytännölläisyyttä, on tärkeää, että käytännön toiminta ja teoreettinen tutkimusosio ovat vuorovaikutuksessa. Toimintatutkimus on siis lähestymistapa, jossa käytäntö ja teoria yhdistyvät. Koska käytännön ja teorian yhdistäminen voi olla haastavaa, on tätä lähestymistapaa joskus myös kritisoitu. Toimintatutkimus vaatiikin tutkijalta perinteistä tutkimusta enemmän tietoa ja perehtymistä käsillä olevaan ilmiöön. (Kananen 2012, 38–39; Ojasalo ym. 2018, 58–60; Puusa & Juuti 2020, 267.)

Toimintatutkimuksen tavoitteena on ratkaista käytännön ongelmia ja saada aikaan muutosta. Käytännön ongelman ratkaisemisen lisäksi toimintatutkimuksessa tavoitellaan uuden tiedon luomista ja ilmiön ymmärtämistä. Toimintatutkimusta tehtäessä on kuitenkin muistettava, että muutosta ei pyrkimyksistä huolimatta välttämättä tapahdu. Vaikka muutosta ei tapahtuisi, toimintatutkimus saattaa paljastaa esimerkiksi vallitsevia asenteita ja valtarakenteita. (Kananen 2012, 37; Ojasalo ym. 2018, 58–59.) Muutoksen lisäksi toimintatutkimuksen keskeisenä elementtinä voidaan pitää myös oppimista ja oivaltamista (Puusa & Juuti 2020, 268).

Käytettävät lähteet ja tiedonkeruumenetelmät valitaan aina määritellyn tutkimusongelman pohjalta. Huolimatta siitä, että toimintatutkimus katsotaan usein laadulliseksi

lähestymistavaksi, siinä voidaan hyödyntää myös määrällisiä menetelmiä. Toimintatutkimuksen vakiintuneita menetelmiä ovat muun muassa havainnointi, ryhmäkeskustelut, kyselyt, haastattelut ja aivoriihiyöskentely. Lisäksi tutkimusaineistoa voidaan täydentää erilaisen kirjallisen aineiston avulla. (Kananen 2014, 78–79; Ojasalo ym. 2018, 61.)

1.3.2 Teemahaastattelut

Teemahaastattelu on yksi käytetyimmistä laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä. Teemahaastattelun käsite voidaan jakaa kahteen osaan: teemaan ja haastatteluun. Teemalla tarkoitetaan laajaa aihekokonaisuutta, se ei siis ole sama asia kuin kysymys. Oleellista on, että haastattelu etenee tiettyjen teemojen mukaan sen sijaan, että esitettäisiin yksityiskohtaisia kysymyksiä. Haastattelu on sanalliseen viestintään pohjautuva vuorovaikutustilanne haastattelijan ja haastateltavan välillä. Haastattelun voi toteuttaa monella eri tavalla. Yksilöhaastattelut ovat yleisin tapa toteuttaa teemahaastatteluja, mutta myös ryhmähaastattelut ovat käyttökelpoinen haastattelumuoto. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48, 61; Kananen 2012, 100, 103.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulla haastattelumuodolla ei ole täysin yhtenäistä määritelmää. Teemahaastattelun voidaan ajatella olevan puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samoja. Teemahaastattelu etenee tiettyjen etukäteen mietittyjen teemojen ja kysymysten mukaan. Tarvittaessa kysymysten järjestystä ja sanamuotoja voidaan vaihdella. Lisäksi haastattelun aikana voidaan esittää uusia, tarkentavia kysymyksiä ja toisaalta osa kysymyksistä voidaan jättää kysymättä. Tarkentavien ja syventävien kysymysten esittäminen onkin yksi teemahaastattelun eduista. Teemahaastattelussa pyritään saamaan tutkimuksen kannalta olennaisia vastauksia, joten kysymysten on oltava valittujen teemojen mukaisia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48; Ojasalo ym. 2018, 108; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.)

Teemahaastattelun keskeisenä tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa valitusta teemasta ja tätä kautta pyrkiä ymmärtämään ja saamaan mahdollisimman monipuolinen kuva käsillä olevasta ilmiöstä. Teemahaastattelua voidaan käyttää monien eri ilmiöiden tutkimiseen, sillä se on hyvin joustava haastattelumenetelmä. (Kananen 2012, 102; Puusa & Juuti 2020, 107, 112.)

1.4 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyön teoriaosuudessa luvussa 2 käsitellään kirjastoja ja aikuisten lukuharrastusta. Luvussa pohditaan muun muassa lukutaitoa ja monilukutaitoa sekä tarkastellaan aikuisten lukutaidon nykytilaa Suomessa. Lisäksi luvussa kerrotaan lukemisen hyödyistä sekä aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämisestä kirjastotyössä. Luku 3 käsittelee kirjastoja ja sosiaalista mediaa. Luvussa avataan sosiaalisen median käsitettä sekä perehdytään aikaisempiin tutkimuksiin kirjastojen sosiaalisen median käytöstä. Luvussa pohditaan myös sosiaalisen median hyötyjä ja haasteita kirjastotyössä.

Opinnäytetyön empiirisessä osiossa luvussa 4 perehdytään tarkemmin kirjastojen eri käytäntöihin aikuisten lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseen sosiaalisessa mediassa esimerkkitapausten ja teemahaastattelujen avulla. Luvussa kerrotaan myös lukuharrastukseen innostamisesta Instagramissa ja tarkastellaan opinnäytetyön tekijöiden Kirjamaanantai-projektia. Luvussa 5 esitellään ja analysoidaan teemahaastattelujen ja Kirjamaanantai-projektin tutkimustuloksia. Lisäksi luvussa arvioidaan työn luotettavuutta. Luvussa 6 esitellään ja pohditaan johtopäätöksiä sekä tulevaisuuden näkymiä ja mahdollisia uusia tutkimuskohteita.

2 KIRJASTOT JA AIKUISTEN LUKUHARRASTUS

Kirjasto on ainoa tila, jossa kaikilla ihmisillä on mahdollisuus kohdata kirjallisuutta. Aineiston tarjoamisen lisäksi Suomen yleisillä kirjastoilla on pitkät perinteet lukutaidon ja lukuharrastuksen tukemisessa, mutta etenkin aikuisten lukemisen edistäminen on keskittynyt lähinnä lukuinnon lisäämiseen. (Tuomi 2016, 24; Sahavirta 2018, 57.) Nykyään lukemisesta käydään paljon keskustelua ja lukutaitoa sekä lukemisen tärkeyttä voidaan tarkastella monista eri näkökulmista (Sahavirta 2018, 19). Lisäksi on hyvä pohtia, miten kirjastoissa tällä hetkellä huomioidaan aikuisten lukemisen edistäminen ja heikot lukijat. Näkökulmia tähän aiheeseen antaa asiantuntijahaastattelussa myös kirjastonjohtaja Harri Sahavirta.

2.1 Lukutaito ja lukeminen

Lukeminen on aivoille vaativa tehtävä, sillä aivot eivät ole ihanteelliset lukemiseen. Lukeminen on aivoille epäluonnollista ja sujuva lukeminen vaatiikin isoja aivomuutoksia. (Huotilainen & Peltoniemi 2017; Huotilainen 2019.) Monimuotoisena tehtävänä lukeminen vaatii havaitsemista ja ajattelua, mutta myös mekaanista ja luovaa toimintaa. Luettu teksti suodattuu aivoissa ajatuksiksi, tiedoiksi, taidoiksi ja tunteiksi. (Sarmavuori 2011, 16, 67.) Huotilainen (2019) vertaakin lukemista salaisen koodin purkamiseen.

Huotilaisen (2019) mukaan lukemaan oppii ainoastaan lukemalla. Matka sujuvaan lukutaitoon on pitkä ja vaatii vuosia kestäväää säännöllistä ja sinnikästä harjoittelua (Ahola 2019; Huotilainen 2019). Kuitenkin lukeminen ja lukutaito ovat keskeisiä avain- ja perustaitoja jokaisen ihmisen jokapäiväisessä elämässä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020; Sulkunen & Malin 2018, 929).

Perinteinen lukutaidon määritelmä on hyvin suppea. Karkeimmillaan lukutaito voidaan käsittää tekniseksi eli mekaaniseksi lukutaidoksi. Mekaanisella lukutaidolla tarkoitetaan kykyä muuntaa kirjaimet sanoiksi. Usein arkisissa yhteyksissä lukutaidolla viitataan peruslukutaitoon, johon sisältyy mekaaninen lukutaito, mutta myös kykyä ymmärtää lukemaansa. Lukutaito ei ole yksiselitteinen käsite vaan nykyään lukutaito saatetaan määritellä hyvinkin laajasti. (Sulkunen 2011, 42; Kupiainen ym. 2015, 13; Relander 2016; Aerila & Kauppinen 2019, 17.)

Sulkusen (2011, 42) mukaan suomalaisessa tietoyhteiskunnassa tarvitaan nykyään muutakin kuin vain mekaanista peruslukutaitoa. Esimerkiksi aikuisväestön työ- ja arkielämän perustaitojen osaamista ja käyttöä arvioivassa PIAAC-tutkimuksessa (Malin ym. 2013, 6) sekä koulutuksen tilasta ja tuloksista tietoa tuottavassa PISA-tutkimuksessa (Jyväskylän yliopisto 2020a) lukutaidon määritelmät ovat varsin yhteneväiset (OECD 2012, 20; OECD 2019, 28). PIAAC-tutkimuksessa lukutaito on määritelty seuraavasti: ”Lukutaito on kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä, arvioimista ja käyttämistä sekä niiden lukemiseen sitoutumista yhteiskuntaelämään osallistumiseksi, lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi sekä tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi.” (Malin ym. 2013, 10.) PISA-tutkimuksen määritelmässä lukutaidosta nostetaan esiin myös reflektoinnin tärkeys (OECD 2019, 28). Näin ollen on huomattava, että erityisesti nyky-yhteiskunnassa lukutaito on paitsi elinikäisen oppimisen työkalu, myös elinikäisen oppimisen kohde (Sulkunen & Malin 2018, 929).

2.1.1 Mekaanisesta lukutaidosta monilukutaitoon

Digitalisaatio ja uudet teknologiat muuttavat radikaalisti luku ympäristöjä ja sitä kautta myös lukutottumuksia. Kiihtyvällä vauhdilla digitalisoituva nyky-yhteiskunta vaatii peruslukutaidon lisäksi kykyä ymmärtää ja arvioida kriittisesti yhä monipuolisempia tekstejä sekä taitoa käsitellä aiempaa pirstaloituneempaa tietoa. Arkielämästä ja informaation kasvavavasta määrästä selviytyminen vaatiikin entistä laajempaa lukutaitoa, johon yleensä viitataan monilukutaidon käsitteellä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.; Sahavirta 2018, 27, 29.)

Monilukutaito on käänös englanninkielisestä sanasta multiliteracy. Tämän käsitteen lukutaito-kantasana on suomen kielessä terminä haastava. Toisin kuin englanninkielisestä literacy-vastineesta, siitä puuttuu käsitys laaja-alaisesta ja moniulotteisesta sivistyksellisestä perustasta. Joka tapauksessa monilukutaidon käsitteellä pyritään saamaan ote lukutaitojen moneudesta. Monilukutaidossa ei ole kyse ainoastaan sellaisenaan tilanteesta toiseen siirrettävästä taidosta. Kyse on ennemminkin moninaisesta kokonaisuudesta, joka muodostuu tiedoista, taidoista, arvoista ja asenteista sekä valmiudesta soveltaa erilaisia tapoja käsitellä monimuotoisia tekstejä. Monilukutaitoon kuuluu muun muassa kirjoitetun ja puhutun tekstin lukutaito, matemaattinen lukutaito, kuvalukutaito, medialukutaito ja digitaalinen lukutaito. (Kupiainen ym. 2015, 14–15, 22; Sahavirta 2018, 29; Luukka 2019, 34.)

Hietanen (2014, 7) määrittelee monilukutaidon tavoitteeksi kriittisen ja kulttuurisen lukutaidon, joka pohjautuu laajaan tekstikäsitteeseen. Monilukutaitoon sisältyy myös ajattelu- ja tiedonhallintataidot sekä erilaisten sosiaalisten tilanteiden lukutaito. Monilukutaidossa korostuvat osallistumisen, vaikuttamisen ja tekemisen mahdollisuudet eli monilukutaito ei ole ainoastaan vastaanottavaa lukemista. (Hietanen 2014, 7.)

Kupiainen ym. (2015, 16) mukaan monilukutaito liittyy laajaan tekstikäsitteeseen sekä erilaisten tekstien tulkitsemiseen, tuottamiseen ja arvottamiseen. Monilukutaito antaa välineitä identiteetin rakentamiseen ja kriittiseen ajatteluun. Monilukutaidon ulottuvuuksiin sisältyy myös oppiminen ja eettinen pohdinta. Lisäksi monilukutaito vaatii kykyä hankkia, arvioida, muokata, tuottaa ja esittää tietoa. (Kupiainen ym. 2015, 16.)

Myös Sahavirran (2018, 29) mukaan laaja tekstikäsitteys on olennainen osa monilukutaitoa. Laaja tekstikäsitteys on kyky tuottaa ja esittää tietoa auditiivisia, kinesteettisiä, kvaalilaisia, numeerisia ja sanallisia keinoja käyttämällä ja yhdistelemällä. Monilukutaidon käsitteeseen sisältyy myös taito tulkita ja tuottaa erilaisia tekstejä sekä hallita eri käsitteellistämisen- ja ajattelutapoja. Lisäksi monilukutaitoon kuuluu tiedon tuottaminen ja käyttäminen vuorovaikutuksessa. (Sahavirta 2018, 29.)

Monilukutaidon omaksumista ja käyttöönottoa helpottaa ymmärrys käsitteen erilaisista merkityksistä. Monilukutaitoa voidaan käyttää esimerkiksi eri lukutaidoista muodostuvana sateenvarjoterminä tai kuvaamaan yksittäistä lukutaitoa. Monilukutaitoon liittyviä erilaisia määritelmiä on avattu tarkemmin kuvassa 1. (Palsa ym. 2019, 43–44.)

	Tavat ymmärtää monilukutaito	Kuvaukset
1	Monilukutaito yksittäisenä lukutaitona	Monilukutaito yksittäisenä lukutaitona, jolla oma määritelmä. Rinnastuu muihin lukutaitoihin.
2	Monilukutaito sateenvarjoterminä	Monilukutaitoon sisältyy eri lukutaitoja. Monilukutaidon määritelmä kattaa siihen sisältyvät lukutaidot. Lukutaidot ovat näin ollen monilukutaidon osa-alueita.
3	Monilukutaito pedagogiikkana	Monilukutaitojen pedagogiikka (pedagogy of multiliteracies).
4	Yksittäiset lukutaidot monilukutaitoina	Monilukutaito eri lukutaitojen yleisnimityksenä, jolloin on olemassa paljon erilaisia monilukutaitoja. Yksittäisistä laaja-alaiseen tekstikäsitteeseen pohjautuvista lukutaidoista voidaan käyttää yleisnimitystä monilukutaito.

Kuva 1. Monilukutaidon määrittelyjä (Palsa ym. 2019, 44).

Monilukutaidolle on siis haastavaa esittää yksinkertaista ja tiivistä määritelmää (Luukka 2019, 36). Kaiken kaikkiaan monilukutaito antaa perinteistä luku- ja kirjoitustaitoa laajemman näkökulman tekstien tulkintaan, tuottamiseen ja arvottamiseen. Tiedon valikoinnin ja arvottamisen taidot korostuvat erityisesti monimediaisessa nyky-yhteiskunnassa ja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa monilukutaito on välttämätön. Sosiaalisen median kanavissa painottuvat erityisesti monipuoliset tulkinta- ja sisällöntuotantotaidot. (Harmainen 2016, 18; Pönkä 2016, 95.)

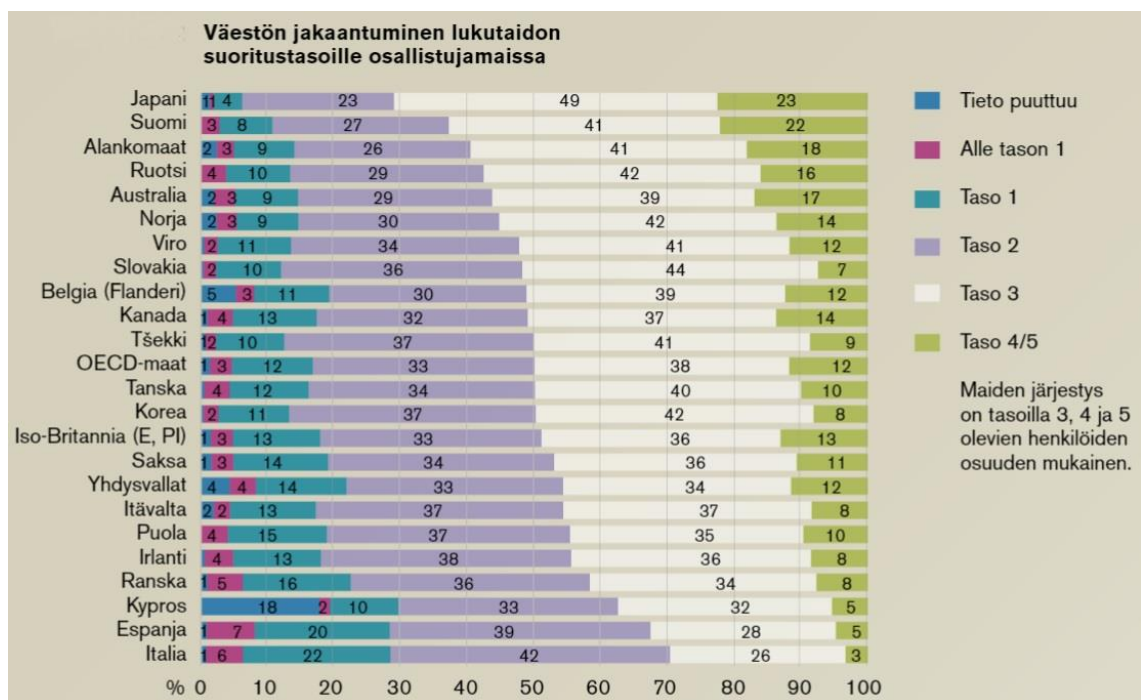
Kupiainen ym. (2015, 22) pohtivat onko monilukutaito terminä jo vanhentunut ja riittämätön vai kuvaisiko translukutaito monilukutaitoa paremmin nykyajan uusia, muuttuvia lukutaitoja. Frau-Meigs (2012, 21) määrittelee translukutaidon kyvyksi lukea, kirjoittaa ja koodata vuorovaikutuksessa erilaisten digitaalisten työkalujen ja alustojen kanssa sekä kyvyksi etsiä, testata ja arvioida tietoa sen eri muodoissa. Kupiaisen ym. (2015, 23) mukaan monilukutaidon teoria kuvaakin oikeastaan translukutaitoa, jossa lukutaitojen rajapinnat kohtaavat laajemmin ja niiden risteymät muodostavat aktiivisten toimijoiden myötä myös uusia alueita.

2.1.2 Aikuisten lukutaidon nykytila Suomessa

Suomessa sujuvaa luku- ja kirjoitustaitoa pidetään itsestään selvänä asiana. Kuitenkin todellisuudessa noin kymmenellä prosentilla suomalaisista on haasteita lukutaidossa. Heikko lukutaito ei tarkoita vain kyvyttömyyttä lukea pitkää tekstiä vaan toiminnallinen lukutaidottomuus paljastuu arkisissa tilanteissa kuten työ- ja opiskelupaikan hakemisessa tai vaikeutena hoitaa henkilökohtaisia asioita. Nykyään lasten ja nuorten lukutaitoa edistetään aktiivisesti ja se on esillä myös mediassa. Sen sijaan heikosti lukevat aikuiset eivät saa tarvitsemaansa tukea. Aikuisten heikko lukutaito onkin yhä edelleen vaiettu asia suomalaisessa yhteiskunnassa. (Suni 2019.)

Aikuisten lukutaitoa on tutkittu kansainvälisessä PIAAC-tutkimuksessa, joka arvioi aikuisten työ- ja arkielämän perustaitojen osaamista ja käyttöä. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n hallinnoimassa tutkimusohjelma PIAAC:ssa (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) kartoitetaan 16–65-vuotiaiden aikuisten lukutaitoa, numerotaitoa ja ongelmanratkaisutaitoa. Ensimmäinen PIAAC-tutkimus toteutettiin Suomessa vuosina 2011–2012, seuraava tutkimuskierros käynnistyy keväällä 2021. (Sulkunen 2011, 45; Malin ym. 2013, 6; Jyväskylän yliopisto 2020b.)

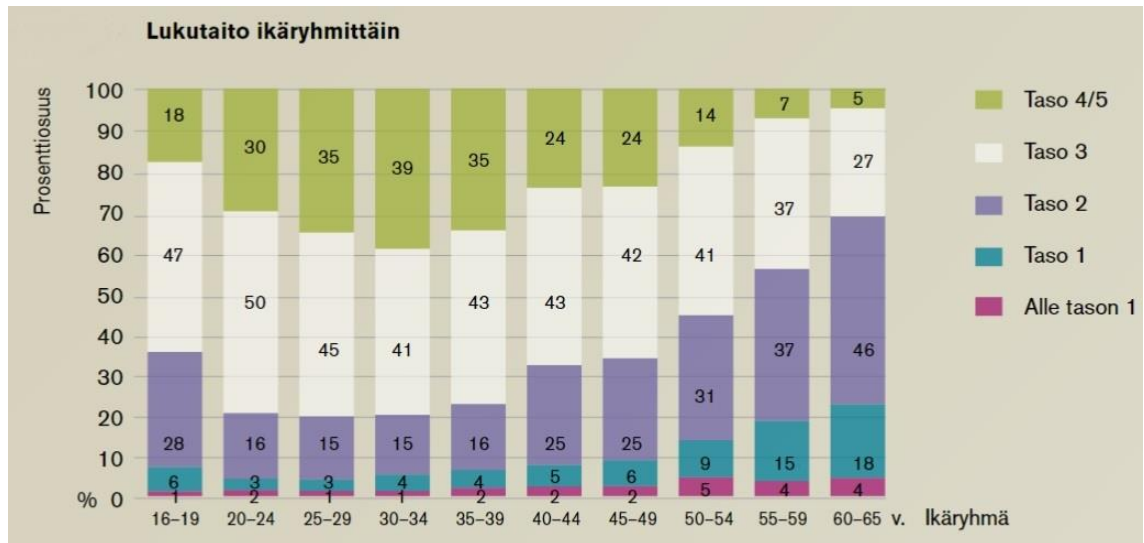
Suomalaisten aikuisten keskimääräinen lukutaito on kansainvälisesti verraten erinomainen sekä huomattavasti OECD-maiden keskiarvoa parempi. Suomi sijoittuukin PIAAC-tutkimuksessa toiseksi heti Japanin jälkeen kuten kuvassa 2 osoitetaan. Huomioitavaa Suomen osalta on, että suorituspistemäärien hajonta on osallistujamaiden suurin. Kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista suomalaisista on hyviä tai erinomaisia lukijoita, mikä on selvästi OECD-maiden keskiarvoa enemmän. Kuitenkin noin 11 % Suomen aikuisväestöstä on heikkoja lukijoita, joista alimmalle suoritustasolle sijoittuu 8 %. Alle alimman suoritustason jää 3 % suomalaisesta aikuisväestöstä. Vaikka Suomessa on heikkoja lukijoita vähemmän kuin muissa OECD-maissa, niin tällä ryhmällä on kuitenkin paljon haasteita lukutehtävien kanssa. (Malin ym. 2013, 20; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013.)

Kuva 2. Väestön jakaantuminen lukutaidon suoristustasoille osallistujamaissa (Malin ym. 2013, 19).

PIAAC-tutkimuksen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013) mukaan suomalaisten miesten ja naisten lukutaito ei merkittävästi eroa toisistaan. Koulutustaustalla sen sijaan on vahva yhteys lukutaitoon. Ammatillisen koulutuksen tai pelkän perusasteen suorittaneiden keskimääräinen osaaminen on huomattavasti heikompaa kuin korkeakoulutetuilla, joista lähes puolet on hyviä tai erinomaisia lukijoita. Oman koulutuksen lisäksi lukutaitoon vaikuttaa myös vanhempien koulutus. Suomessa vanhempien koulutustasolla on jonkin verran enemmän vaikutusta perustaitoihin kuin OECD-maissa keskimäärin. (Malin ym.

2013, 38–39; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013.) Myös ikäryhmien välillä on Suomessa melko suuria eroja lukutaidossa (kuva 3). Kahden vanhimman ikäryhmän lukutaito on hyvin puutteellista muihin ikäryhmiin verrattuna. Myös 16–19-vuotiaiden eli nuorimman ikäryhmän lukutaito osoittaa heikkenemisen merkkejä verrattuna seuraavaan ikäryhmään (20–24-vuotiaat). Paras lukutaito on 30–34-vuotiailla. Kaiken kaikkiaan 20–39-vuotiaiden hyvä lukutaito vaikuttaa Suomen keskimääräisesti hyvään tulokseen. (Malin ym. 2013, 30.)

Kuva 3. Lukutaito ikäryhmittäin Suomessa (Malin ym. 2013, 31).

PISA-tutkimuksen tulokset vahvistavat PIAAC-tutkimuksen viitteitä nuorten lukutaidon heikkenemisestä, vaikka Suomen tulokset molemmissa tutkimuksissa ovat keskimäärin monia muita maita parempia. (Malin ym. 2013, 34–35). OECD:n PISA-tutkimuksessa kartoitetaan 15-vuotiaiden lukutaitoa, matemaattista ja luonnontieteellistä osaamista, vuoden 2018 PISA-tutkimuksen pääalueena oli lukutaito. PISA-tutkimuksen mukaan 14,5 % suomalaisnuorista on erinomainen lukutaito, osuus on pysynyt samana aikaisempiin PISA-tutkimuksiin verrattuna. Sen sijaan heikosti lukevien määrä on kasvanut selkeästi. Vuoden 2018 PISA-tutkimuksessa 13,5 % nuorista oli lukutaidoltaan välttäviä, heikkoja tai erittäin heikkoja. Vuonna 2009 tehdyssä PISA-tutkimuksessa heikosti lukevien osuus oli 8,1 %. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.)

Vaikka suomalaisten lukutaito on hyvä verraten muihin OECD-maihin, aiheuttaa heikkojen lukijoiden määrän kasvu myös huolta. Suomessa on yhä enemmän nuoria ja aikuisia, joiden lukutaito on riittämätön esimerkiksi arjesta selviytymiseen, opiskeluun sekä yhteiskunnassa toimimiseen. Heikko lukutaito tai peräti lukutaidottomuus ovat rajoitteita,

jotka pahimmillaan passivoivat ja aiheuttavat syrjäytymistä. Erilaiset lukutaidot eivät kuitenkaan voi olla itseisarvo, vaan ne ovat välineitä kohti suurempaa ja laajempaa päämäärää kuten aktiivista ja täysipainoista kansalaisuutta, joka edellyttää vahvaa lukutaitoa ja monilukutaitoa. (Sulkunen 2011, 43–44; Sahavirta 2018, 8, 27, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019; Palsa ym. 2019, 48.)

2.1.3 Sosiaalinen lukeminen

Lukemisympäristöjen muutos on monipuolistanut myös lukemisen tapoja. Lukemiseen on aina liittynyt olennaisesti sosiaalisia käytäntöjä, sillä lukeminen ja lukutaidon oppiminen sisältävät aina viestintää, vuorovaikutusta ja yhdessä toimimista eli kommunikaatiota. Digitaalisissa lukemisympäristöissä korostuu osallistuminen, jakaminen, levittäminen, kierrättäminen sekä yhteisöllisyys. Digitaalinen verkkoympäristö vie lukemista yhä viestinnällisempään ja sosiaalisempaan suuntaan ja mahdollistaa sosiaalisen lukemisen uuden tulemisen. Sosiaalisesta lukemisesta onkin tullut yksi merkittävimmistä trendeistä muuttuneissa lukemistavoissa. (Herkman & Vainikka 2012, 29, 43, 45; Sahavirta 2018, 39, 47, 138.)

Sosiaalinen lukeminen ei ole ilmiönä uusi, sillä lukemisen sosiaaliset tarpeet ovat olleet olemassa jo ennen painettua kirjaa. Yksin lukeminen yleistyi vasta kirjapainotaidon myötä, sitä ennen suullinen tarinankerronta ja myöhemmin ääneen lukeminen olivat tavanomaisia lukemisen muotoja. Sosiaalisen lukemisen käsitettä ei ole määritelty kovin tarkasti. Sosiaalisen lukemiseen liittyy kuitenkin yhdessä lukemisen ja siitä keskustelemisen lisäksi vuorovaikutus, mahdollisuus jakaa oma kokemus ja kuulla muiden kokemuksia sekä antaa ja saada suosituksia. (Heikkilä ym. 2013, 2, 9; Sahavirta 2018, 39, 46–47.)

Periaatteessa mikä tahansa lukemiseen liittyvä sosiaalinen toiminta voidaan käsittää sosiaalisesti lukemiseksi. Sosiaalisen lukemisen taustalla on ihmisten kiinnostus siihen, mitä muut lukevat. Sosiaaliset ja yhteisölliset ulottuvuudet ovatkin aina liittyneet lukemiseen. Vuorovaikutuksellisuus oman elinympäristön – kuten kodin, koulun ja ystäväpiirin kanssa – liittyy lukijan erilaisiin sosiaalisiin lukijayhteisöihin. Lisäksi erilaiset verkkoympäristöt ja sosiaalisen median kanavat saattavat vahvistaa ja vauhdittaa lukemisen yhteisöllisyyden muotoja. Yhteisöjen ilmapiirillä on suuri merkitys yksittäisen ihmisen lukemiseen sitoutumisessa sekä lukuinnon kasvattamisessa. (Herkman & Vainikka 2012, 46–47, 122; Sahavirta 2018, 47; Aerila & Kauppinen 2019, 11, 15.)

2.2 Lukemisen hyödyt

Lukeminen ei ole vain hauskaa ja virkistävää vaan sillä on myös lukuisia myönteisiä vaikutuksia elämänlaatuun ja hyvinvointiin (Tuomi 2016, 22). Yalen yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa on todettu kirjojen lukemisella olevan yhteys eliniän pituuteen. Kirjoja lukevien kuolleisuusriski väheni 12 seurantavuoden aikana 20 %. Lisäksi tutkimuksessa selvisi, että kirjojen lukemisella on suurempi vaikutus hyvinvointiin kuin esimerkiksi aikakauslehtien lukemisella. (Bavishi ym. 2016, 44, 47.)

Lukeminen lievittää pitkäaikaisen stressin vaikutuksia hyvinvointiin, lisäksi lukeminen aiheuttaa vähemmän stressiä kuin verkon tai älylaitteen selaaminen (Helovu 2016, 74; Ahola 2019). Huotilainen ja Peltoniemi (2017) korostavat erityisesti pitkän tekstin lukemisen vaikutusta stressin vähenemiseen. Pitkän tekstin lukeminen kehittää myös tarkkaavaisuutta ja pitkäkestoista muistia sekä auttaa muistin säilymiseen ikääntyessä (Huotilainen & Peltoniemi 2017, Ahola 2019). Nykyajan multitaskaus ja jatkuva suorittaminen kuormittavat aivoja, lukeminen auttaa keskittymään yhteen asiaan kerrallaan ja vaikuttaa vahvistavasti pitkäjänteiseen keskittymiskykyyn (Helovu 2016, 70–71; Huotilainen & Moisala 2018, 30). Lisäksi kirjojen maailmaan uppoutuminen auttaa mielessä vellovien ajatusten siirtämisessä muualle ja saattaa näin helpottaa esimerkiksi nukahtamista (Helovu 2016, 81).

Lukemisella ja kirjallisuudella on monia erilaisia vaikutuksia muun muassa itsetuntemukseen, omien vahvuuksien löytämiseen, persoonallisuuden kehittymiseen ja itseymmärrykseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.; Meretoja 2016, 68–69; Aerila & Kauppinen 2019, 21). Lisäksi lukemisella on jopa vaikutusta empatiakykyyn ja taitoon asettua toisen ihmisen asemaan. Lukeminen ja kirjallisuus lisäävät ymmärrystä ihmissuhteista, erilaisista ilmiöistä ja asioista sekä etiikan ja moraalin kysymyksistä. Kirjallisuus tuo lohtua ja innostusta sekä saattaa lievittää yksinäisyyttä tarjoamalla yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä kirjan kirjoittajaan että muihin lukijoihin. (Helovu 2016, 96–97; Meretoja 2016, 67; Huotilainen & Peltoniemi 2017; Aerila & Kauppinen 2019, 21, 27.) On hyvä huomata, että lukemisen edut yksilön kehitykseen eivät välttämättä ole heti havaittavissa, sillä on vaikea todentaa lukemisen vaikutuksia esimerkiksi ajatuksiin tai asenteisiin (Aerila & Kauppinen 2019, 26).

Aerilan ja Kauppilan (2019, 19) mukaan lukeminen kehittää kielellistä tietoisuutta. Lukuisissa tutkimuksissa onkin todettu, että lapselle ja lapsen kanssa lukeminen laajentaa

sanavarastoa. Lukeminen antaa välineitä myös sävyjen ja vivahteiden ymmärrykseen, joita vaativan tekstin sisäistäminen ja kehittynyt ilmaisu edellyttävät. (Huotilainen & Peltoniemi 2017; Aerila & Kauppinen 2019, 18.) Monipuolisen kirjallisuuden lukeminen kehittää ja rikastuttaa myös mielikuvitusta (Meretoja 2016, 69; Ahola 2019). Kaiken kaikkiaan lukemisen merkitys ihmisyydelle on suuri, lukeminen sivistää ja avaa yhteyden muuhun maailmaan (Sarmavuori 2011, 16).

2.3 Aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistäminen kirjastotyössä

Lukemisen tukeminen ja kirjallisuuden edistäminen ovat aina olleet yksi yleisen kirjaston perustehtävistä (Tuomi 2016, 22). Vuonna 2017 voimaan tulleen kirjastolain yhtenä tavoitteena on edistää lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa. Kirjastolain 6 § määrittelee yleisten kirjastojen tehtävät seuraavasti:

- 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin;
- 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa;
- 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta;
- 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon;
- 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalais-toimintaan;
- 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016.)

Sahavirran (2018, 14) tulkinnan mukaan kirjastolaista voidaan poimia seuraavat aikuisten lukemisen edistämiseen liittyvät tehtävät:

- 1) ” säännöllisten lukijoiden perinteisen lukuharrastuksen ylläpitämisen ja lukuinnostuksen lisäämisen sekä sivistyksen edistämisen;
- 2) monilukutaidon edistämisen ja tietoyhteiskuntataitojen parantamisen, jolloin pääsy mm. digitaalisiin sisältöihin ja palveluihin paranee, mikä mahdollistaa aktiivisen kansalaisuuden;
- 3) heikkojen lukijoiden lukutaidon tukemisen, tavoitteena parantaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja tiedon käyttöön sekä aktiiviseen kansalaisuuteen;

- 4) maahanmuuttajien lukutaidon tukemisen, tavoitteena kulttuurinen moniarvoisuus ja yhdenvertaiset mahdollisuudet sivistykseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen.” (Sahavirta 2018, 14–15.)

Kaksi ensimmäistä tehtävää sopivat kirjaston arvoihin ja perustehtävään ja ne ovat kirjastolle myös mieluisia ja luontevia. Sen sijaan kaksi viimeistä tehtävää eivät aina ole nousseet kirjastotyön keskiöön. (Sahavirta 2018, 14–15.) Kirjastoissa on tehty aktiivisesti työtä etenkin lasten lukemisen edistämiseksi. Osittain tämän vuoksi aikuisten lukemisen edistäminen on saattanut jäädä vähemmälle huomiolle. (Sahavirta 2018, 18.) Kirjastoissa panostetaan myös erityisesti lasten ja nuorten mediakasvatukseen ja monilukutaidon tukemiseen. Aikuisväestön kohdalla monilukutaidon edistäminen ja tukeminen supistuu usein vain tietoyhteiskuntataitojen ja tietotekniikan käytön opastukseen. Sen sijaan puhuttaessa aikuisten monilukutaidosta keskustelusta usein unohtuvat digitaalisten sisältöjen lukeminen ja verkkoympäristöissä tapahtuva lukeminen. (Sahavirta 2018, 30, 32.)

Sahavirta (2020) toteaa, että lasten lukutaidon parantaminen on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää. Olisi myös hyvä huomata aikuisen merkitys lasten lukuintoon, lukeva aikuinen saattaa innostaa myös lasta lukemaan – ja päinvastoin. Suomessa on edelleen yhä paljon sellaisia, joiden lukutaito on heikko. Kirjastojen tulisikin pohtia vakavasti, mitä tarjottavaa kirjastolla on ei-lukijoille ja heikoille lukijoille. (Sahavirta 2020.) Myös Tulivirta (2020) nostaa esiin kirjastojen haasteet liittyen aikuisten lukemisen edistämiseen. Kirjastojen palvelupaletti ei huomioi tarpeeksi nuorten aikuisten ja aikuisten lukemisen edistämistä tai lukuharrastuksen tukemista. Kirjastoissa tulisikin nykyistä aktiivisemmin tavoitella aikuisasiakkaita, sillä muutoin kirjasto saattaa menettää valtavan ison asiakasryhmän. (Tulivirta 2020.)

Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -hankkeessa kartoitettiin aikuisten lukemisen edistämistä kirjastoissa muun muassa kirjastojen toimintakertomuksia tarkastelemalla. Huomionarvoista on, että aikuisten lukemisen edistämistä ei mainittu toimintakertomuksissa omana osionaan, toisin kuin lasten- ja nuorten lukemisen edistämistä. Kuitenkaan aikuisten lukemisen tukemista ei ole unohdettu kirjastoissa, vaan aikuisten lukemisen edistämistoimet näkyvät lähinnä tapahtumatilastoissa. Toimintakertomusten valossa näyttäisi siis, ettei aikuisten lukemisen edistämistä nähdä kirjastoissa tavoitteellisena ja mitattavana kokonaisuutena. (Sahavirta 2018, 57–59.)

Kirjastoissa aikuisten lukemisen edistämisen toimet ovat lähinnä keskittyneet jo paljon lukevien vakioasiakkaiden lukemisen innostamiseen. Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön hankerekisteristä saadut tiedot ovat samansuuntaisia. Sekä toimintakertomusten että hankerekisterin lähempi tarkastelu osoittaa, että kirjastoissa käytettävät keinot aikuisten lukemisen edistämiseksi eivät ole erityisen luovia ja kirjastoissa pysytelläänkin omalla mukavuusalueella. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että erilaisilla hankkeilla pyritään paikkaamaan lähinnä kirjastojen perustyön puutteita. (Sahavirta 2018, 66, 69, 76.)

Käytetyimpiä keinoja aikuisten lukemisen edistämiseen kirjastoissa ovat esimerkiksi lukupiirit, erilaiset kirjailijavierailut ja kirjallisuusaiheiset teematapahtumat. Hieman uudempia ja päivitetympiä keinoja ovat muun muassa ääneen lukemisen, käsityöt ja hyväntekeväisyyden yhdistävä Novellikoukku, henkilökohtaiset lukuneuvojat tai -valmentajat, joilta saa kirjavinkkejä ja – suosituksia sekä aikuisille suunnatut kirjavinkkaukset. Kaiken kaikkiaan aikuisten lukemisen edistämisen hankkeet ovat enimmäkseen hyvin perinteisiä ja pääosin niissä tavoitteena on saada asiakas tulemaan kirjastoon. Joitakin poikkeuksiakin on, kuten Helsingin ja Turun kaupunginkirjastojen vankilayhteistyö. (Sahavirta 2018, 59, 76; Helmet.fi 2020a; Helmet.fi 2020b.)

Sahavirta (2018, 76) nostaa esiin erityisesti sen, että varsin usein aikuisten lukemisen edistämisen hankkeet toteutetaan yksittäisissä kirjastoissa ja hyvin harva hanke rikkoo edes yksittäisen kirjaston, saati kirjastokimpan rajoja. Yksi esimerkki rajoja rikkovasta yhteistyöhankkeesta on Turun ammattikorkeakoulun koordinoima, vuoden 2018 lopussa aloitettu Lukemattomat mahdollisuudet -hanke. Hankkeen tavoitteena on kehittää kirjastojen palveluja vastaamaan heikosti lukevien nuorten aikuisten ja aikuisten tarpeita. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Seinäjoen ammattikorkeakoulun sekä Turun ja Seinäjoen kaupunginkirjastojen kanssa. (Lukemattomat mahdollisuudet 2020)

Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeessa on järjestetty myös koulutusta kirjastoille aikuisten lukemisen edistämisen ja lukutaidon kehittämisen tueksi. Esimerkiksi Seinäjoen kaupunginkirjastossa on kokeiltu mielenkiintolähtöistä lukuohjausta maahanmuuttajille lukuohjaaja-koulutuksessa saatujen oppien avulla. (Hokkanen & Prinkkilä 2020.) Viime aikoina on ainakin Helmet-kirjastoissa järjestetty perinteisten aikuisten kirjallisuuskoulutusten lisäksi myös erilaisia aikuisten lukemisen edistämisen koulutuksia (Sahavirta 2020).

Kirjastoissa olisi kuitenkin hyvä huomioida, ettei kirjasto tilana ole välttämättä otollisin paikka edistää joidenkin asiakasryhmien lukemista ja lukutaitoa. Näin ollen kirjastoissa tulisikin pohtia miten kehittää uusia palveluja aikuisten lukemisen edistämiseksi esimerkiksi jalkautumalla kirjaston seinien ulkopuolelle. (Tuomi 2016, 24; Sahavirta 2018, 89.) Sahavirta (2018, 76; 2020) toivookin, että työtä aikuisten lukemisen edistämiseksi ryhtyttäisiin tekemään aiempaa järjestelmällisemmin sekä huomioitaisiin myös sosiaalisen lukemisen kasvu. Lisäksi kirjastoissa voitaisiin hyödyntää aikuisten lukemisen edistämässä myös pelejä ja pelillisyyttä (Marjomaa 2018, 40; Sahavirta 2018, 76). Tulivirran (2020) mukaan kirjastoissa tulisi tehdä myös aiempaa enemmän työtä perinteisen lukijastereotypian murtamiseksi. Lisäksi kirjastoissa pitäisi korostaa, että kirjat ja kirjastot ovat kaikkia varten eikä lukemista ole tarkoitettu vain heille, jotka lukevat jo nyt. Kirjastojen olisikin hyvä tarjota myös matalamman kynnyksen palveluja, jotka olisi suunnattu erityisesti niille nuorille aikuisille tai aikuisille, jotka eivät tällä hetkellä lue. (Tulivirta 2020.)

3 KIRJASTOT JA SOSIAALINEN MEDIA

Nykyään ei ole kovinkaan tarpeellista tarkastella, käytetäänkö kirjastoissa sosiaalista mediaa tai pitäisikö kirjastoissa ylipäättään käyttää sosiaalista mediaa, sillä Suomen Kuntaliiton teettämän kyselyn mukaan kirjasto on nuoriso- ja kulttuuritoimen ohella yksi aktiivisimmista sosiaalisen median käyttäjistä kuntasektorilla (Hagerlund & Komu 2019, 9–10). Sen sijaan on olennaisempaa pohtia, miten kirjastot sosiaalista mediaa käyttävät.

3.1 Sosiaalinen media

Ennen kuin termi sosiaalinen media vakiintui käyttöön, verkon muuttuvia, yhä vuorovai-
kutteisempia ympäristöjä kuvattiin usein käsitteellä Web 2.0, jota Tim O'Reilly alkoi käyt-
tää vuonna 2004. Web 2.0 -käsitteen taustalla oli ajatus uusista, käännteentekeivistä tek-
nologioista ja sovelluksista, jotka mullistaisivat internetin. Uusina Web 2.0 -sovelluksina
ja -palveluina pidettiin muun muassa erilaisia sosiaalisia verkostoja kuten blogeja ja wi-
kejä. (O'Reilly 2005; Holmberg ym. 2009, 13; Pönkä 2014, 9, 34.) Holmberg ym. (2009,
13) kuvasivat Web 2.0:n digitaalisena maailmana, joka kerää yhteen verkon sosiaalisia
ja vuorovaikutuksellisia toimintoja ja jossa käyttäjällä on mahdollisuus osallistua sisältö-
jen muokkaamiseen ja tuottamiseen.

Kirjastomaailmassa Web 2.0 -käsitteen sisaruspariksi lanseerattiin pian termi kirjasto
2.0, joka herätti aikanaan paljon keskustelua ilmiöstä ja sen määrittelystä. Kirjasto 2.0 -
käsitteen väljyyden ja moniulotteisuuden vuoksi sitä ei ollut helppo määritellä. (Holmberg
ym. 2009, 15–16; Anttiroiko & Savolainen 2010, 382.) Holmbergin ym. (2009, 16) näke-
myksen mukaan kirjasto 2.0 -ilmiötä ei voinut kuvata yhtenä kokonaisuutena vaan enem-
mänkin erilaisten ideoiden, teknologioiden, asenteiden ja palvelujen innoittajana. Kirjasto
2.0 -ilmiössä korostui käyttäjien ja kirjaston välinen vuorovaikutus muun muassa sosiaa-
lisiä työkaluja käyttäen (Holmberg ym. 2009, 27). Kirjasto 2.0 -käsitteen käytöstä on sit-
temmin luovuttu. Kuitenkin kirjasto 2.0 kuvasi aikanaan kirjastojen mukana oloa verkon
muuttuvissa ja aiempaa vuorovaikutuksellisemmissä ympäristöissä, joihin nykyään viita-
taan useimmiten käsitteellä sosiaalinen media.

Sosiaalinen media voidaan nähdä Web 2.0 -käsitteen jatkeena. Ne eivät kuitenkaan suo-
ranaisesti ole synonyymeja, vaan Web 2.0 oli käsitteenä sidotumpi tiettyihin web-tekni-
koihin. (Lietsala & Sirkkunen 2008, 18; Pönkä 2014, 35.) Lietsala ja Sirkkunen (2008,

18) huomauttavat Web 2.0:n olevan käsitteenä sosiaalista mediaa väljempi, sillä se voi viitata verkkopalveluihin, joissa ei välttämättä ole sosiaalista toimintaa. Anttiroiko ja Savolainen (2010, 381) taas näkevät, että osaltaan sosiaalinen media voi olla käsitteenä myös Web 2.0:aa laajempi juuri siksi, ettei se ole sidottu tiettyihin web-tekniikoihin. Kuitenkin aina vuosiin 2009–2010 asti sosiaalisella medialla ja Web 2.0 -käsitteellä viitattiin käytännössä samaan ilmiöön, jossa korostuvat sosiaalinen verkostoituminen, sisällöntuotanto ja sisältöjen jakaminen. Vuoteen 2010 mennessä sosiaalinen media oli käsitteenä syrjäyttänyt Web 2.0:n, Suomessa tämä muutos tapahtui jo vuonna 2009. (Anttiroiko & Savolainen 2010, 381; Pönkä 2014, 35.)

Sosiaaliselle medialle on annettu vuosien mittaan erilaisia määritelmiä. Lietsalan ja Sirkkusen (2008, 17–18) varhaisessa määritelmässä sosiaalisen median ehdotetaan olevan kattokäsite, jonka alle voidaan koota hyvin monenlaisia ja erilaisia verkkosisältöihin ja ihmisiin liittyviä kulttuurisidonnaisia käytänteitä. Sosiaalisen median palvelujen pääominaisuuksia ovat muun muassa sisältöjen jakaminen ja mahdollisuus linkittää sisältöä muille verkkoalustoille. Sosiaalisen median palvelut perustuvat sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja palvelun käyttäjät tuottavat kaiken tai suurimman osan sisällöstä. (Lietsala & Sirkkunen 2008, 24.)

Sanastokeskuksen määritelmä vuodelta 2010 kuvaa sosiaalisen median olevan tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntävä viestintämuoto, jossa luodaan ja ylläpidetään ihmisten välisiä suhteita. Sosiaalisen median sisältö on tuotettu käyttäjälähtöisesti ja sitä käsitellään vuorovaikutteisesti. Sanastokeskuksen määritelmän mukaan tyypillisiä sosiaalisen median verkkopalveluita ovat muun muassa sisällönjakopalvelut, verkkoyhteisöpalvelut ja keskustelupalstat. (Sanastokeskus TSK 2010, 14.)

Pöngän (2014, 11) mukaan sosiaalisen median käsitteelle voidaan antaa erilaisia merkityksiä. Yhtäältä sosiaalisella medialla voidaan tarkoittaa vuosiin 2004–2009 sijoittuvaa internetin kehitysvaihetta, jolloin perustettiin monia sosiaalisen median palveluita. Toisaalta sosiaalisella medialla voidaan viitata myös mihin tahansa verkkopalveluun, johon liittyy sosiaalisia elementtejä. Kolmanneksi sosiaalinen media voi tarkoittaa myös verkossa jaettuja sisältöjä, erilaisia kommenttipalstoja tai esimerkiksi sosiaalisen median palvelujen verkkosivuille tarjoamia liitännäisiä kuten Facebookin tykkäuspainike. Sosiaalisen median voi tiivistää sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden kokonaisuudeksi. Ennen kaikkea Pönkä korostaa ihmisten osuutta sosiaalisessa mediassa. Erityisesti sosiaalisessa mediassa on kyse vuorovaikutuksesta sekä sisältöjen tuottamisesta että jakamisesta. (Pönkä 2014, 11, 34–35.)

Sekä Suominen (2013, 15) että Pönkä (2014, 34) toteavat, että etenkin sosiaalisen median alkutaipaleella, sosiaalista mediaa pyrittiin määrittelemään ennen kaikkea listamalla sosiaalisiksi mediaksi luokiteltavia verkkopalveluita tai niiden ominaisuuksia, jotka liittyivät sosiaaliseen mediaan. Suominen (2013, 15) mukaan 2010-luvulla sosiaalisesta mediasta on tullut yleiskäsite, jolla tarkoitetaan käytännössä mitä tahansa verkkopalvelua, jonka käyttäjät jakavat sisältöjä ja kommunikoivat keskenään.

3.2 Tutkimuksia kirjaston sosiaalisen median käytöstä

Kirjastolehden vuonna 2011 teettämässä kyselyssä kartoitettiin silloisten maakuntakirjastojen sosiaalisen median käyttöä ja siihen liittyviä linjauksia. Kyselyssä kysyttiin kirjastojen sosiaalisen median ohjeistuksista sekä missä sosiaalisen median kanavissa kirjasto on mukana ja miten se näissä kanavissa näyttäytyy. Kyselyyn vastasi 14 maakuntakirjastoa, joista yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli jokin sosiaalisen median kanava käytössä. Kyselyn mukaan eniten käytettyjä sosiaalisen median palveluita olivat Facebook ja erilaiset blogit. Kirjastoilla oli myös vaihtelevasti käytössä muita palveluita kuten Flickr, Vimeo ja YouTube. Etenkin Facebookia kirjastot käyttivät tiedottamiseen, blogeissa taas keskityttiin aineiston esittelyyn ja kirjavinkkaukseen. Osa vastanneista ei ollut kertonut miten käyttävät kirjaston käytössä olevia sosiaalisen median kanavia. (Laurila 2012.)

Kronqvist-Berg on tutkinut väitöskirjassaan yleisiä kirjastoja ja sosiaalista mediaa. Vuodelta 2014 olevan tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella kirjaston käyttäjien, yleisten kirjastojen ja sosiaalisen median välistä rajapintaa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin muun muassa kyselytutkimusta. Kyselyitä kohdennettiin sekä kirjastoammattilaisille että kirjaston käyttäjille. (Kronqvist-Berg 2014, 78–79, 109.) Tässä opinnäytetyössä on relevanttia käsitellä vain kirjastoammattilaisille kohdennetun kyselyn tuloksia. Näin ollen kirjastonkäyttäjien sosiaalisen median käyttöä koskevia tuloksia ei tarkastella.

Kirjastoammattilaisilta saatiin sähköiseen kyselyyn 98 vastausta. Enemmistö vastaajista (82,3 %) kertoi kirjastossaan käytettävän tai olevan suunnitelmassa ottaa käyttöön sosiaalisen median palveluita. Facebook oli kirjastojen käytetyin sosiaalisen median kanava, mutta myös blogit, mikroblogit, chat-palvelut ja wikit saivat mainintoja. Kirjastoammattilaiset näkivät sosiaalisen median ennen kaikkea kirjaston kehittymisen välineenä, mutta myös tärkeänä markkinoinnin väylänä. Kiinnostavimpana sosiaaliseen mediaan liittyvänä tehtävänä kirjastoammattilaiset kokivat arvostelujen kirjoittamisen sekä kirjaston tapahtumista kertomisen. Kovinkaan tärkeänä ei pidetty asiakkaiden mahdollisuutta

kommentoida kirjaston blogia tai seurata kirjastoa Facebook-sivujen kautta. (Kronqvist-Berg 2014, 80, 106–107, 115, 120.)

Lisäksi Kronqvist-Bergin tutkimuksessa analysoitiin Varsinais-Suomen kirjastojen Facebook-sivujen julkaisuja ja niiden sisältöjä. Suurin osa kirjastojen julkaisuista liittyi kirjaston tapahtumiin, seuraavaksi eniten Facebookissa julkaistiin valokuvia ja tavanomaisia tekstijulkaisuja, myös linkitykset olivat melko yleisiä. Suurin osa jaetuista linkeistä liittyi kirjaston omiin palveluihin. Lähes 80 % julkaisuista oli luonteeltaan tiedotteita. Tiedotteet koskivat lähinnä tapahtumia ja aukioloaikojen muutoksia. (Kronqvist-Berg 2014, 89, 164–165, 167.)

Taylor & Francis Group tutki vuonna 2014 kirjastojen sosiaalisen median käyttöä. Tutkimuksen kohteena oli laaja joukko kirjastoammattilaisia Isosta-Britanniasta, Yhdysvalloista ja Intiasta. Aineistoa tutkimukseen kerättiin muun muassa puhelinhaastatteluilla ja sähköisellä kyselyllä, johon saatiin 497 vastausta, sekä perehtymällä aiempiin tutkimuksiin. Tutkimuksessa selvisi, että sosiaalisen median työkaluja käytti yli 70 % kirjastoista. Suosituimpia kanavia olivat Facebook ja Twitter, mutta myös visuaaliset kanavat kuten YouTube, Pinterest ja Snapchat herättivät kiinnostusta. Tutkimuksessa havaittiin, että sosiaalista mediaa käytettiin kirjastoissa useiden eri tavoitteiden saavuttamiseksi. Näitä tavoitteita olivat muun muassa palautteiden saaminen kirjastosta ja kirjaston palveluista toiminnan arvioinnin tueksi, asiakkaiden palautteisiin vastaaminen ja asiakkaiden tavoittaminen verkossa sekä kirjaston tapahtumien ja palveluiden mainostaminen, kokoelman käytön kasvattaminen, verkostoituminen muiden kirjastoammattilaisten kanssa sekä yhteisöllisyyden lisääminen asiakkaiden ja muiden sidosryhmien kanssa. Tutkimuksen mukaan sosiaalisen median koettiin sopivan erityisesti tapahtumien mainostamiseen, mutta myös kirjaston palveluiden sekä kokoelmien esiin tuomiseen. (Taylor & Francis Group 2014, 2, 5, 8.)

Vuonna 2013 julkaistussa tutkimuksessa tarkasteltiin Uuden-Seelannin julkisten kirjastojen sosiaalisen median käyttöä erityisesti aineiston suosittelun näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, haastatteluihin osallistui 15 henkilöä eri kirjastoista. Tutkimuksen mukaan Facebook oli yleisimmin käytetty sosiaalisen median väline, myös Twitteriä ja blogeja käytettiin aineiston suositteluun. Muita kirjastoissa käytettyjä sosiaalisen median palveluita olivat YouTube, LibraryThing ja Flickr, näitä palveluita ei kuitenkaan käytetty aineiston suositteluun. Sosiaalisen median palvelut nähtiin tärkeänä välineenä olla yhteydessä asiakkaisiin ja myös tavoittaa ei-käyttäjiä. Moni haastatelluista käytti julkaisuissaan linkkejä kirjaston aineistotietokantaan, kirjoja

esiteltiin sosiaalisessa mediassa myös ennen kuin ne olivat nähtävillä kirjaston verkkosivuilla. Tutkimuksen mukaan kirjojen markkinointi ja asiakkaiden tavoittaminen olivat sosiaalisen median palveluiden käytön pääasiallinen tavoite. Sosiaalisen median alustat nähtiin menestyksekkäänä keinona vuorovaikutuksellisuuden lisäämiseen asiakkaiden kanssa. (Anwyll ym. 2013a, 18, 20–21; Anwyll ym. 2013b, 114–117.) Anwyll ym. (2013a, 20) huomauttavat, että otannan pienuuden vuoksi tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää.

Joo, Choi ja Baek (2018) tutkivat 151 yhdysvaltalaisen julkisen kirjaston Facebook-julkaisuja. Kirjastot valittiin tutkimukseen satunnaisotannalla. Vuonna 2018 julkaistun tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaista sisältöä julkiset kirjastot tuottavat sosiaaliseen mediaan sekä minkä tyyppiset julkaisut sitouttavat eniten seuraajia. Tutkimuksessa tarkasteltiin yhteensä 4 637 Facebook-julkaisua, joita analysoitiin avoimen koodauksen ja sisällönanalyysin avulla. Seuraajien sitoutuneisuuden määrää arvioitiin tykkäysten, kommenttien sekä jaettujen julkaisujen määrää tarkastelemalla. (Joo ym. 2018, 940, 944.)

Tutkimuksen mukaan suurin osa kirjastojen Facebook-julkaisuista liittyi kirjaston tapahtumiin: 35,5 % julkaisuista liittyi tuleviin tapahtumiin, 12,7 % julkaisuista kertoi menneistä tapahtumista. Seuraajien huomiota pyrittiin myös saamaan tunnepitoisilla julkaisuilla. Noin 12 prosenttia julkaisuista sisälsi hauskan kuvan tai huumoria. Monet kirjastot hyödynsivät Facebookia myös kertoakseen aukioloaikojen muutoksista. Noin 11 % julkaisuista liittyi aukioloihin tai kirjastojen palveluihin ja ohjeistuksiin. Lukupiireihin tai muihin kirjaston järjestämiin kerhoihin, kuten lasten Lego-kerhoihin, liittyvien julkaisujen osuus oli 8,5 %. Vieläkin pienempi osa julkaisuista (7 %) liittyi kirjoihin, kirjaston kokoelmiin tai kirjailijoihin. Paikallisia, yhteisöön liittyviä uutisia oli 2,6 % julkaisuista. Yli 80 % (84,6 %) julkaisuista sisälsi kuvia, mutta videoita julkaisuihin liitettiin vain harvoin (3,2 %). (Joo ym. 2018, 947–948.)

Tutkijat havaitsivat, että suurin osa seuraajista reagoi julkaisuihin tykkäämällä julkaisuista. Kommentointi tai julkaisujen jakaminen oli harvinaisempaa. Keskimäärin yhteen postaukseen saatiin 10,44 tykkäystä, 0,6 kommenttia ja 1,93 jakoa. Noin 82 prosenttia julkaisuista sai vähintään yhden tykkäyksen. Julkaisut, joissa oli mukana kuvia tai videoita, kasvattivat seuraajien sitoutumista. Tutkimuksen mukaan eniten tykkäyksiä, kommentteja tai jakoja saivat yhteisöön tai paikallisiin uutisiin liittyvät julkaisut. Myös erilaiset kiitosviestit tai varainhankintaan liittyvät julkaisut sitouttivat seuraajia, samoin kuin huumoria sisältävät julkaisut. Menneistä tapahtumista tehdyt julkaisut keräsivät enemmän reagoiteja kuin tuleviin tapahtumiin liittyvät julkaisut. Tutkijoiden mukaan voidaan päätellä, että tapahtumiin osallistuneet haluavat nähdä kuvia tapahtumasta. Julkaisut

menneistä tapahtumista tarjoavat välähdyksen kirjaston järjestämistä tilaisuuksista myös potentiaalisille asiakkaille. Vähiten reagoiteja saivat julkaisut, jotka liittyivät kirjaston aukioloihin, kirjoihin ja kokoelmiin tai lasten satutunteihin. Tutkijat kuitenkin huomauttavat, että tämänkaltaiset julkaisut ovat tärkeitä ja kirjastojen tulisi hyödyntää Facebookia yhtenä pääkanavana tiedottamaan muun muassa uusista kirjoista asiakkaille. Myös lasten tapahtumien markkinointi sosiaalisen median avulla on välttämätöntä. (Joo ym. 2018, 948, 950, 952.)

Yhteenvetona voidaan tutkimusten perusteella todeta, että kirjastoissa käytetään sosiaalista mediaa ennen kaikkea tapahtumien ja kirjaston palvelujen markkinointiin sekä erilaisiin tiedotteisiin, kuten aukiolojen muutoksista tiedottamiseen. Kirjastoissa hyödynnetään sosiaalista mediaa myös jonkin verran kokoelman ja aineiston esiin tuomiseen, mutta kovinkaan laajamittaisesta toiminnasta ei ole kyse.

3.3 Sosiaalisen median hyödyt ja haasteet kirjastotyössä

Sosiaalinen media on muokannut kirjastoammattilaisen roolia ja tuonut uusia tapoja tehdä kirjastotyötä. Kirjaston läsnäolo sosiaalisessa mediassa ja sosiaalisen median hyödyntäminen markkinoinnissa ja tiedotuksessa nostetaan esiin Yleisten kirjaston laatusuosituksessa osana laadukkaita kirjastopalveluja (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 41–42). Yleisten kirjastojen neuvosto (2016, 14) painottaa strategiassaan yhteisöllisyyttä ja kirjaston aktiivista osallistumista myös paikallisissa sosiaalisen median kanavissa sekä asiakaspalvelua myös epävirallisissa verkkoyhteyksissä. Sosiaalisen median hyödyntäminen kirjastotyössä ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton vaan siihen liittyy monia haasteita, mutta yhtä lailla myös hyötyjä. Näkökulmia kirjastojen haasteisiin ja hyötyihin sosiaalisessa mediassa tehtävään työhön pohtii asiantuntijahaastattelussa erikoiskirjastovirkailija Henriika Tulivirta. Lisäksi Tulivirta nostaa esiin seikkoja, joita olisi hyvä huomioida kirjastojen sometyössä.

3.3.1 Hyödyt

Kenties parhain sosiaalisen median tarjoama etu kirjastoille on, että myös kirjastojen asiakkaat ovat siellä. Tilastokeskuksen vuosittaisen Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö -tutkimuksen mukaan 16–89-vuotiaista suomalaisista sosiaalista mediaa käyttää 61 %. Työikäisistä sosiaalista mediaa käyttää 73 %, yleisintä sosiaalisen median käyttö

on 16–24-vuotiaiden keskuudessa (86 %), mutta eläkeläisistäkin 27 % käyttää sosiaalista mediaa. (Suomen virallinen tilasto 2019.) Henriika Tulivirran (2020) mukaan kirjastojen pitäisi olla siellä missä asiakkaatkin ovat. Nykyään lähes kaikki asiakkaat ovat sosiaalisessa mediassa ja käyttävät sosiaalisen median eri palveluita monipuolisesti. Sosiaalinen media tarjoaa kirjastoille mahdollisuuden tavoittaa pienellä vaivalla jopa tuhansia ihmisiä. Lisäksi sosiaalisen median kanavien kautta on mahdollista tavoittaa myös potentiaalisia asiakkaita, etenkin nuoria aikuisia ja aikuisia. Toisaalta sosiaalinen media antaa myös asiakkaille mahdollisuuden nopean ja suoran palautteen antamiseen kirjastoille. Parhaimmillaan sosiaalinen media lisää kirjaston ja asiakkaiden vuorovaikutusta, se voi myös lisätä asiakkaiden sitoutumista kirjastoon. (Haasio 2013, 15–16; Taylor & Francis Group 2014, 5; King 2015, 7; Choi & Joo 2018; Tulivirta 2020.)

Sosiaalisen median tarjoamiin hyötyihin voidaan laskea myös sen maksuttomuus sekä sosiaalisen median helppokäyttöisyys. Sosiaalisen median palvelut mahdollistavat kirjastoille tehokkaan ja edullisen viestintäkanavan kirjaston palveluista kertomiseen. Sosiaalisen median käyttäminen ei vaadi erillistä markkinointibudjettia tai rahallista panostusta kirjastoilta eikä myöskään asiakkailta. Sosiaalisen median avulla voidaan myös tuoda esiin kirjaston kokoelmia ja näin lisätä niiden käyttöä, esimerkiksi yksikin viraaliksi muodostuva julkaisu voi saavuttaa suuren määrän ihmisiä. Sosiaalinen media mahdollistaa esimerkiksi kirjavinkkien jakamisen laajalle yleisölle helposti ja nopeasti. (Haasio 2013, 16; Taylor & Francis Group 2014, 5; Choi & Joo 2018; Tulivirta 2020.)

Sosiaalisen median kanavia voidaan hyödyntää myös kirjastopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Lisäksi näiden kanavien avulla voidaan tuoda esiin kirjastojen kehittämiseen liittyviä näkökulmia ja tätä kautta lisätä keskustelua. Sosiaalista mediaa voidaan käyttää myös kirjaston ulkopuolisten kontaktien lisäämiseen. Onnistunut sosiaalisen median hyödyntäminen voi myös tuoda lisäarvoa kirjaston imagolle ja maineelle. (Haasio 2013, 15–16; Taylor & Francis Group 2014, 5.) Tulivirta (2020) näkee sosiaalisen median tuovan valtavasti hyötyä kirjastoille, mutta myös kaikille sosiaalista mediaa käyttäville ihmisille.

3.3.2 Haasteet

Yksi yleisimmistä sosiaalisen median käyttöön liittyvistä haasteista on ajan riittämättömyys. Ajankäyttöön liittyvät haasteet nousevat esiin monissa tutkimuksissa, muun muassa Kronqvist-Bergin väitöskirjassa (2014, 107), Taylor & Francis Groupin

tutkimuksessa (2014, 6) sekä Choin ja Joon tutkimuksessa (2018). Ajankäytöllisiä haasteita esiintyy kaiken kokoisissa kirjastoissa (Kronqvist-Berg 2014, 107). Ajankäyttöön liittyvät haasteet johtuvat usein siitä, ettei kirjaston henkilökunnalla ole riittävästi aikaa suunnitella, seurata ja ylläpitää sosiaalisen median kanavia (Choi & Joo 2018). Myös Tulivirta (2020) näkee ajankäytön yhtenä suurimmista haasteista kirjastojen sosiaalisen median käytössä. Ajankäytön lisäksi vähäiset resurssit ovat yksi suurimmista haasteista kirjastojen sosiaalisen median käytössä. Resurssien puute tekee kirjaston sometyön haavoittuvaiseksi, jos se jää vain muutamien innokkaiden työntekijöiden vastuulle. (Tulivirta 2020.) Haasio (2013, 20) peräänkuuluttaa resurssien kohdentamista kirjastojen sosiaalisessa mediassa tehtävään työhön.

Sosiaalisen median tehokas käyttö vaatii aikaa ja huolellista suunnittelua (Solomon 2013, 9). Sosiaalisen median strategioiden puute voidaan nähdä yhtenä haasteena ja kirjaston työntekijät kaipaavatkin strategisempia lähestymistapoja sosiaalisen median käyttöön. Lisäksi haasteena voi olla kirjaston henkilökunnan koulutuksen tai teknisen asiantuntemuksen puute sekä vaikeus arvioida kirjastolle sopivimpia sosiaalisen median palveluja. (Kronqvist-Berg 2014, 108; Taylor & Francis Group 2014, 6, 13; Choi & Joo 2018.) On yleistä, että kirjastoissa perustetaan sosiaalisen median tilejä, mutta ei ylläpidetä niitä riittävän aktiivisesti. Kirjastoissa kaivataan ymmärrystä, että pelkkä sosiaalisen median tilin perustaminen ei riitä menestyksekkääseen sosiaalisen median hyödyntämiseen. Kirjastoissa tulisikin sosiaalisen median strategiaa suunnitellessa pohtia, mitä sosiaalisen median välineitä kirjastoissa halutaan hyödyntää. (Haasio 2013, 16, 18; Solomon 2013, 7.) Tulivirta (2020) peräänkuuluttaa sosiaalisen median käytön vakiinnuttamista kirjastotyössä siten, että sometyöhön annettaisiin koulutusta, työaikaa sekä tarpeellisia työvälineitä.

Kirjastolehden palkka-teemanumerossa nostettiin esiin, että monet kirjastotyöntekijät tekevät työtä sosiaalisen median parissa vapaa-ajallaan ja tuovat esiin kirjastojen palveluita myös omissa sosiaalisen median kanavissaan ilman eri korvausta (Vaarne 2020,4). Tulivirta (2020) näkee tämän aiheuttavan haasteita myös kirjastojen henkilökunnan motivoimiseksi sosiaalisessa mediassa tehtävään työhön, sillä on ymmärrettävää, etteivät ihmiset halua käyttää vapaa-aikaansa työn tekemiseen. Toisaalta vapaa-ajalla sosiaalisessa mediassa tehty työ saattaa hämärtää mielikuvia siitä, kuinka paljon aikaa työ sosiaalisessa mediassa todellisuudessa vaatii. Ehkä tästä johtuen osa kirjastojen henkilökunnasta pitää sosiaalisessa mediassa tehtyä työtä puuhasteluna. Arvostuksen puute voi vaikuttaa negatiivisesti joidenkin työntekijöiden halukkuuteen tehdä sometyötä.

(Tulivirta 2020.) Sosiaalisessa mediassa tehty kirjastotyö tulisikin nähdä yhtä arvokkaana kuin kirjastotilassa tehty asiakaspalvelu. (Vaarne 2020, 4).

Yhtenä haasteena voidaan nähdä myös henkilökunnan haluttomuus hyödyntää sosiaalisen median palveluja (Taylor & Francis Group 2014, 6; Choi & Joo 2018). Tulivirran (2020) mukaan sosiaalinen media on edelleen usealle kirjastolaiselle vieras paikka. Sosiaalinen media myös mielletään usein pelkästään vapaa-ajan kanavaksi (Tulivirta 2020). Kronqvist-Bergin (2014, 199) tutkimuksessa selvisi, että kirjastotyöntekijät eivät välttämättä ole niin kiinnostuneita olemaan vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa vaan kiinnostus kohdentui enemmänkin esimerkiksi blogien kirjoittamiseen tai verkkopalveluiden kehittämiseen. Solomon (2013, 9) muistuttaa, että sosiaalinen media ei ole yksisuuntainen kanava vaan tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden kirjastoille olla vuorovaikutuksessa suoraan asiakkaisiin.

Asiakkaiden sitouttaminen ja houkuttelemine kirjaston sosiaalisen median palveluihin vaatii kuitenkin paljon työtä. Ylipäätään haastetta luo, miten asiakkaat saadaan tietoisiksi kirjaston sosiaalisen median kanavista. Kirjaston henkilökunnalle asettaa haasteita myös oikeanlaisen sävyn löytäminen sosiaalisessa mediassa viestimiseen. Sosiaalisen median sisältöjen tuottaminen kaksikielillä tai monikielisillä alueilla asettaa lisähaasteita some-työhön. Julkaisujen tulisi olla riittävän ammatillisia ja asiallisia, mutta kuitenkin samaan aikaan viestintä sosiaalisessa mediassa saa olla epävirallisempaa ja jopa hauskaa. (Taylor & Francis Group 2014, 6.) Tulivirta (2020) pohtii, nähdäänkö sosiaalinen media kirjastoissa usein pelkkänä tiedotuskanavana, jossa pitää viestiä nimenomaan kirjastona tai virastona. Toisaalta on hyvä huomata, että usein ihmiset haluavat kuitenkin seurata sosiaalisessa mediassa ihmistä eivätkä virastoa. Lisähaastetta tuo kirjaston henkilökunnan mahdollinen haluttomuus tehdä some-työtä omalla persoonallaan. Myös erottuminen lukuisista muiden kirjastojen sosiaalisen median tileistä voi olla haastavaa. (Tulivirta 2020.)

Kohti parempaa sosiaalisen median käyttöä kirjaston arjessa

Ensiaskel sometyön linkittämiseksi vakiintuneemmaksi osaksi kirjastotyötä on saada johdolta selkeä periaatepäätös siitä, halutaanko kirjastossa todella hyödyntää sosiaalisista mediaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia vai ei. Pelkkä päätös ei kuitenkaan vielä riitä vaan sen pohjalta henkilökunnalle tulisi antaa aito mahdollisuus käyttää työaika koulutukseen, erilaisten työvälineiden ja alustojen testaamiseen sekä sisältöjen ja tavoitteiden suunnitteluun. Suunnitelmallinen ja säännöllisesti päivittyvä sosiaalisen median kanava

auttaa saamaan huomiota ja seuraajia. Kirjastoissa on töissä monen alan ammattilaisia, joiden monimuotoista osaamista voisi hyödyntää myös sometyössä. Kaiken kaikkiaan sometyö ja siihen liittyvä sisällön suunnittelu ja tuottaminen vaativat monipuolista yhteistyötä ensinnäkin yhden kirjaston sisällä, mutta myös laajemmin kirjastokentällä sekä lisäksi sidosryhmien, muiden toimijoiden ja asiakkaiden kanssa. Tällä tavoin saadaan erilaisia näkemyksiä sometyöhön, ja myös moniäänisempiä ja persoonallisempia julkaisuja. (Tulivirta 2020.)

Näkyvyyden kannalta on tärkeää erottua sosiaalisessa mediassa esimerkiksi tuomalla persoonallisuutta enemmän esiin. Kirjastojen ei tarvitse viestiä sosiaalisessa mediassa kirjastona tai aina samalla tyylillä vaan viestinnässä voi näkyä tekijän henkilökohtainen tyyli ja persoona. Kirjastojen tyyli viestiä sosiaalisessa mediassa on usein sävyllään tiedottava. Esimerkiksi kirjaa vinkattaessa annetaan neuvoja ja opastusta kirjaston palveluista, jolloin itse kirjavinkki jää toisarvoiseksi ja julkaisu kokonaisuudessaan kasvottomaksi. Kuitenkin seuraajille ja asiakkaille on tärkeää, että kirjastonkin kanavissa viestisi ihminen eikä virasto. Olisikin hyvä, jos kirjastoissa rohkaistuttaisiin tekemään julkaisuja omilla kasvoilla ja persoonalla. Vähintään julkaisuissa tulisi näkyvä päivityksen tekijän etunimi. Tällöin asiakkaankin on helpompi reagoida ja kommentoida julkaisuja, kun hän voi esimerkiksi kiittää kirjavinkistä tekijää henkilökohtaisesti. Ylipäätään tunteiden näkyminen ja näyttäminen julkaisuissa puhuttelee seuraajia erityisesti. (Tulivirta 2020.)

Kirjastoissa tulisi nykyistä enemmän seurata sosiaalisen median kanavien ja päivitysten vaikuttavuutta. Seurannassa tulisi kuitenkin huomioida, että sosiaalisen median kanavan tai profiilin rakentaminen on melko hidasta. Sosiaalisen median kanavan päivittämiseen tulee sitoutua sekä julkaista päivityksiä säännöllisesti ja riittävän usein. Vaikuttavuuden seurantaan voi hyödyntää esimerkiksi sosiaalisen median kanavien tarjoamia perustietoja sekä seurata tykkäyksiä, jakoja ja kommentteja. Lisäksi kirjastoissa voitaisiin pohdita, millä tavoin olisi mahdollista mitata sosiaalisen median kanavien vaikutusta tietyn palvelun, esimerkiksi lukuvalmentaja-palvelun asiakasmääriin. (Tulivirta 2020.)

Kaiken kaikkiaan Tulivirta (2020) kokee, että vaikka kirjastojen työssä sosiaalisessa mediassa on haasteita, ne ovat kaikki selvitettävissä, mikäli tahtoa ja halua löytyy.

4 KIRJASTOT AIKUISTEN LUKUHARRASTUSTA EDISTÄMÄSSÄ

Lukemisympäristöjen muutos on tuonut muutoksia kirjastojen toimintaan myös lukemisen edistämisen kannalta. Digitaalinen lukemisympäristö vaatii, että myös kirjastojen aineistosisältöjen tulee näkyä verkossa. Kilpailu muiden verkkosisältöjen kanssa asettaa vaatimuksia kirjaston tuottamille sisällöille, niiden täytyykin olla korkeatasoisia. Markkinoinnin ja tiedotuksen lisäksi kirjastot ovat alkaneet hyödyntää verkkoa ja sosiaalista mediaa myös lukemisen edistämiseen. (Sahavirta 2018, 38.)

4.1 Haastattelut

Opinnäytetyön kolmanteen tutkimuskysymykseen etsittiin vastausta muun muassa teemahaastatteluja hyödyntämällä. Haastattelujen tavoitteena oli selvittää, miten kirjastoissa voidaan lisätä aikuisten lukuintoa sosiaalisen median avulla.

Teemahaastattelun tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää suunnitella haastattelu-runko huolellisesti sekä valita sellaiset haastateltavat, joilla on kokemusta ja tietoa tutkitavasta aiheesta tai ilmiöstä. Mahdollisimman laajan aineiston saamisen varmistamiseksi on haastattelukysymykset tai vähintään valitut teemat hyvä antaa tiedoksi haastateltaville etukäteen. Lisäksi ratkaiseva tekijä teemahaastattelun onnistumiselle on tutkijan riittävä tietämys ilmiön kokonaisuudesta ja siihen mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä. (Kananen 2012, 102; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85; Puusa & Juuti 2020, 106–107, 112–113.)

Tätä opinnäytetyötä varten haastateltaviksi valittiin kirjastoammattilaisia kolmesta eri yleisestä kirjastosta. Espoon kaupunginkirjastosta haastateltiin Helmet-lukuhaasteen tiimoilta kirjastopedagogi Riikka Utriaista, Helsingin kaupunginkirjastosta Kirjaveivi-podcastin tuottajaa, informaatikko Niina Holmia sekä Lahden kaupunginkirjaston informaatikko Riikka Junttilaa, joka on yksi Ääniä kirjastosta -podcastin sisällöntuottajista. Nämä kirjastoammattilaiset valittiin haastateltaviksi, koska heillä kaikilla on kokemusta aikuisten lukemisen edistämisestä verkossa ja sosiaalisessa mediassa.

Vaikka haastattelu on vuorovaikutustilanne, haastattelu etenee kuitenkin aina haastateltavan ehdoilla. Tutkija toimii tiedonkerääjänä, vaikka tutkijan rooli muutoin saattaa vaihdella. Haastateltavasta riippuen tutkija voi olla kuuntelija ja huomioiden esittäjä, joka

hienovaraisesti ohjaa keskustelua. Joskus haastattelutilanne vaatii tutkijalta aktiivista roolia ja suorien kysymysten esittämistä. Haastateltavaa kannustetaan avoimeen ja vapaaseen keskusteluun valitusta teemasta, jotta vuorovaikutustilanne säilyisi mahdollisimman aitona. Tämän vuoksi teemahaastattelut on hyvä nauhoittaa, sillä muistiinpanojen kirjoittaminen voi häiritä vuorovaikutuksellisuutta. (Kananen 2014, 97; Puusa & Juuti 2020, 113.)

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotka nauhoitettiin. Riikka Utriaista haastateltiin 29.9.2020 Sellon kirjastossa, Niina Holmia haastateltiin 1.10.2020 Helsingin keskustakirjasto Oodissa ja Riikka Junttilaa haastateltiin 8.10.2020 Lahden pääkirjastossa. Haastateltaville annettiin etukäteen tiedoksi tutkimushaastattelun teemat, mutta ei koko kysymysrunkoa (liite 3). Haastattelutilanteet pyrittiin pitämään keskustelunomaisina ja vapaamuotoisina. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin.

Haastatteluaineisto litteroidaan eli puretaan kirjalliseen muotoon. Litterointitasoja on erilaisia, joiden nimitykset ja määritelmät eivät vakiintuneita. Litteroinnin hitauden vuoksi on tärkeää pohtia mikä on tutkimuksen kannalta riittävä litteroinnin taso. Useinkaan litteroinnissa ei noudeta tiettyä litterointitapaa vaan tutkija voi yhdistellä eri litterointitasoja tarpeen mukaan. (Kananen 2014, 94, 105; Aineistonhallinnan käsikirja 2018.)

Tätä opinnäytetyötä varten tehdyt teemahaastattelut on litteroitu siten, että puhe on litteroitu mahdollisimman sanatarkasti eli puhe noudattelee kunkin haastateltavan puhekieltä. Litterointiin on myös sisällytetty täytesanat – kuten tota ja niinku -, toistot ja kesken jääneet tavut ja lauseet. Litteroiduista haastatteluista on kuitenkin jätetty pois tunteen ilmaukset, kuten naurahdukset. Myöskään taukoja tai niiden pituuksia ei kirjattu. (Aineistonhallinnan käsikirja 2018.)

4.2 Kirjastot aikuisten lukuharrastusta edistämässä sosiaalisessa mediassa

Huolimatta siitä, että kirjat ja erilaiset verkkoympäristöt mielletään usein toisensa pois-sulkeviksi, niin sosiaalinen media tarjoaa perinteisten kirjastoissa käytettyjen keinojen rinnalle uusia keinoja elävöittää aikuisten lukemisen edistämistä. Lisäksi sosiaalinen media tarjoaa myös lukijoille ja kirjastojen asiakkaille aktiivisia ja aiempaa saavutettavampia väyliä kirjallisuuskeskusteluun. Monista kirjastoista löytyykin inspiroivia esimerkkejä siitä, kuinka kirjastoissa edistetään aikuisten lukuharrastusta verkossa ja sosiaalisessa mediassa. (Sahavirta 2018, 138–139; Tulonen 2020.) Tässä luvussa esitellään kolme

esimerkkitapausta Suomen yleisistä kirjastoista, joissa hyödynnetään sosiaalista mediaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseksi.

Esimerkkitapauksiksi valittiin Helmet-kirjastojen Facebookia hyödyntävä Helmet-lukuhaaste, Helmet-kirjastojen Kirjaveivi-podcast sekä Lahden kaupunginkirjaston Ääniä kirjastosta -podcast. Facebook on yksi käytetyimmistä sosiaalisen median kanavista Suomessa (DNA 2019, 3). Helmet-lukuhaaste on yksi tunnetuimmista kirjastojen lukuhaasteista ja oiva esimerkki sosiaalisen median voimasta sekä siitä, miten kirjastoissa voidaan onnistuneesti tehdä työtä aikuisten lukemisen edistämiseksi kirjaston seinien ulkopuolella.

Lisäksi esimerkkitapauksiksi valittiin kaksi podcastia, koska podcastien suosio on kasvussa (DNA 2019, 21). Teknisesti podcast on verkossa julkaistava äänitiedosto eikä aivan sellaisenaan täytä sosiaalisen median vaatimuksia yhteisöllisyydestä ja käyttäjien välisestä vuorovaikutuksesta. Toisaalta podcastit voidaan liittää osaksi sosiaalista mediaa lisäämällä siihen sosiaalisen median elementtejä. Kuitenkin podcastit täyttävät sosiaalisen median määritelmän sisältöjen tuottamisen ja jakamisen osalta. (Lietsala & Sirkkunen 2008, 41; Simons 2012; Pönkä 2014, 34–35.) Lisäksi ainakin Lietsala ja Sirkkunen (2008, 41) sekä Kronqvist-Berg (2014, 24) mainitsevat podcastit yhdeksi sosiaalisen median kanavaksi. Lahden kaupunginkirjaston Ääniä kirjastosta -podcast tarjoaa näkökulman hieman pidempään julkaistusta podcast-sarjasta, Helmet-kirjastojen Kirjaveivi taas on esimerkkinä kirjastokimpan alkumetreillä olevasta podcastista.

4.2.1 Helmet-lukuhaaste Facebookissa

Helmet-lukuhaaste (kuva 4) on kirjastopedagogi Riikka Utraisen ideoima Helmet-kirjastojen yhteinen lukuhaaste, jonka ytimenä on 50 haastekohdasta koostuva lista, jonka avulla voi löytää uutta luettavaa. Ensimmäinen lukuhaaste julkaistiin nimellä Kirjan vuosi 2015 -lukuhaaste, sen jälkeen lukuhaasteen nimeksi vakiintui Helmet-lukuhaaste. Tavoitteena on inspiroida ihmisiä lukemaan erilaisia kirjoja tai lukemaan vähän enemmän kuin aikaisemmin. Lisäksi lukuhaasteen tavoitteena on haastaa ihmisiä ajattelemaan lukemista eri tavalla. Haasteessa avataan sisältöjä sekä tuodaan esiin kirjastojen tarjoaman kirjallisuuden monipuolisuutta. Lukuhaasteen kohderyhmänä on pääasiassa aikuisasiakkaat. Lukuhaaste on suunnattu kaiken tasoisille lukijoille. (Utriainen 2016; Soininen & Utriainen 2018, 49; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Kuva 4. Helmet-lukuhaasteen logo, © Marja Hautala/Muoks Creative (Helmet.fi 2020c).

Vaikka ensimmäinen lukuhaaste sai alkunsa hetken mielihoiteesta, niin nyt jo kuusi vuotta julkaistu lukuhaaste on kasvanut suunnitelmalliseksi ja laajemmaksi toiminnaksi. Lukuhaasteen eri haastekohtien ideointiin osallistuu niin kirjastojen henkilökunta kuin asiakkaatkin. Haastekohtien suunnittelussa otetaan huomioon esimerkiksi vuosittaiset suuret tapahtumat ja merkkivuodet. Lukuhaasteperhe on kasvanut vuosien mittaan erilaisilla haasteilla. Kevyempi vaihtoehto perinteiselle lukuhaasteelle on 25 haastekohdasta muodostuva Pieni Helmet -lukuhaaste. Lisäksi muita Helmet-haasteita ovat musahaaste, pelihaaste ja elokuvahaaste. (Soininen & Utriainen 2018, 49; Helmet.fi 2020c; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Sosiaalinen lukeminen on ollut olennainen osa lukuhaastetta alusta alkaen. Kallion kirjaston erikoiskirjastovirkailija Janne Palander ideoi lukuhaasteen rinnalle Facebook-ryhmän, joka on hyvin keskeinen osa lukuhaastetta. Julkisessa Facebook-ryhmässä käydään aktiivista keskustelua kirjallisuudesta ja lukemisesta. Lukuhaasteen ympärille onkin muodostunut vankka sosiaalisen lukemisen yhteisö. Haasteessa huomioidaan myös sosiaalisen median vaikuttajia, muun muassa kirjabloggaajat voivat ilmoittaa bloginsa osallistujien listalle ja jakaa haasteeseen liittyvä sisältöjään Helmet-lukuhaasteen kanavissa. (Soininen & Utriainen 2018, 49–50; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Kuka tahansa voi osallistua Helmet-lukuhaasteeseen, vaikka haaste toteutetaankin Helmet-kirjastojen seudullisena yhteistyönä. Lukuhaasteen voidaan sanoa levinneen valtakunnalliseksi ja haasteeseen osallistutaan myös Suomen ulkopuolelta. Vuonna 2017 tehdyn Helmet-lukuhaasteen asiakaskyselyn tulosten perusteella yli puolet (58 %) kyselyyn vastanneista asuu pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Helmet-lukuhaaste tavoittaa muutenkin paljon ihmisiä. Vuonna 2019 lukuhaasteen verkkosivua katsoi 64 000 yksittäistä kävijää. Lukuhaasteen Facebook-ryhmässä on yli 14 350 jäsentä, joista 12 000 on jollain tavalla aktiivisia. (Soininen & Utriainen 2018, 50; Soininen 2019; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

4.2.2 Kirjaveivi-podcast

Kirjaveivi (kuva 5) on Helmet-kirjastojen yhteinen podcast, jossa avataan kirjastojen tarjoamia sisältöjä ja palveluja uudella medialla. Kirjaveivi-podcastin ideoija informaatikko Niina Holm toimii myös Kirjaveivin tuottajana. Ennen Kirjaveiviä Helmet-kirjastoissa podcastia pilotoitiin Siinä sivussa -julkaisusarjalla, jossa kevään 2018 aikana julkaistiin neljä jaksoa. Siinä sivussa -julkaisusarjan jälkeen etsittiin uutta näkökulmaa ja lähestymistapaa kirjaston podcast-konseptiin. Ensimmäinen Kirjaveivi-jakso julkaistiin lokakuussa 2019. Tähän mennessä jaksoja on ilmestynyt 11, joiden pituus vaihtelee 15 minuutista 30 minuuttiin. Ohjelmasarjan julkaisualustana käytetään SoundCloudia, podcastin jaksoja voi kuunnella myös Apple Podcastsista. Kirjaveivin markkinoimisen tueksi on perustettu myös podcastille oma Facebook-sivu. Tähän mennessä podcastin jaksot ovat saaneet yhteensä yli 2000 kuuntelun aloitusta. Fantasiakirjallisuutta käsittelevä jakso on podcastin suosituin jakso, sitä on kuunneltu yli 300 kertaa. (Helmet.fi 2018; Helmet.fi 2020d; Holm, haastattelu 1.10.2020.)

Kuva 5. Kirjaveivi-podcastin logo, © Reetta Ramos (Helmet.fi 2020d).

Kirjaveivin tavoitteena on esitellä Helmet-kirjastojen palveluja ja sisältöjä asiakkaita kiinnostavalla tavalla. Tavoitteena on myös tähdentää kirjaston roolia kaikille yhteisenä, maksuttomana ja monipuolisena palveluna. Kirjaveivin tavoitteena on välittää tietoa viihdyttävällä ja rennolla otteella. Kirjaveivin kohderyhmää ei määritelty tarkasti vaan jaksosten vaihtelevat aiheet ja teemat määrittelevät kunkin jaksosarjan kohderyhmän. Jokaisessa Kirjaveivin jaksossa valitusta aiheesta keskustelelee kaksi henkilöä, joista toinen on aihepiirin asiantuntija ja toinen maallikko, joka toimii myös haastattelijana. Haastateltava on

jakson keskiössä, mutta haastattelija ohjaa keskustelua. Kirjaveivissä saa näkyä tekijöiden persoonallisuus sekä innostus aiheeseen ja omaan työhön. (Helmet.fi 2020d; Holm, haastattelu 1.10.2020.)

4.2.3 Ääniä kirjastosta -podcast

Ääniä kirjastosta (kuva 6) on Lahden kaupunginkirjaston podcast, jossa avataan kirjaston sisältöjä monipuolisesti. Idea podcastista tuli musiikkiosaston kirjastonhoitajalta, alkuperäisenä ideana oli esitellä musiikkiaineistoja. Lopulta päädyttiin kuitenkin laiveampanaan, koko kirjastoa käsittelevään podcast-sarjaan. Ääniä kirjastosta -ohjelmasarja on ensimmäinen suomalaisen kirjaston julkaisema podcast. Ensimmäinen jakso julkaistiin joulukuussa 2017. Tähän mennessä jaksoja on ilmestynyt 58. Säännöllisesti ilmestyvien jaksosten kesto vaihtelee noin puolesta tunnista tuntiin. Ohjelmasarjaa julkaistaan SoundCloud-verkkoalustalla, jaksot löytyvät nykyään myös Spotifysta. Podcastilla ei ole omaa sivua sosiaalisen median kanavissa, mutta uusia jaksoja markkinoidaan sekä kirjaston Facebook- että Instagram-sivustoilla. Lisäksi tekijät saattavat vinkata jaksoista myös omissa sosiaalisen median kanavissaan. Tähän mennessä podcastin jaksoja on käynnistetty yhteensä yli 16 000 kertaa. Suosituin jakso on kerännyt yli 550 kuuntelun aloitusta. (Ikävalko 2020, 40, 42–43; Junttila, haastattelu 8.10.2020; SoundCloud 2020.)

Kuva 6. Ääniä kirjastosta -podcastin logo, © Katja Niemi (Junttila, sähköpostiviesti 30.11.2020).

Ääniä kirjastosta -ohjelmasarjan tavoitteena on tuoda esille ajankohtaisia ja kiinnostavia kirjaston sisältöjä, pääasiallisesti aineistovinkkauksen kautta. Jaksojen teemat vaihtelevat ja jaksoissa käsitellään muun muassa kirjoja, elokuvia, tv-sarjoja, lautapelejä ja liikuntavälineitä, mutta myös laajempia aiheita, kuten feminismiä tai ilmastonmuutosta. Ääniä kirjastosta -podcastin kohdeyleisöä ei ole toistaiseksi määritelty tarkemmin vaan kohderyhmänä on koko kaupungin asukkaat. Käytännössä jaksojen kohdeyleisö vaihtelee jaksojen teeman mukaan. Ohjelmasarjan aiheet valikoituvat lähinnä tekijöiden kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Pääosion jaksot perustuvat työntekijöiden väliselle keskustelulle, mutta toisinaan jaksoissa saattaa olla mukana myös haastatteluvieras. Ääniä kirjastosta -podcastin jaksoissa saa näkyä tekijän oma persoona ja huumori. (Ikävalko 2020, 42–43; Junttila, haastattelu 8.10.2020.)

4.3 Instagramista intoa lukuharrastukseen

Internetiä ja etenkin sosiaalista mediaa pidetään usein yhtenä lukutaitoa ja -intoa eniten rapauttavana ilmiönä ja etenkin nuorten ajatellaan viettävän aikaa enemmän älylaitteen kuin kirja äärellä. Lukemisympäristöt ja kiinnostavien tekstien muodot ovatkin nykyään hyvin erilaisia kuin ennen. Tästä johtuen kirjastoissa tarvitaan lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseen uusia keinoja ja ympäristöjä, jotka eivät ole rajattuja kirjaston fyysisiin tiloihin tai aukioloaikoihin. Näin ollen kirjastojen ainoa mahdollisuus saavuttaa uusia, potentiaalisia lukijoita on tuottaa digitaalisiin ympäristöihin, kuten sosiaaliseen mediaan, laadukkaita sisältöjä. Yksi suosituimmista sosiaalisen median kanavista on visuaaliseen ilmaisuun keskittyvä Instagram, joka tarjoaa alustan myös kirjallisuuskeskustelulle muun muassa kirjagramien kautta. (Sahavirta 2018, 38; DNA 2019, 3; Berg 2020.)

4.3.1 Instagram

Instagram on vuonna 2010 avattu kuvanjako- ja yhteisöpalvelu, jota yleisemmin käytetään älypuhelimella tai tabletilla. Instagram on yksi suosituimmista ilmaisista sovelluksista, sen ikäraja on 13 vuotta. (Pönkä 2014, 121; Muurinen 2020.) Kuvien jakamisen lisäksi Instagramissa voidaan julkaista myös videoita. Visuaalisuuden ja kuvien sisällön lisäksi tärkeää on aihetunnisteiden eli hashtagien käyttö. Hashtagit tunnistaa #-merkistä, jolla ne erotetaan muusta tekstistä. (Muurinen 2020; Valtari 2017.) Instagramin käyttäjät etsivät sisältöä hashtagien avulla. Ne ovatkin keskeinen tapa jäsentää aiheita ja koota

esimerkiksi tietyistä tapahtumasta käytävä keskustelu yhden aihetunnisteen alle. (Muurinen 2020; Valtari 2017.)

Kuvien ja videoiden jakamisen lisäksi yhteisöllisyys on olennaista Instagramissa ja se tarjoaa mahdollisuuden muiden käyttäjien seuraamisen, kuvien kommentoinnin ja tykkäämisen (Pönkä 2014, 121). Myös vastavuoroisuus ja aktiivisuus on tärkeää Instagramissa. Muiden käyttäjien julkaisujen tykkääminen ja kommentointi lisää myös oman Instagram-tilin näkyvyyttä sekä tuo lisää seuraajia. (Muurinen 2020.)

4.3.2 Kirjagram

Bookstagram eli kirjagram on Instagram-tili, joka on erikoistunut kirjoihin ja lukemiseen. Kirjagram-tiliillä julkaistaan usein kauniita kuvia luetuista kirjoista ja jaetaan lukuvinkkejä sekä keskustellaan lukukokemuksista muiden kirjagrammaajien kanssa ilman fyysisen paikan asettamia rajoituksia. Kuten Instagramissa yleensä, myös kirjagram-maailmassa yhteisöllisyys on suuressa roolissa. Yksittäisistä käyttäjistä muodostuu tykkäysten, kommentoinnin, jakamisen ja keskustelun kautta aktiivinen kirjagram-yhteisö, johon kuuluvia yhdistää iästä ja kirjamausta huolimatta rakkaus kirjoihin ja lukemiseen. (Berg 2020.)

Kuten Instagramissa yleensä, myös kirjagram-tiliissä kuvallinen ilmaisu on keskiössä. Kuvien ottamiseen kirjagram-tiliille nähdään usein paljon aikaa ja vaivaa. Tyypillisiä elementtejä kirjagram-kuvissa kirjan kannen lisäksi ovat usein kukat, kynttilät ja teekupit. Lisäksi kuvan voi rakentaa myös kirjan aiheeseen tai kannen kuvaan pohjautuen. Kuvallisen ilmaisun tärkeydestä huolimatta kirjagramit tuovat kirjallisuuskeskustelun Instagramiin. Omaperäinen ja napakka kirja-arvio herättää keskustelua ja kerää kommentteja. Tekstien tyyli ja pituus vaihtelee, osa kirjagrammaajista kertoo kuvatekstissä vain kirjan tiedot ja antaa kirjalle arvion esimerkiksi tähtiasteikon avulla. Lisäksi osa kirjagrammaajista kuvailee kirjan juonta ja tulkitsee ja avaa omaa lukukokemustaan enemmän. Persoonalliset tekstit auttavat erottumaan muista kirjagram-tilleistä. Myös sopivat hashtagit voivat parhaimmillaan moninkertaistaa kirjagram-julkaisun näkyvyyden. (Berg 2020; Kuitvalahti 2020, 11; Lehtinen 2020, 14; Nirhamo 2020, 5–6.)

Bookstagram- ja kirjagram-tilien määrää lienee mahdoton laskea. Kuitenkin aihetunnisteella #bookstagram löytyy yli 48 miljoona päivitystä ja suomenkielisellä #kirjagram-aihetunnisteellakin yli 69 000 päivitystä (Berg 2020). Instagramin hakuominaisuuksista tai niiden puutteellisuudesta johtuen, on vaikea hakea kirjagram-julkaisuja kirjastojen

Instagram-tileiltä. Näin ollen on haastavaa kartoittaa kuinka monet Suomen yleisistä kirjastoista julkaisevat kirjagrammeja Instagram-tileillään. Kuitenkin eri kirjastojen Instagram-tilejä tarkasteltaessa voidaan todeta, että kirjastoissa saatetaan julkaista yksittäisiä kirjagram-päivityksiä. Toisaalta esimerkiksi Jyväskylän Vaajakosken kirjastossa kirjagram-päivityksiä julkaistaan säännöllisesti, useamman kerran kuukaudessa (Vaajakosken aluekirjasto 2020). Sen sijaan Töölön kirjaston Instagram-tilillä on julkaistu aiemmin vain kirjasuosituksia, mutta ei varsinaisia kirjagram-päivityksiä. (Töölön kirjasto 2020).

4.3.3 Kirjamaanantai-projekti Instagramissa

Kirjamaanantai-projektin tarkoituksena oli kokeilla kirjagramien julkaisua kirjaston Instagram-tilillä. Kummallakaan opinnäytetyön kirjoittajista ei ollut aiempaa kokemusta kirjagramien tekemisestä. Kirjamaanantai-projektin tavoitteena oli seurata kirjagram-julkaisujen saamaa huomiota ja kommentteja sekä mahdollisesti käydä vuoropuhelua seuraajien kanssa. Tavoitteena oli myös tarkastella projektissa esiin tulleita huomioita sekä pohtia, voisiko kirjagram-julkaisuja toteuttaa kirjaston arjessa säännöllisesti.

Kirjamaanantai-projektissa julkaistiin kuusi (6) kirjagram-päivitystä (liite 4) Töölön kirjaston Instagram-tilillä. Projektin ja julkaisusarjan nimeksi valikoitui Kirjamaanantai, koska kirjagramit päätettiin julkaista aina maanantaisin. Kirjagramit julkaistiin kuuden viikon ajanjaksolla heinä-elokuussa. Kirjamaanantai-projektin aikana tarkkailtiin julkaisujen keräämää huomiota, kuten kommenttien ja tykkäysten määrää.

Kirjamaanantai-projekti toteutettiin siten, että valittiin teokset, joista itsenäisesti tehtiin kirjavinkit sekä otettiin valokuvat kirjagram-julkaisuja varten. Kirjagrammaajan käsikirjassa ohjeistetaan kirjagram-tilin tyylin yhtenäisyydestä (Nirhamo 2020, 5). Kirjamaanantai-julkaisuissa ei kuitenkaan haluttu rajata kirjavinkkien tai valokuvien tyyliä tietynlaiseksi vaan päivityksissä sai näkyä tekijöiden oma persoonallisuus. Kaikissa julkaisuissa päätettiin käyttää samoja alkulauseita ja hashtagia. Julkaisujen alussa pyrittiin aktivoimaan seuraajia kysymällä: "Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?"

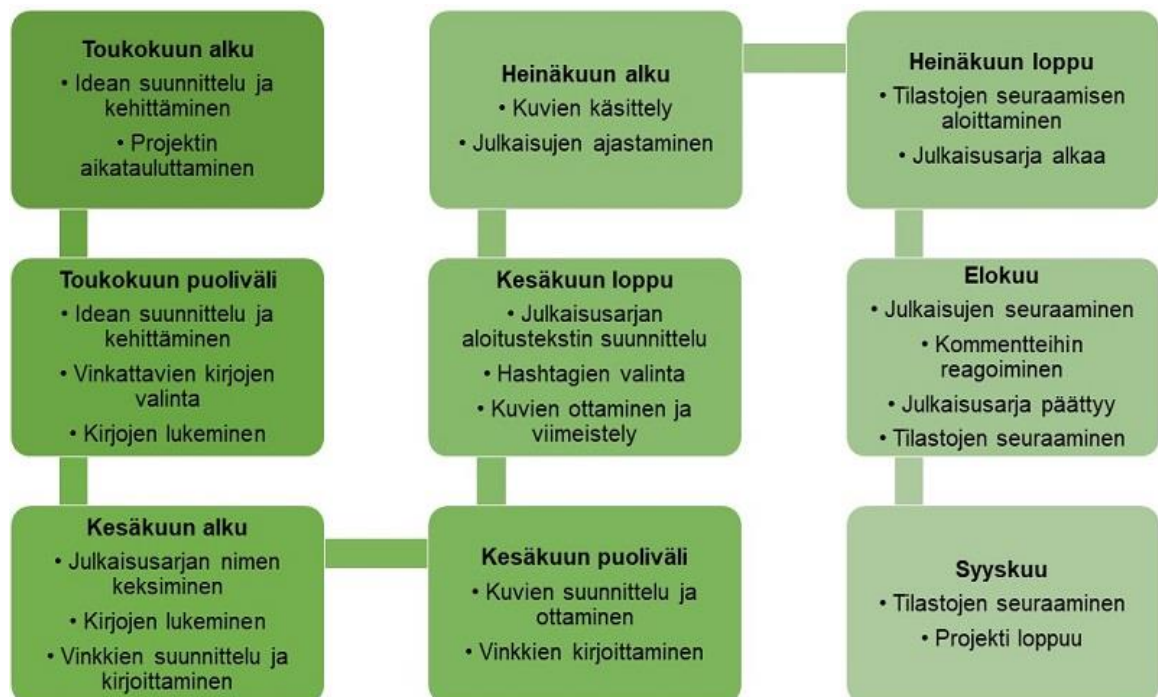
Kirjamaanantai-julkaisusarjassa vinkattiin pääosin kaunokirjallisia teoksia. Kirjojen valinnalle ei asetettu reunaehtoja vaan vinkattavaksi valikoitui lähinnä opinnäytetyön kirjoittajien viime aikoina lukemia teoksia tai vanhoja suosikkeja. Vinkatuista kirjoista yksi oli

kotimainen runokirja, kaksi kotimaista elämäkertaa, yksi kotimainen autofiktiivinen romaani sekä kaksi käännösromaania.

Kirjamaanantai-projektin suunnittelu ja kulku

Opinnäytetyön käytännön kehittämisosion suunnittelu aloitettiin toukokuun puolivälissä opinnäytetyön rakenteen suunnittelun yhteydessä. Tavoitteena oli kehittää kokeilu, jossa voitaisiin testata aikuisten lukemisen edistämisen ja sosiaalisen median yhdistämistä. Alkuperäisenä ideana oli tuoda esiin opinnäytetyön tekijöiden omia kirjasuosikkeja jonkin sosiaalisen median kanavan kautta. Ensimmäisenä ajatuksena oli tehdä keskustelunomainen podcast-jakso, mutta lopulta päädyttiin käyttämään alustana Instagramia, koska opinnäytetyössä oli jo muita esimerkkejä podcastin hyödyntämisestä kirjastotyössä.

Instagramin valikoiduttua julkaisualustaksi päätettiin hyvin pian, että kirjavinkit toteutettaisiin kirjagram-päivityksinä. Aluksi suunnitelmissa oli toteuttaa kuukauden kestävä mielikirja-julkaisusarja, mutta lopulta idea tarkentui kuuden viikon mittaiseksi Kirjamaanantai-sarjaksi. Tarkemmin Kirjamaanantai-projektin kulkua on avattu kuviossa 1.

Kuvio 1. Kirjamaanantai-projektin kulku.

Projekti käynnistyi aikataulun pohtimisella, sillä julkaisusarja tuli sovittaa opinnäytetyölle suunniteltuun aikatauluun. Kirjagramien valmistumisen määräajaksi sovittiin kesäkuun loppu, jotta julkaisut ehdittäisiin ajastaa Instagramiin. Lisäksi aikaa täytyi varata myös päivitysten kuvien käsittelyyn. Tavoitteena oli saada projektista tarvittava materiaali opinnäytetyöhön alkusyksyyn mennessä.

Toukokuun puolivälissä Suomi oli vielä poikkeustilassa ja esimerkiksi kirjastot olivat suljettuina. Tämän vuoksi vinkattavat teokset päädyttiin valitsemaan saatavilla olevista teoksista. Kirjojen lukemiseen, vinkkien suunnitteluun ja kirjoittamiseen oli tiiviin aikataulun vuoksi aikaa noin kuukausi. Yhden kirjan lukeminen vei noin viikon, sillä lukeminen tehtiin työn ja opiskelujen ohessa. Lukemisen yhteydessä tehtiin muistiinpanoja kirjan herättämistä ajatuksista sekä pohdittiin vinkkaustekstin rakennetta. Kirjojen lukemisen ja vinkkien kirjoittamisen jälkeen kuvien suunnittelulle ja ottamiselle jäi aikaa noin pari viikkoa. Kuvien haluttiin ilmentävän kirjojen sisältöä tai tyyliä, joten kuvat vaativat esimerkiksi erilaisen rekvisiitan suunnittelua ja hankintaa.

Lisäksi ennen kirjagramien julkaisua mietittiin päivitysten yhtenäistä aloitustekstiä sekä käytettäviä hashtageja. Opinnäytetyöhön tarvittavan aineiston keräämiseksi Töölön Instagram-tilin tilastoja tarkkailtiin jo ennen ensimmäistä Kirjamaanantai-päivitystä. Tilastoja seurattiin koko julkaisusarjan ajan ja vielä viikko projektin loppumisen jälkeen. Lisäksi seurattiin säännöllisesti myös päivitysten saamia sitoumuksia eli tykkäyksiä, kommentteja ja jakoja.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Teemahaastattelut

Esimerkkitapausten esittelyn lisäksi teemahaastattelujen avulla pyrittiin saamaan syvällisempää tietämystä esimerkkitapausten toteuttamisesta. Teemahaastattelujen avulla pyrittiin kartoittamaan haastateltavien näkemyksiä sosiaalisen median merkityksestä aikuisten lukemisen edistämistyössä ja lukuinnon herättelyssä kirjastoissa. Teemahaastatteluissa pyrittiin selvittämään myös muun muassa, miten esimerkkitapauksissa huomioidaan heikosti lukevia aikuisia. Toisin sanoen teemahaastattelujen avulla on pyritty saamaan ymmärrys opinnäytetyössä käsiteltävästä ilmiöstä eli aikuisten lukemisen edistämisestä sosiaalisen median avulla (Kananen 2012, 112).

Teemahaastatteluaineiston analyysillä pyritään kuvaamaan tutkimushaastatteluista saatuja materiaaleja sanallisesti. Yksi tapa käsitellä haastatteluaineistoja ja muita dokumentteja on sisällönanalyysi. (Kananen 2012, 116; Ojasalo ym. 2018, 136; Tuomi & Sarajärvi 2018, 119, 122.) Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon eli tuomaan esiin aineiston ydin. Tavoitteena on siis muodostaa aineistosta kokonaisuus, kuitenkin kadottamatta siihen sisältyvää informaatiota. Aineiston analysoinnin tarkoituksena on järjestää aineisto siten, että siitä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Kananen 2012, 113, 116; Ojasalo ym. 2018, 136; Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 122.)

Teemahaastatteluilla kerättyä aineistoa voidaan tarkastella esimerkiksi teemoittelun avulla. Litteroitu haastatteluaineisto voidaan tiivistää esimerkiksi tarkastelemalla aineistosta esiin nousevia yhtäläisyyksiä haastateltavien välillä eli siirtämällä saman teeman alle samankaltaiset vastaukset. Teemoittelun avulla aineistosta voidaan etsiä muun muassa yhteisiä malleja ja tyypillisiä toimintatapoja. On hyvä huomioida, että samaa aineistoa voidaan tutkijasta riippuen tulkita eri tavoin, tämä on yksi laadullisen tutkimuksen erityispiirteistä. (Kananen 2012, 117; Ojasalo ym. 2018, 110.) Tässä opinnäytetyössä tutkimushaastatteluista saadun aineiston analyysi aloitettiin perehtymällä aineistoon ja järjestelemällä litteroitu materiaali teemoittain eli kerättiin saman aihepiirin vastaukset yhteisen teeman alle. Tämän jälkeen haastatteluaineistosta tiivistettiin ydinasiat poimimalla olennaisia avainsanoja, joiden avulla haastattelutulokset pyrittiin saamaan

selkeäksi ja tiiviimmäksi kokonaisuudeksi. Tätä tiivistettyä kokonaisuutta on käytetty haastatteluaineistosta tehdyn tulkinnan tukena.

5.1.1 Teemahaastattelujen analyysi

Kaikki haastateltavat mainitsevat, ettei esimerkkitapauksissa (Helmet-lukuhaaste, Kirjaveivi- ja Ääniä kirjastosta -podcast) ole erityisesti huomioitu heikosti lukevia aikuisasiakkaita (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020). Kuitenkin Helmet-lukuhaasteessa on pyritty huomiomaan joidenkin erityisryhmien rajoitteita siten, ettei haastekohtien suorittaminen vaadi esimerkiksi näkökykyä. Lisäksi suurimpaan osaan haastekohdista voi valita luettavaa osallistujan mieltymysten mukaan. (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

"Mutta sitten tavallaan me ei sinällään sitä kautta mietitä, että miten heikommin lukeva...Mutta me koitetaan haastekohdissa miettiä, että niihin löytyy erilaista luettavaa, että voi valita tietokirjoja tai kaunokirjoja. Suurimpaan osaan kohtia voi valita jotain helpompaa luettavaa tai monimutkaisempaa tai tälle, että siinä olisi variaatiomahdollisuutta yksilökohtaisesti." (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Ääniä kirjastosta -podcastin tekijät ovat miettineet jaksoa helppolukuisesta ja helposti lähestyttävästä kirjallisuudesta, mutta toistaiseksi ajatus jaksosta on jäänyt ideatasolle. Kuitenkin podcastissa on ollut jaksoja, joissa on vinkattu Lahden kaupunginkirjaston lukudiplomiin liittyviä kirjoja. Lukudiplomin yhtenä tavoitteena on olla tukena lukemaan opetteleville tai sellaisille, jotka haluaisivat lukea enemmän. (Junttila, haastattelu 8.10.2020.) Myöskään Kirjaveivi-podcastissa ei toistaiseksi ole ollut jaksoa, jossa olisi vinkattu kirjallisuutta heikosti lukeville (Holm, haastattelu 1.10.2020).

Esimerkkitapausten asiakasmääriä seurataan lähinnä julkaisualustojen tarjoamien mitareiden avulla. Molemmat podcastit julkaistaan SoundCloud-alustalla, joka antaa jaksokohtaisen tilaston kunkin jakson käynnistämisestä. Lisäksi SoundCloud näyttää podcastin seuraajamäärän. (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.) Sekä Holm (haastattelu 1.10.2020) että Junttila (haastattelu 8.10.2020) mainitsevat saatavilla olevien tilastotietojen heikkoudeksi erityisesti sen, ettei tilastotiedoista selviä, onko jaksoa kuunneltu loppuun. Ääniä kirjastosta -podcastin tilastoja kuitenkin seurataan siten, että eniten käynnistyksiä saaneiden jaksoiden aiheita saatetaan toistaa vielä myöhemmin uudelleen (Junttila, haastattelu 8.10.2020). Sekä Holm (haastattelu 1.10.2020) sekä Junttila (haastattelu 8.10.2020) mainitsevat, että asiakaspalautetta podcasteista on tullut varsin vähän. Helmet-lukuhaasteen

asiakastilastoja seurataan ensisijaisesti Helmet-lukuhaasteen verkkosivujen näyttökerrojen kautta, mutta myös lukuhaasteen Facebook-ryhmän jäsenmäärää seurataan. Helmet-lukuhaasteen suunnittelutyössä huomioidaan esimerkiksi Facebook-ryhmän kautta saatuja kommentteja ja palautetta esimerkiksi haastekohtiin liittyen. (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.) Myös Kirjaveivi-podcastilla on Facebook-sivut, joiden jäsenmäärää tarkkaillaan (Holm, haastattelu 1.10.2020).

Haastateltavien mukaan esimerkkitapauksia on markkinoitu varsin vähän. Toisaalta Helmet-lukuhaasteen laajentuessa lukuhaasteeseen on tuotettu paljon oheismateriaalia, jota kirjastot käyttävät esimerkiksi aineistonäyttelyissä. Julkinen Facebook-ryhmä ja näkyvyys mediassa nostavat lukuhaastetta yleisön tietoisuuteen. Lisäksi tänä vuonna lukuhaastetta on kokeiluluontoisesti markkinoitu Länsiväylä-lehdessä kirjavinkkien muodossa. Kirjaveiviä on markkinoitu lähinnä Helmet-sivujen ja Kirjaveivin Facebook-sivujen kautta. Ääniä kirjastosta -podcastia markkinoidaan lähinnä kirjaston sosiaalisen median kanavissa, kuten Facebookissa ja Instagramissa sekä kirjaston verkkosivuilla. Lisäksi Kirjastokaista on tehnyt koosteita kirjastojen podcasteista omille sivuilleen. Asiakaskohtaamisissa tapahtuvaa suosittelua on vaikea seurata. Ainakin Helmet-lukuhaasteeseen osallistujat kysyvät suositteluja henkilökunnalta. (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.) Myös Junttila (haastattelu 8.10.2020) mainitsee suosittelutilanteen luontevaksi kohdaksi suositella podcastia, vaikka usein podcastin suosittelu asiakkaille unohtuu.

Haastateltavat pitävät vuorovaikutuksellisuutta asiakkaiden kanssa tärkeänä, tosin keskustelun virittäminen asiakkaiden kanssa voi olla haastavaa (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020). Poikkeuksena Helmet-lukuhaaste, jonka suuri asiakasmäärä mahdollistaa aktiivisen keskustelun. Helmet-lukuhaasteessa asiakkaita osallistetaan muun muassa mahdollisuudella ehdottaa haastekohtia, mutta varsinaista keskustelunherättelyä ei juurikaan tarvita, sillä asiakkaat tuottavat Facebook-ryhmään muun muassa paljon omia kirjavinkkejä ja keskustelua syntyy niiden ympärille. Helmet-lukuhaasteen ylläpitäjät ovat pohtineet lukuhaasteen laajentamista myös muihin sosiaalisen median kanaviin, kuten Instagramiin, mutta resurssipulan vuoksi tätä ei vielä ole toteutettu. (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Podcast-alustat eivät tue vuorovaikutuksellisuutta kovinkaan hyvin. Kirjaveivin seuraajien vähyys näkyy aktiivisen keskustelun puutteena, vaikka Kirjaveivillä on oma Facebook-sivu. Osittain seuraajien vähyden, mutta myös resurssipulan vuoksi laajentamista muihin sosiaalisen median kanaviin ei ole harkittu. (Holm, haastattelu 1.10.2020.) Ääniä

kirjastosta -podcastilla ei ole toistaiseksi omaa sosiaalisen median kanavaa vuorovaikutuksellisuuden lisäämiseksi, kuitenkin toiveissa on lisätä vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa myös podcastin osalta. Ylipäättään keskustelun aikaansaaminen voi olla haaste. (Junttila, haastattelu 8.10.2020.)

”Ja huomaan myös, että siinä on joku iso kynnys muutenkin ikään kuin keskustella kirjaston kanssa. Sen pitäisi olla jotenkin henkilökohtaisemmalla tasolla.” (Junttila, haastattelu 8.10.2020.)

Utriainenkin (haastattelu 29.9.2020) mainitsee henkilökohtaisuuden ja persoonallisuuden esiin tuomisen tärkeänä seikkana kirjastojen sometyössä.

Esimerkkitapausten suunnitelmallisuus vaihtelee hieman. Helmet-lukuhaasteen rakentaminen on nykyään hyvin suunnitelmallista. Käytössä on muun muassa vuosikello, joka ohjaa lukuhaasteen suunnittelua ja aikataulua. Esimerkiksi haastekohtien valinta ja keran viikossa julkaistavien henkilökunnan kirjavinkkien kerääminen on hyvin aikataulutettua ja suunnitelmallista. Haasteen julkaisukohta on myös mietitty tarkoin, lukuhaaste julkaistaankin joka vuosi samaan aikaan. Lukuhaasteen laaja oheismateriaali vaatii myös etukäteisvalmisteluja. Kaiken kaikkiaan Helmet-lukuhaaste vaatii pitkän pohjatyon ja sen vuoksi suunnitelmallisuus on kokonaisuuden hallinnassa olennaista. (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Kirjaveivin alkutaival oli hyvin suunnitelmallinen ja ennen ensimmäisen jakson julkaisua oli valmiina jo useampi jaksosuunnitelma. Vaikka ideoita on paljon, niin nykyään tuotanto on hidastunut ajan ja resurssien puutteen vuoksi eikä tuotantoa ole saatu vakiinnutettua ja virallistettua. (Holm, haastattelu 1.10.2020.) Ääniä kirjastossa -podcastin tuotanto oli myös alussa suunnitelmallisempaa ja sisältöjä suunniteltiin työryhmän kesken. Vaikka podcastin tuotanto on hyvin vakiintunutta, sillä ei ole nimettyä vetäjää, joka koordinoisi toimintaa suunnitelmallisemmin. (Junttila, haastattelu 8.10.2020.) Lisähaastetta podcastien julkaisulle tuottaa digipalvelulain ja sen myötä tulleet saavutettavuusvaatimukset. Aluehallintoviraston ohjeistuksen mukaan esimerkiksi äänitiedostot eli myös podcastit tulee tuottaa saavutettaviksi tekstityksen avulla. Podcastien saaminen kaikkien ulottuville aiheuttaa tuotannon hidastumista ja vaatii lisäresursseja toiminnan jatkamiseen. (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020.)

”Ja sitten tuli kaiken lisäksi voimaan nyt tää, tämä saavutettavuussäädös, joka tarkoittaa, että meidän pitäis sitten ne kaikki kirjoittaa sinne, ni se voi kyllä vähän hidastaa entisestään tätä tuotantoa.” (Holm, haastattelu 1.10.2020.)

Haastateltavat tuovat esiin erilaisia näkökulmia sosiaalisen median saamiseksi kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä. Kaikki haastateltavat korostavat riittävän ajan ja resurssien tärkeyttä sometyössä (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020). Holmin (haastattelu 1.10.2020) mukaan asianmukaiset työvälineet sekä ymmärrys sosiaalisen median toiminnasta ovat oleellisia keinoja saada sometyö osaksi kirjastotyön arkea. Kirjastoissa tarvitaan myös ymmärrystä siitä, miten asiakkaat saadaan sitoutettua kirjaston sosiaalisen median kanaviin. Lisäksi suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys sometyössä ovat tärkeässä roolissa sosiaalisen median vaikiinnuttamiseksi osaksi kirjastotyötä. (Holm, haastattelu 1.10.2020.) Junttila (haastattelu 8.10.2020) nostaa myös esiin suunnitelmallisuuden ja koordinoinnin tärkeyden kirjastojen sometyössä. Lisäksi työntekijöiltä vaaditaan kiinnostusta, osaamista ja rohkeutta toimia sosiaalisessa mediassa. Rohkaiseva ilmapiiri sekä arvostus sometyötä kohtaan lisäävät halukkuutta sitoutua sosiaalisen median kautta tehtävään työhön. (Junttila, haastattelu 8.10.2020.) Utriainen (haastattelu 29.9.2020) korostaa myös arvostuksen tärkeyttä, sosiaalisessa mediassa tehtävä työ tulisi nähdä yhtä arvokkaana asiakaskohtamisena kuin kirjastotilassa tehtävä asiakaspalvelu. Ylipäätään on tärkeää, että sometyö koetaan osaksi omaa työnkuvaa:

”Ja se on monisyinen juttu, se on osittain se, miten organisaatio viestii, että onko some oikeaa työtä vai onks se jotain mitä tehdään muun työn ohessa.” (Utriainen, haastattelu 29.9.2020.)

Haastateltavat näkevät sosiaalisen median potentiaalisena ja nopeana välineenä aikuisten lukemisen edistämiseksi ja lukuinnon herättelijänä. Sosiaalinen media nähdään erinomaisena kanavana tavoittaa laaja joukko ihmisiä. (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020.) Sosiaalinen media nähdään myös hyvänä kanavana sisältöjen avaamiseen:

”Mutta kyllähän siinä potentiaalia on ja se on taas yks tapa, yhdellä kulmalla avata niitä sisältöjä ja saada kiinnostumaan.” (Holm, haastattelu 1.10.2020.)

”Mutta se, että nyt sisällön avaaminen, vinkit, tuleekin nyt sinne kännykkään ja kotisohvalle, niin sehän on jo tosi hyvä.” (Junttila, haastattelu 8.10.2020.)

Utraisen (haastattelu 29.9.2020) mukaan sosiaalisen median kanavat tarjoavat hyvän alustan vuorovaikutukselle ja sosiaaliselle lukemiselle. Sekä Junttila (haastattelu 8.10.2020) että Utriainen (haastattelu 29.9.2020) mainitsevat kirjagramit yhdeksi hyväksi esimerkiksi sosiaalisen median tarjoamista keinoista suositella lukemista ja edistää

kirjallisuutta. Lisäksi Utriainen (haastattelu 29.9.2020) nostaa esiin Facebook-ryhmän keskeiseksi osaksi Helmet-lukuhaastetta, ilman Facebook-ryhmää lukuhaaste tuskin olisi jatkunut.

Kysyttäessä millaisena haastateltavat näkevät aikuisten lukemisen edistämisen ja lukuinnon kehittyvän tulevaisuudessa kirjastoissa ja sosiaalisessa mediassa, Holm (haastattelu 1.10.2020) toivoo tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden, kuten kirja-alan toimijoiden, kanssa. Lisäksi Holm (haastattelu 1.10.2020) näkee entistä suunnitelmallisemman ja pitkäjänteisemmän kehittämistyön tuottavan laadukkaampia sisältöjä ja tuovan sitä kautta kirjastoille lisää näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa. Junttila (haastattelu 8.10.2020) toivoo kirjastojen nostavan esille enemmän lukemisen hyötyjä ja hyviä puolia, kuten lukemisen kehittävä ja rentouttavaa vaikutusta. Lisäksi Junttila (haastattelu 8.10.2020) peräänkuuluttaa jatkuvuutta lukemiseen edistämiseen, että kirjastoissa nähtäisiin lasten ja nuorten lukemisen edistämistyön lisäksi myös aikuisten lukemisen edistämisen tärkeys. Junttila (haastattelu 8.10.2020) arvelee, että tulevaisuudessa sosiaalinen lukeminen lisääntyy ja voimistuu. Utriainen (haastattelu 29.9.2020) toivoo sometyöhön lisää suunnitelmallisuutta sekä sitä, että kirjastoissa nähtäisiin sosiaalisessa mediassa tehtävän lukemisedistäjän tärkeys ja ymmärrettäisiin sisältöjen avaamisen tuoma hyöty asiakkaille. Kaikki haastateltavat näkevät riittävien resurssien olevan jatkossakin olennainen seikka kirjastoissa tehtävän sometyön jatkuvuuden kannalta (Holm, haastattelu 1.10.2020; Junttila, haastattelu 8.10.2020; Utriainen, haastattelu 29.9.2020).

5.1.2 Teemahaastattelujen tulkinta

Haastatteluaineiston perusteella esimerkkitapauksissa ei huomioida heikosti lukevia aikuisia. Kuitenkin suunnitelmia esimerkiksi yksittäisen podcast-jakson kohdentamisesta heikommin lukeville on ollut. Lukuhaasteissa- ja diplomeissa on mahdollisuus valita oman tasoista luettavaa kuhunkin haastekohtaan. Haastattelujen perusteella näyttää, että heikommin lukevia ei huomioida osana aikuisia lukijoita, joille suunnitellaan lukuinnostukseen tai lukemisedistämiseen liittyvää toimintaa. Tätä havaintoa tukee myös Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -hankkeen raportista esille noussut seikka, että kirjastot keskittyvät lähinnä jo ennestään paljon lukevien asiakkaiden lukuharrastuksen tukemiseen (Sahavirta 2018, 66).

Tutkimushaastatteluissa saadun aineiston perusteella asiakasmääriä ja asiakaspalautetta seurataan ja niillä on jonkin verran vaikutusta esimerkkitapausten kehittämiseen.

Seuraaja- ja osallistujamäärien ero Helmet-lukuhaasteessa ja podcasteissa on huomattava, joten lukuhaasteesta annetaan huomattavasti enemmän palautetta. Tulivirran mukaan (2020) kirjastojen tulisi seurata aktiivisesti sosiaalisten median kanavien ja julkaisujen vaikuttavuutta. Tulivirta (2020) toteaa sosiaalisen median kanavan rakentamisen olevan pitkäjänteistä työtä. Näin ollen myös suosio ja näkyvyys sosiaalisessa mediassa rakentuvat pitkällä aikajänteellä. Tämä voi yksi selitys Helmet-lukuhaasteen suosiolle verrattuna podcast-esimerkkeihin, sillä Helmet-lukuhaastetta on tehty jo useita vuosia.

Haastatteluista selviää, että podcast-alustat eivät tue vuorovaikutuksellisuutta eikä palautteen antamista, kun taas Helmet-lukuhaasteen Facebook-ryhmä tarjoaa hyvän alustan vuorovaikutukselle ja keskustelulle. Haastatteluaineiston perusteella kirjastojen työhön sosiaalisessa mediassa kaivataan myös enemmän henkilökohtaisuutta ja persoonallisuutta. Tulivirta (2020) toteaaakin asiakkaille olevan tärkeää, että kirjaston sosiaalisen median kanavissa tehtäisiin viestintää omilla kasvoilla ja persoonalla eikä virastona. Haastattelujen perusteella vuorovaikutus asiakkaiden kanssa koetaan tärkeänä ja sitä halutaan myös lisätä. Tutkimusten mukaan kirjastoammattilaisten suhtautuminen vuorovaikutuksellisuuteen asiakkaiden kanssa sosiaalisessa mediassa on kahtalaista. Toisaalta sosiaalinen media nähdään hyvänä keinona lisätä vuorovaikutuksellisuutta asiakkaiden kanssa (Anwyll ym. 2013b, 116). Kuitenkin Kronqvist-Bergin (2014, 199) tutkimuksen mukaan kirjaston henkilökunta ei välttämättä ole kiinnostunut käymään keskustelua asiakkaiden kanssa sosiaalisessa mediassa. Haastatteluaineiston perusteella voidaan kuitenkin pohtia, onko tässä asiassa tapahtumassa hiljalleen muutosta.

Yksi syy vuorovaikutuksen ja palautteen vähyydelle, poikkeuksena Helmet-lukuhaaste, voi olla markkinoinnin vähyys. Yhtään esimerkkitapausta ei ole voimakkaasti markkinoitu, mutta esimerkiksi Helmet-lukuhaaste on suosionsa ja levinneisyytensä kautta saanut lisähuomiota eli varsinaiselle markkinoinnille on nykyään lukuhaasteen osalta varsin vähän tarvetta. Haastattelujen perusteella verkkosivustot ja sosiaalisen median kanavat ovat esimerkkitapausten pääsääntöisiä markkinointialustoja. Muun muassa Taylor & Francis Groupin (2014, 8) tutkimuksen mukaan sosiaalista mediaa käytetään kirjastoissa pääosin kirjaston tapahtumien ja palvelujen markkinointiin. Haastatteluaineiston mukaan myös asiakastilanteissa tapahtuvaa suosittelua ja markkinointia pidetään hyvänä keinona, joskin sen määrää on vaikea todentaa. Voidaan pohtia, voisiko markkinointia tehostamalla ja sitä kautta mahdollisesti asiakasmääriä kasvattamalla lisätä vuorovaikutuksellisuutta kirjastojen ja asiakkaiden välillä.

Haastatteluaineiston perusteella suunnitelmallisuutta pidetään tärkeänä osana esimerkiksi tapausten toimintaa, kuitenkin suunnitelmallisuuden tasot hieman vaihtelevat tapauksesta riippuen. Selkeästi suunnitelmallisimmin on Helmet-lukuhaaste, jossa suunnittelutyön perustana on vuosikello. Myös podcastien toiminta on jossain määrin suunnitelmallista, esimerkiksi sisältöjen suunnittelussa. Erot suunnitelmallisuudessa selittyvät osittain sillä, että Helmet-lukuhaastetta on tehty vuosia pidempään kuin esimerkkeinä olevia podcasteja. Haastatteluaineistosta nousi esiin molempien podcastien osalta digipalvelulain asettamat saavutettavuusvaatimukset, jotka tuovat haastetta podcastien tuotantoon ja jatkuvuuteen.

Haastatteluaineistosta selviää, että sosiaalinen media ei vielä ole itsestään selvästi kiinteä osa kirjastotyötä vaan kirjastoissa on monenlaisia haasteita sometyöhön liittyen. Haastattelujen perusteella kirjastoissa tehtävässä sometyössä tärkeimpinä asioina nähdään riittävä aika ja riittävät resurssit. Monissa tutkimuksissa (Kronqvist-Berg 2014, 107; Taylor & Francis Group 2014, 6; Choi & Joo 2018) nousee myös esiin ajankäyttöön liittyvät haasteet. Lisäksi Haasio (2013, 20) ja Tulivirta (2020) korostavat riittävien resursien tärkeyttä kirjastojen sosiaalisessa mediassa tehtävässä työssä. Muita tutkimushaastatteluista esiin nousseita tärkeiksi katsottuja asioita olivat sometyön suunnitelmallisuus, pitkäjänteisyys sekä arvostus sosiaalisessa mediassa tehtävää työtä kohtaan. Sekä Solomon (2013, 9) että Tulivirta (2020) nostavat myös esiin suunnitelmallisuuden tärkeyden kirjastojen sosiaalisen median tehokkaassa käytössä. Sometyön arvostuksen puutteeseen liittyviä haasteita tuovat esiin myös Tulivirta (2020) ja Vaarne (2020, 4).

Haastatteluaineiston perusteella sosiaalinen media nähdään oivallisena kanavana aikuisten lukemisen edistämässä ja lukuinnon lisäämisessä. Sosiaalisen median tuoma lisäarvo kirjallisuuden suosittelussa tunnistetaan aineistosta saatujen tietojen perusteella. Tätä havaintoa tukee muun muassa Taylor & Francis Groupin (2014, 5, 8) tutkimuksen tulokset, joiden mukaan sosiaalinen media on luonteva väylä kirjaston kokoelmien ja sisältöjen avaamiseen.

Haastattelujen perusteella sometyöhön kaivataan tulevaisuudessa enemmän yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tulivirtakin (2020) korostaa yhteistyön merkitystä sometyössä paitsi kirjastojen välillä myös muiden sidosryhmien ja toimijoiden kanssa. Haastattelujen perusteella sosiaalinen media nähdään tulevaisuudessakin tärkeänä kanavana aikuisten lukemisen edistämässä ja lukuinnon tukemisessa. Haastatteluaineistosta nousee esiin toive, että lasten ja nuorten lukemisen edistämisen lisäksi, myös aikuisasiakkaiden lukemisen edistämiseen kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Sekä

Sahavirta (2020) ja Tulivirta (2020) tuovat myös esiin aikuisten lukemisen edistämiseen ja heikkojen aikuislukijoiden tukemiseen liittyviä haasteita. Haastatteluaineiston perusteella tulevaisuuden sometyöhön toivotaan enimmäkseen samoja asioita, joita tälläkin hetkellä pidetään tärkeinä eli riittäviä aika- ja henkilöstöresursseja, suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Lisäksi haastattelujen perusteella sosiaalinen lukeminen nähdään kasvavana ilmiönä, myös Sahavirran (2018, 39) näkemyksen mukaan sosiaalinen lukeminen on yksi nousevista trendeistä.

5.2 Kirjamaanantai-projekti

Töölön kirjaston Instagram-tili on yritystili, joka mahdollistaa tarkempien kävijätilastojen tarkastelun Instagramin tarjoamalla Insights-työkalulla. Tämän työkalun avulla voidaan saada tarkkoja tietoja muun muassa julkaisujen tavoitettavuudesta ja näyttökertoista. Lisäksi Insights tarjoaa tietoa muun muassa seuraajien ikä- ja sukupuolirakenteesta sekä milloin seuraajat ovat aktiivisimmillaan Instagramissa. (Call To Action 2018.) Töölön kirjaston Instagram-tilin analytiikasta nähdään, että 80 % tilin seuraajista on naisia ja 20 % miehiä. Seuraajista suurin osa (34%) on 35–44-vuotiaita. Toiseksi eniten seuraajia on sekä 25–34-vuotiaiden (25%) että 45–54-vuotiaiden (25%) ikäryhmissä.

Näyttökerrat-mittari antaa tietoa siitä, kuinka monta kertaa tilin julkaisuja on yhteensä katsottu. Näyttökerrat on kuitenkin mittarina suurpiirteinen, sillä se ei laske uniikkeja katseluja vaan kerryttää näyttökertoja myös seuraajan selatessa feediään ja ohittaessaan julkaisun. Näin ollen näyttökerrat-mittari ei anna tietoa julkaisujen todellisesta suosioista. Sen sijaan tavoitavuus tai kattavuus on mittarina tarkempi, sillä se laskee ainoastaan uniikkien kävijöiden katselukerrat. (Call To Action 2018.)

Sitoutumisella tarkoitetaan julkaisujen keräämiä tykkäyksiä, kommentteja, jakoja sekä kuvien tai videoiden tallennuksia. Sitoutumis-mittari ei kuitenkaan huomioi useita kommentteja samalta käyttäjältä. Instagram Insights-työkalu ei tarjoa suoraan tietoa sitoutumisasteesta, mutta sen voi laskea jakamalla sitoutumisten määrän seuraajien kokonaismäärällä. (Call To Action 2018; Indieplace 2019; Joo ym. 2018, 944.) Lisäksi on hyvä seurata muun muassa seuraajien kasvua viikoittain, sillä mittari ei anna tilastotietoja pidemmän aikavälin muutoksista (Call To Action 2018; Indieplace 2019).

5.2.1 Kirjamaanantai-projektin analyysi

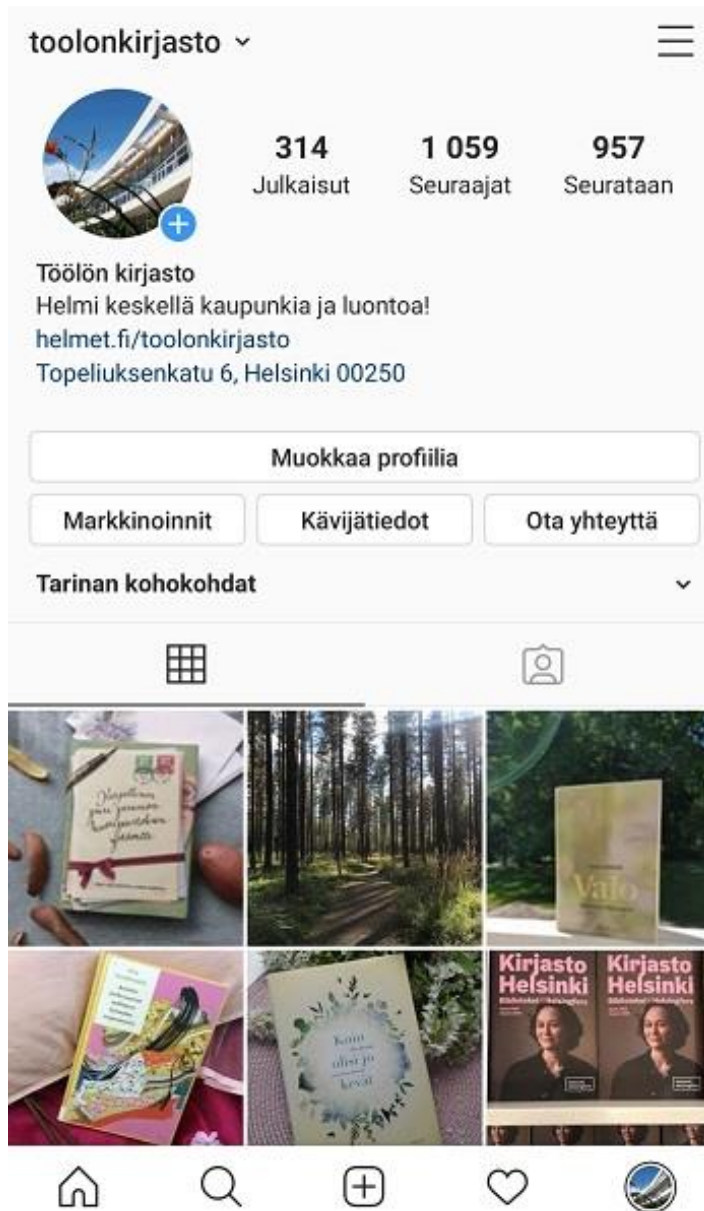
Kirjamaanantai-projektissa seurattiin Instagramin Insights-työkalun avulla seuraavia mitareita:

- Seuraajien kasvu
- Näyttökerrat
- Tavoittavuus/kattavuus
- Sitoutumiset eli tykkäykset, kommentit, jaot ja tallennukset.

Kuva 7. Seuraajien määrä ennen projektin alkua.

Ennen Kirjamaanantai-projektin alkamista Töölön kirjaston Instagram-tilillä oli 1049 seuraajaa (kuva 7). Viikko Kirjamaanantai-projektin loppumisen jälkeen seuraajien määrä oli kasvanut 1059 seuraajaan (kuva 8). Näin ollen voidaan todeta, että seuraajien määrä kasvoi projektin aikana kokonaisuudessaan 10 seuraajalla.

Kuva 8. Seuraajien määrä projektin päättymisen jälkeen.

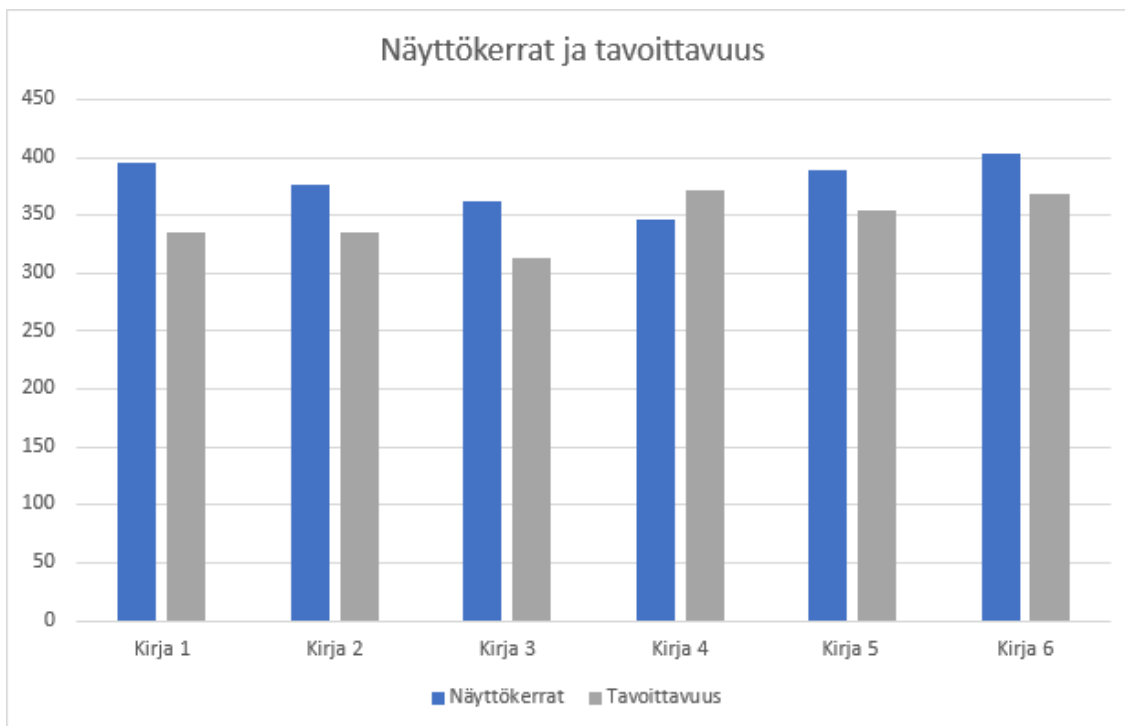
Kirjamaanantai-projektin aikana Töölön Instagram-tilin seuraajien määrää tarkkailtiin myös viikkotasolla, tarkemmin seuraajien määrän muutosta voi tarkastella kuviosta 2. Vaikka seuraajien määrä kasvoi Kirjamaanantai-projektin aikana, on kuitenkin mahdollista arvioida, johtuiko seuraajien määrän kasvu pelkästään Kirjamaanantai-julkaisuista.

Kuvio 2. Seuraajien määrän kehitys.

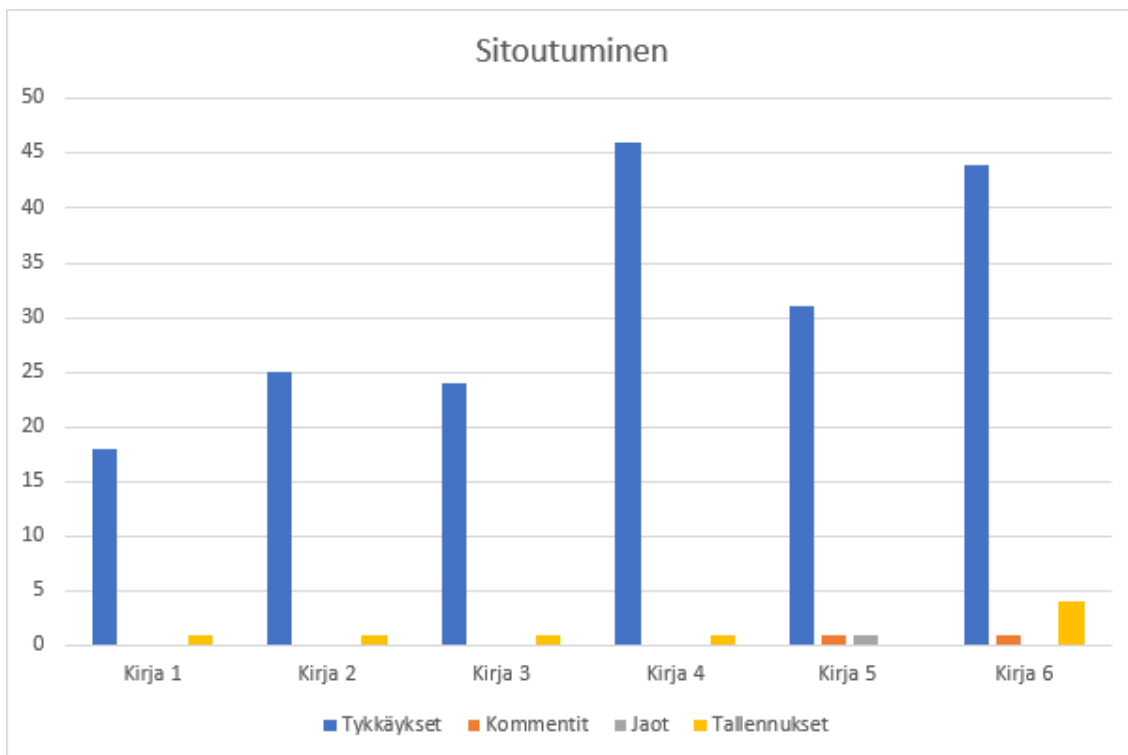
Kirjamaanantai-julkaisujen näyttökertojen ja tavoittavuuden/kattavuuden välisiä eroja voi tarkastella kuviosta 3. Näyttökertojen määrä on kaikissa julkaisuissa tavoittavuutta suurempi. Koska näyttökerrat eivät anna yhtä luotettavaa tilastotietoa kuin tavoittavuus, niitä ei vertailla tässä kohdin enempää.

Eniten tavoittavuuksia (371) keräsi Mia Kankimäen teoksesta *Asioita*, jotka saavat sydämen lyömään nopeammin (kaaviossa kirja 4) tehty kirjagram-julkaisu. Vähiten tavoittavuuksia (313) sai julkaisu Pia Perkiön runokirjasta *Kuin olisi jo kevät* (kirja 3). Kaiken kaikkiaan erot julkaisujen tavoittavuusmäärien välillä olivat melko pieniä, esimerkiksi eniten ja vähiten tavoittavuuksia keränneiden teosten tavoittavuusmäärien ero oli vain 58.

Kuvio 3. Julkaisujen näyttökerrat ja tavoitavuus.

Kirjamaanantai-julkaisujen saamia sitoutumisia eli tykkäyksiä, kommentteja, jakoja ja tallennuksia voi tarkastella kuviossa 4. Vähiten tykkäyksiä (18 tykkäystä) sai ensimmäinen kirjagram-päivitys Karin Brunk Holmqvistin teoksesta Pieni potenssi puoti (kuviossa kirja 1). On luonnollista, että julkaisusarjan ensimmäinen päivitys ei vielä kerää niin paljon sitoumuksia kuin myöhemmät päivitykset. Jo seuraava Kirjamaanantai-julkaisusarjan päivitys Antti Röngän teoksesta Jalat ilmassa (kirja 2) sai 25 tykkäystä. Eniten tykkäyksiä (46 tykkäystä) keräsi Mia Kankimäen kirjasta Asioita, jotka saavat sydämen lyömään nopeammin (kirja 4) tehty kirjagram. Lähes yhtä paljon tykkäyksiä (44 tykkäystä) sai Mary-Ann Shafferin ja Annie Barrowsin teoksesta Kirjallinen piiri perunankuoripaistoksen ystäville (kirja 6) tehty kirjagram-julkaisu. Kommentteja sai vain Kirjamaanantai-julkaisusarjan kaksi viimeistä kirjagram-päivitystä eli Hannu Mäkelän Valo: kertomus rakkautesta (kirja 5) ja Kirjallinen piiri perunankuoripaistoksen ystäville (kirja 6) teoksista tehdyt julkaisut. Mäkelän teoksesta tehty päivitys jaettiin yhden kerran, mutta sitä ei tallennettu kertaakaan. Sen sijaan kaikki muut päivitykset saivat tallennuksia, mutta eivät jakoja.

Kuvio 4. Seuraajien sitoutuminen julkaisuihin.

5.2.2 Kirjamaanantai-projektin arviointi

Kirjamaanantai-projektissa kokeiltiin kirjagram-julkaisusarjan toimivuutta kirjaston Instagram-tilillä. Lisäksi tavoitteena oli pohtia ja arvioida, voisiko kirjagram-päivityksiä toteuttaa kirjaston arkityössä säännöllisesti sekä tarkastella muita projektin aikana esiin nousseita huomioita. Kirjagramit vaikuttivat raikkaalta ja visuaaliselta keinolta edistää aikuisten lukemista ja lukuharrastusta.

Kirjamaanantai-projektin aluksi suunniteltiin julkaisusarjan kesto sekä tutkittiin Instagramin Insights-työkalun avulla mikä viikonpäivä olisi paras julkaisupäiväksi seuraajien aktiivisuuden perusteella. Päiväksi valikoitui maanantai, koska kaikki arkipäivät olivat hyvin samankaltaisia, mutta viikonloppuisin seuraajat olivat vähemmän aktiivisia. Jälkikäteen ajatellen oli hyvä, että pyrittiin valitsemaan päivä, jolloin seuraajat ovat aktiivisia.

Julkaisusarjan näkyvyyttä ajatellen, olisi ollut hyvä pyytää ensinnäkin opastusta siihen, miten kirjagram-päivitys kannattaa rakentaa. Oikeanlaisten hashtagien valitseminen kirjagram-julkaisuun on olennaista näkyvyyden kannalta, sillä parhaimmillaan hyvät hashtagit voivat lisätä huomattavasti julkaisujen näkyvyyttä (Lehtinen 2020, 14). Paljon

kirjagrammeja tehneiltä olisi voinut saada neuvoa hashtagien valintaan. Julkaisusarjassa päädyttiin käyttämään samoja hashtageja kaikissa päivityksissä, vaikka kirjagramit olisivat voineet saada enemmän näkyvyyttä yksilöidyimmillä hashtageilla esimerkiksi kirjan tai kirjailijan nimillä.

Lisäksi näkyvyyden kannalta olisi ollut eduksi, jos Kirjamaanantai-julkaisusarjaa olisi pyritty tuomaan esiin muissakin sosiaalisen median kanavissa. Tässä kohdin olisi voinut tehdä yhteistyötä sosiaalisessa mediassa aktiivisten kirjastojen tai kirjastotyöntekijöiden kanssa, jolloin he olisivat voineet jakaa Kirjamaanantai-julkaisuja omista kanavistaan. Potentiaalisten asiakkaiden ja ei-käyttäjien saavuttamiseksi yhteistyötä olisi kannattanut tehdä myös kirjaston ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa, esimerkiksi muiden kirjagrammaajien kanssa.

Sahavirta (2018, 66) toteaa, että kirjastoissa pysytellään usein mukavuusalueella aikuisten lukemisen edistämistyössä. Kirjamaanantai-projektin vinkattavat teokset valikoituivat ensisijaisesti tekijöiden omien mieltymysten pohjalta. Kirjagrammeissa vinkattavien teosten valinnan pohdintaan jäi varsin vähän aikaa Kirjamaanantai-projektin tiiviin toteutus-aikataulun vuoksi. Näin ollen Kirjamaanantai-projektissakin pysyteltiin pitkälti mukavuusalueella, lisäksi heikkojen lukijoiden huomiointi jäi liian vähäiseksi ainakin vinkkien sisällön näkökulmasta tarkasteltuna.

Koska kuvalla on suuri merkitys kirjagram-julkaisuissa, myös Kirjamaanantai-julkaisuissa haluttiin panostaa kuviin enemmän kuin tavanomaisessa kirjaston Instagram-päivityksessä. Kirjamaanantai-projektissa kuvien ottamiseen käytettiinkin tavallista enemmän aikaa ja rekvisiittaa, mikä onkin kirjagrammaajille tyypillistä (Berg 2020; Nirhamo 2020, 5). Myös teoksen sisällöstä kirjoitettuihin vinkkeihin käytettiin aikaa, koska vinkeissä haluttiin näkyvän kirjoittajan persoonallisuus ja tällä tavoin haluttiin erottua myös tyypillisistä kirjaston tekemistä lukusuosituksista. Kuitenkin persoonallisuutta olisi voinut tuoda enemmän esiin esimerkiksi allekirjoittamalla julkaisut omalla etunimellä. Lisäksi erottautumista muiden julkaisujen joukosta haettiin yhtenäisellä niin sanotulla esittelytekstillä, jolla pyrittiin myös julkaisusarjan tunnistettavuuteen. Jälkikäteen ajatellen tunnistettavuutta olisi voinut saada paremmin visuaalisin keinoin, kuten tietynlaisilla kuva-kehysillä.

Kirjamaanantai-projektin yhtenä tavoitteena oli myös saada aikaan vuorovaikutuksellisuutta asiakkaiden kanssa. Tätä tavoiteltiin jokaisen julkaisun alussa olleella herättelykysymyksellä, jolla pyrittiin aktivoimaan seuraajia keskusteluun. Kuitenkin vasta kaksi

viimeistä kirjagram-päivitystä sai kommentteja. Voidaankin pohtia olisiko herättelykysymyksen sijainnilla julkaisussa ollut vaikutusta. Jos julkaisusarja olisi ollut pidempi, olisi voinut kokeilla herättelykysymyksen sijoittelua esimerkiksi aivan tekstiin tai loppuun. Lisäksi pidempi julkaisusarja olisi todennäköisesti sitouttanut seuraajia paremmin ja näin ollen myös lisännyt vuorovaikutusta.

Kaikki Kirjamaanantai-julkaisut keräsivät tykkäyksiä, mutta vain kahta julkaisua kommentointiin ja yksi julkaisu sai jakoja. Tätä havaintoa vahvistaa myös Joon ym. (2018, 948) tutkimus, jonka mukaan kirjastojen asiakkaat osoittavat sitoutumistaan päivityksiin mieluummin tykkäämällä kuin kommentoimalla tai jakamalla julkaisuja.

Kirjamaanantai-projektissa seurattiin julkaisujen saamia tykkäyksiä ja kommentteja päivittäin, jotta kommentteihin voitiin reagoida mahdollisimman nopeasti. Kirjaston arjessa aktiivinen sosiaalisen median kanavien seuraaminen voi aiheuttaa haasteita resurssien tai ajan riittävyyden näkökulmasta. Tulivirran (2020) mukaan pelkkä päivitysten tekeminen ei riitä vaan sosiaalisen median kanavien ylläpitoon täytyy sitoutua, aktiivisuutta osoittamalla myös seuraajien sitoutuminen kasvaa. Haastetta kirjastoille tuo myös se, että laadukkaiden ja kunnianhimoisten kuvien ottaminen kirjagram-julkaisuihin vie aikaa ja vaatii myös välineitä. Kirjagram-julkaisuihin panostaminen, oikeanlaisten hashtagien käyttäminen sekä mielenkiintoisiin teksteihin ja kuviin keskittyminen kuitenkin parhaimmillaan voisi tuoda kirjastolle uudenlaista näkyvyyttä ja seuraajia myös kirjaston asiakaskunnan ulkopuolelta sekä tietenkin edistää ja innostaa lukemiseen ja lukuharrastukseen.

Kaiken kaikkiaan Kirjamaanantai-projektissa näkyi tekijöiden kokemattomuus Instagramissa, mutta siitä huolimatta julkaisusarja tavoitti seuraajia hyvin verraten kirjaston tavanomaisiin päivityksiin. Kirjamaanantai-projektin suunnitteluvaiheessa oli sovittu myös ennalta aikataulu, jossa oli määritelty muun muassa kirjagram-julkaisujen kuvien ja tekstien valmistumiselle määräajat. Projekti eteni sovittujen aikataulujen mukaisesti. Lisäksi projektista saatiin myös tavoitteiden mukaisesti riittävästi materiaalia, kuten tilastoja, opinnäytetyötä varten. Näin ollen projektia voidaan kokonaisuutena pitää onnistuneena ja tavoitteet täytäneenä kokeiluna. Kirjamaanantai-julkaisusarja jatkuu edelleen pienen tauon jälkeen Töölön ja Rikhardinkadun kirjastojen yhteistyönä.

5.3 Työn luotettavuus

Kaikessa tutkimusaineistossa pyritään uskottaviin ja luotettaviin tuloksiin ja johtopäätöksiin, tämän vuoksi on tärkeää arvioida myös opinnäytetyön luotettavuutta (Kananen 2012, 161; Tuomi & Sarajärvi 2018, 158). Usein tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden kautta. Validiteetin avulla arvioidaan tulosten pätevyyttä ja reliabiliteetin avulla arvioidaan tulosten toistettavuutta. Kuitenkin näitä käsitteitä käytetään pääosin määrällisessä tutkimuksessa eivätkä ne sovellu kovin hyvin laadullisen tutkimuksen tai toimintatutkimuksen luotettavuuden arvioinnin tarpeisiin. (Kananen 2014, 64, 126; Tuomi & Sarajärvi 2018, 158, 160).

Riittävän tarkka dokumentaatio on yksi lähtökohta laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. Tutkimuksen dokumentaatiolla pyritään tulosten jäljitettävyyteen, onnistunut dokumentaatio antaa myös ulkopuoliselle lukijalle mahdollisuuden seurata ja tarkastella tutkimusprosessin eri vaiheita ja luotettavuutta. Toimintatutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös arvioimalla siinä käytettyjä tutkimusmenetelmiä. (Kananen 2012, 164–165; Kananen 2015, 127, 134). Yksi perusedellytys luotettavalle tutkimukselle on tutkimuksen objektiivisuus. Laadullinen tutkimus ei kuitenkaan koskaan ole täysin objektiivinen, koska tutkimustuloksia voidaan tulkita eri tavoin. Tutkimuksen objektiivisuutta voidaan lisätä perustelemalla esimerkiksi tiedonkeruumenetelmien ja tutkittavien valintaa. Myös tutkijan tiedot, kokemus ja osaaminen vaikuttavat tutkimukseen. (Kananen 2014, 136.)

Tässä opinnäytetyössä luotettavuuteen on pyritty valitsemalla toimintatutkimukseen soveltuva tutkimusmenetelmä, opinnäytetyön pääasiallisena tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastatteluja (Ojasalo ym. 2018, 61). Haastattelut toteutettiin asiantuntija- ja tutkimushaastatteluina. Haastateltavien valinta perustui heidän asiantuntijuuteensa. Voidaan pohtia, oliko tutkimushaastatteluissa riittävä määrä haastateltavia, kuitenkin on hyvä huomata, että haastatteluaineiston määrä ei kuitenkaan korvaa laatua tai vaikuta aineiston analyysiin (Ojasalo 2018, 111). Opinnäytetyössä on esitetty myös löydöksiä eli sitaatteja tehdyistä haastatteluista (Kananen 2012, 117). Luotettavuutta on lisätty myös luetuttamalla asiantuntija- ja tutkimushaastatteluista saatu aineisto ja siitä tehty tulkinta haastateltavilla. Kaikki opinnäytetyötä varten haastatellut ovat hyväksyneet opinnäytetyön tekijöiden tulkinnan ja tutkimustuloksen teemahaastatteluista. (Kananen 2012, 174.) Lisäksi tutkimushaastattelujen ja Kirjamaanantai-projektin tuloksia on liitetty opinnäytetyön teoriaosuuteen, joka on yksi toimintatutkimuksen tavoite (Ojasalo ym. 2018, 60;

Juuti & Puusa 2020, 276). Sekä haastattelut että opinnäytetyön tekijöiden Kirjamaanantai-projektin kulku ja saadut tulokset on dokumentoitu huolellisesti.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa on käytetty monipuolisesti erilaisia lähteitä, artikkelilähteet ovat pääosin vertaisarvioituja. Lisäksi teoriaosuudessa on perehdytty aikaisempiin tutkimuksiin, lisäaineistoa kirjallisen lähdemateriaalin tueksi on hankittu asiantuntija-haastatteluilla. Opinnäytetyön tekijöillä on pitkä kokemus kirjastoalalta, mikä lisää tietämystä tutkittavasta ilmiöstä sekä antaa välineitä arvioida saatuja tuloksia.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämistä kirjastoissa sosiaalisen median välineitä hyödyntäen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena toimintatutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on ollut herätellä kirjastoja huomaamaan aikuisten lukemisen edistämisen tärkeys sekä toimia puheenvuorona aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämisen puolesta. Aihetta lähestyttiin etsimällä vastauksia tutkimuskysymyksiin muun muassa kirjallisen lähdeaineiston, asiantuntijahaastattelujen sekä tutkimushaastattelujen avulla.

Lukutaidon määritelmä on aiempaa laajempi ja moniulotteisempi. Näin ollen se vaatii myös lukijalta monenlaisia taitoja, jotka ovat kriittisiä nyky-yhteiskunnassa toimimisen kannalta. Tutkimusten mukaan suomalaisten lukutaito on edelleen erinomainen, kuitenkin nuorten ja nuorten aikuisten lukutaito osoittaa heikkenemisen merkkejä. Tämän opinnäytetyön kirjallisista lähteistä ja haastatteluista saadun aineiston perusteella voidaan todeta, että kirjastoissa tehdään jo paljon työtä erityisesti lasten ja nuorten lukemisen edistämiseksi. Sen sijaan aikuisten lukemisen edistämistyö keskittyy lähinnä jo paljon lukevien lukuharrastuksen tukemiseen ja heikommin lukevien aikuisten lukemisen edistämistyö jää kirjastoissa vähemmälle huomiolle. Myös tutkimushaastatteluista saatu aineisto tukee tätä huomiota. Näin ollen kirjastoissa tulisi panostaa aiempaa voimakkaammin ja tavoitteellisemmin myös aikuisväestön lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseen.

Opinnäytetyössä kartoitettiin kirjastoissa tehtävän sometyön haasteita ja hyötyjä sekä miten kirjastoissa käytetään sosiaalista mediaa. Aiempien tutkimusten perusteella kirjastoissa sosiaalista mediaa hyödynnetään lähinnä tiedottamiseen sekä tapahtumien ja kirjastojen palvelujen markkinointiin. Sosiaalisen median avulla tuodaan esiin kokoelmia ja sisältöjä, mutta toistaiseksi hyvin vähäisissä määrin. Aikaisempien tutkimusten ja muun aineiston mukaan kirjastojen yleisimpiä haasteita sometyössä ovat riittämättömät aika- ja henkilöstöresurssit. Lisäksi haasteita tuottaa suunnitelmallisuuden ja strategioiden sekä koulutuksen puute. Opinnäytetyössä käytetystä aineistosta nousee esiin myös huomio siitä, että sosiaalisessa mediassa tehtävää työtä ei nähdä yhtä arvokkaana kuin kirjastotilassa tehtyä työtä. Tutkimushaastatteluista saadut tulokset tukevat näitä huomioita. Sosiaalisen median käyttö tarjoaa kirjastoille kuitenkin monia hyötyjä.

Opinnäytetyön aineiston perusteella asiakkaiden sekä potentiaalisten asiakkaiden tavoittaminen on yksi suurimmista hyödyistä. Sosiaalisen median avulla tavoitetaan nopeasti ja tehokkaasti suuri joukko ihmisiä. Lisäksi sosiaalisen median hyviin puoliin voidaan laskea myös sen maksuttomuus. Sosiaalisen median käyttö onkin yksi parhaimmista keinoista lisätä vuorovaikutuksellisuutta kirjastojen ja asiakkaiden välillä.

Lisäksi opinnäytetyössä etsittiin vastausta siihen, miten sosiaalisessa mediassa tehtävä työ saataisiin kiinteämmäksi osaksi kirjastotyön arkea. Sekä asiantuntija- että tutkimushaastatteluista saadun aineiston perusteella voidaan todeta, että sometyössä esiintyvien haasteiden, kuten ajan, resurssien, suunnitelmallisuuden ja pitkäjänteisyyden puute vaikeuttavat huomattavasti sometyön linkittymistä luontevaksi osaksi kirjastotyötä. Näin ollen sometyön haasteiden ratkaiseminen voisi osaltaan helpottaa sosiaalisessa mediassa tehtävän työn kytkeytymistä osaksi kirjastolaisten työnkuvaa.

Sosiaalista mediaa voidaan hyödyntää myös lukuinnon lisäämiseksi. Kirjastoissa hyödynnetään jo jonkin verran sosiaalista mediaa aikuisten lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseksi. Opinnäytetyössä tarkasteltiin kolmen esimerkkitapauksen kautta, kuinka kirjastoissa voitaisiin lisätä aikuisten lukuintoa sosiaalisen median avulla. Lisäksi aiheeseen perehdyttiin opinnäytetyön tekijöiden Instagramissa toteuttaman kirjagram-julkaisusarjan avulla.

Tutkimushaastatteluista ja Kirjamaanantai-projektista saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että heikkoja lukijoita ei huomioida tarpeeksi aikuisten lukemisen edistämistyössä vaan kirjastojen palvelut pyritään suuntaamaan varsin laajalle asiakaskunnalle. Voidaankin pohtia, nähdäänkö heikommin lukevat aikuisasiakkaat kirjastoissa erillisenä ryhmänä, jota huomioidaan lähinnä yksittäisissä tilanteissa. Tutkimushaastattelujen perusteella sosiaalinen media nähdään hyvänä keinona tavoittaa asiakkaita ja lisätä vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa sekä tuoda esiin kirjallisuutta ja avata sisältöjä. Näin ollen sosiaalinen media nähdään myös erinomaisena kanavana edistää aikuisten lukemista ja lukuintoa.

Opinnäytetyön empiirisessä osiossa toteutettiin Instagramiin Kirjamaanantai-julkaisusarja, jossa julkaistiin kuusi kirjagramia Töölön kirjaston Instagram-tilillä. Kokonaisuudessaan Kirjamaanantai-projekti onnistui hyvin. Projektin aikataulut onnistui suunnitellusti, projektin aikana saatiin myös hyvin tietoa ja tilastoja, joiden pohjalta projektia voitiin arvioida. Projektista saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että vaikka kirjagram-julkaisut keräsivät tykkäyksiä, niin varsinaista vuorovaikutusta asiakkaiden

kanssa syntyi varsin vähän. Näin ollen keskustelun herättely vinkatuista kirjoista seuraajien kanssa ei onnistunut aivan suunnitelmien mukaan. Lisäksi Kirjamaanantai-projektissa olisi pitänyt huomioida heikosti lukevat paremmin. Vuorovaikutuksen aikaansaaminen ja asiakkaiden tavoittaminen sosiaalisessa mediassa kirjaston kanavien kautta on haastavaa ja vaatii pitkäjänteistä työtä. Kuitenkin Kirjamaanantai-projektista saatiin arvokasta oppia siitä, miten kirjagram-julkaisuja voidaan toteuttaa ja näin hyödyntää sosiaalisen median kanavia aikuisten lukemisen ja lukuinnon edistämiseksi. Ylipäättään Kirjamaanantai-projekti osoitti, että sosiaalisessa mediassa tehtävä työ vaatii aikaa ja suunnitelmallisuutta. Lisäksi laajemman näkyvyyden saamiseksi olisi hyvä levittäytyä useampiin kirjaston somekanaviin. Julkaisujen näkyvyyden lisääminen vaatisi laajempaa yhteistyötä myös kirjaston ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kirjamaanantai-projektin tiiviin aikataulun vuoksi ei ollut mahdollista luoda pitkäjänteistä julkaisusarjaa, jonka puitteissa olisi voinut kokeilla erilaisia toteutusmalleja, kuten esimerkiksi yhteistyötä kirjagrammaajien kanssa.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi onnistui hyvin. Opinnäytetyössä löydettiin vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyöhön kerättiin aineistoa muun muassa tutkimushaastatteluilta, jotka toteutettiin teemahaastattelu-menetelmällä. Haastattelut onnistuivat hyvin ja niistä saatiin kattavasti tietoa opinnäytetyön aiheesta. Kirjallista lähdeaineistoa tuettiin asiantuntijahaastatteluista saadulla materiaalilla. Opinnäytetyössä toteutuu toimintatutkimuksen vaatimus käytännön toiminnan ja teoriaosuuden vuorovaikutuksesta. Opinnäytetyön aihetta on käsitelty kattavan kirjallisen lähdeaineiston ja haastatteluista saadun aineiston perusteella. Lisäksi opinnäytetyö on kokonaisuudessaan dokumentoitu huolellisesti. Opinnäytetyöprosessin aikana ei ilmaantunut suurempia konkreettisia ongelmia, vaan työ sujui hyvin ja suunnitellusti. Opinnäytetyö toteutettiin parityönä, jonka ansiosta pystyttiin hyödyntämään molempien tekijöiden ammatillista osaamista laaja-alaisesti. Yhteistyötaitojen lisäksi parityönä tehty opinnäytetyö vaati myös sitoutumista yhteiseen projektiin, hyviä ajanhallintataitoja sekä uusien etätöiden mahdollistavien välineiden sujuvaa käyttöä.

Lukemisen ja lukuinnostuksen edistäminen ovat pitkään olleet kirjastotyön keskiössä. Kuitenkin lukutaito ja lukeminen vaativat elinikäistä oppimista. Tämän vuoksi kirjastoissa tulee jatkossakin keskittyä ja panostaa lukemisen ja lukuinnostuksen lisäämiseen, myös aikuisasiakkaiden osalta. Aikuiset ovat kohderyhmänä varsin laaja ja tämän vuoksi aikuisten lukemisen edistämistä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tulevaisuudessa voisi tutkia, miten heikosti lukevia aikuisia voitaisiin paremmin huomioida

kirjastotyössä sekä millä keinoilla tätä asiakasryhmää voitaisiin tavoitella. Tarvetta voisi olla myös kehittää konkreettisia palveluja ja toimenpiteitä kirjastoille heikosti lukevien aikuisten lukemisen edistämistyöhön. Myös jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä sosiaalinen media tarjoaa tutkimuskohteita aikuisten lukemisen ja lukuinnon herättämiseen ja tukemiseen uusilla välineillä ja kanavilla.

Tässä vaiheessa on vielä mahdotonta arvioida opinnäytetyön vaikutuksia kirjastoissa käytävään keskusteluun aikuisten lukemisen edistämisestä. Toivottavasti tämä opinnäytetyö onnistuu kuitenkin tavoitteessaan ja toimii aktivoivana puheenvuorona aikuisten lukemisen edistämisen puolesta sekä innostaa kirjastoissa jatkossa panostamaan aiempaa rohkeammin ja tavoitteellisemmin aikuisten lukemisen ja lukuharrastuksen tukemiseen erilaisia ja uudenlaisia keinoja hyödyntäen.

LÄHTEET

- Aerila, J. & Kauppinen, M. 2019. Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahola, S. 2019. Miksi lukeminen on hyväksi? Helsingin Sanomat 11.8.2019.
- Aineistohallinnan käsikirja 2018. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Litterointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 20.10.2020 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineiston-hallinta/kvalitatiivisen-datan-kasittely/#litterointi>
- Anttiroiko, A-V. & Savolainen, R. 2010. Kirjasto 2.0: yleiset kirjastot sosiaalisen median hyödynnäjinä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 38 (4), 377–395.
- Anwyll, R.; Chawner, B. & Tarulli, L. 2013a. Social Media and Readers' Advisory: A Win-Win Combination? Reference and User Services Quartely. Vol 53 (1), 18–22.
- Anwyll, R.; Chawner, B. & Tarulli, L. 2013b. Social Media and Readers' Advisory: New Zealand Experiences. Reference and User Services Quartely. Vol 53 (2), 113–118.
- Bavishi, A., Slade, M. D. & Levy, B. R. 2016. A chapter a day: Association of book reading with longevity. Social science & medicine (1982). Vol 164, September 2016, 44–48.
- Berg, R. 2020. Kahvikuppeja ja kirjankansia – bookstagramit tuovat kirjojen lukemisen Instagramiin. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke 7.9.2020. Viitattu 13.10. 2020 <https://lukemattomat.turkuamk.fi/yleinen/kahvikuppeja-ja-kirjankansia-bookstagramit-tuovat-kirjojen-lukemisen-instagramiin/>
- Call To Action 2018. Miksi ja miten seurata Instagram-analytiikkaa? Call To Action 28.3.2018. Viitattu 12.10.2020 <https://calltoaction.fi/sosiaalinen-media/miksi-ja-miten-seurata-instagram-analytiikkaa/>
- Choi, N. & Joo, S. 2018. Understanding public libraries' challenges, motivators, and perceptions toward the use of social media for marketing. Library Hi Tech 22.6.2018.
- DNA 2019. Digitaaliset elämäntavat -tutkimus 2019. Nuoret ja sosiaalinen media. Viitattu 23.11.2020 <https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00892/7c6913e1-11dd-4bc2-a432-ef98097352b7.pdf>
- Frau-Meigs, D. 2012. Transliteracy as the New Research Horizon for Media and Information Literacy. Medijske studije. Vol. 3(6), 14–27.
- Haasio, A. 2013. Sosiaalinen media ja kirjastot. Helsinki: Avain.
- Hagerlund, T. & Komu, R. 2019. Kuntien verkkoviestinnän ja sosiaalisen median käyttö 2019. Kuntaliiton julkaisusarja 8/2019. Helsinki: Kuntaliitto. Viitattu 10.6.2020 <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien%20verkkoviestint%C3%A4%20ja%20sosiaalisen%20median%20k%C3%A4ytt%C3%B6%202019.pdf>
- Harmanen, M. 2016. Monilukutaito laajentaa opetuksen tekstitietoisuutta – kielitaitoinen käänne opetussuunnitelmien perusteissa. Teoksessa Leino, K. & Kallionpää, O. (toim.) Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Äidinkielen opettajainliiton vuosikirja 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 13–25.
- Heikkilä, H.; Laine, J.; Nurmi, O. 2013. Social reading in e-books and libraries. Viitattu 13.11.2020 http://virtual.vtt.fi/virtual/nextmedia/Deliverables-2013/D1.3.7.4_eReading%20Social%20reading%20in%20e-books%20and%20Libraries.pdf

Helmet.fi 2018. Siinä sivussa -podcastissa päästään kirjastojen takahuoneisiin. Helmet.fi 24.5.2018. Viitattu 25.11.2020 [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Siina_sivussa_podcastissa_paastaan_kirja\(163181\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Siina_sivussa_podcastissa_paastaan_kirja(163181))

Helmet.fi 2020a. Novellikoukku. Helmet.fi 9.11.2020. Viitattu 19.11.2020 [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Novellikoukku\(178353\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Novellikoukku(178353))

Helmet.fi 2020b. Kirjaston Lukuvalmentaja. Helmet.fi 1.9.2020. Viitattu 19.11.2020 https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Kirjaston_Lukuvalmentaja

Helmet.fi 2020c. Helmet-lukuhaaste 2020. Helmet.fi 14.1.2020. Viitattu 24.11.2020 [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Helmetlukuhaaste_2020\(198681\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Helmetlukuhaaste_2020(198681))

Helmet.fi 2020d. Kirjaveivi on Helmet-kirjaston podcast. Helmet.fi 17.6.2020. Viitattu 25.11.2020 https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Kirjaveivi_on_Helmetkirjaston_podcast

Helovuori, M. 2016. 100 syytä lukea. Lukukipinän sytytyskirja. Helsinki: Avain.

Herkman, J. & Vainikka, E., 2012. Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampere University Press.

Hietanen, M. 2014. Monilukutaitoa kirjastosta. Lukemisen taidot ja tasot – ymmärtäväksi lukijaksi kirjaston avulla. Raportti Tampereen kaupunginkirjastosta lukutaidon tukijana. Viitattu 9.11.2020 <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Monilukutaitoa%20kirjastosta.pdf>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hokkanen, E. & Prinkkilä, K. 2020. Seinäjoen lukuohjaaja koulutuksen vieraskynä: Voisiko lukea myös suomeksi? Lukuohjausta maahanmuuttajaryhmälle. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke 4.11.2020. Viitattu 19.11.2020 <https://lukemattomat.turkuamk.fi/kirjasto/voisiko-lukea-myos-suomeksi-lukuohjausta-maahanmuuttajaryhmalle/>

Holmberg, K.; Huvila, I.; Kronqvist-Berg, M; Nivakoski, O. & Widén-Wulff, G. 2009. Kirjasto 2.0. Muuttuva osallistumisen kulttuuri. Helsinki: BTJ.

Huotilainen, M. 2019. Näin aivot oppivat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huotilainen, M. & Moisala, M. 2018. Keskittymiskyvyn elvytysopas. Jyväskylä: Tuuma.

Huotilainen, M. & Peltoniemi, L. 2017. Tunne aivosi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ikävalko, L. 2020. Podcastia kirjastossa. Kirjastolehti 133 (4), 40–43. Viitattu 25.11.2020 http://kirjastolehti.fi/files/Kirjastolehti_4_2020_web.pdf

Indieplace 2019. Kaikki Instagram-analytiikasta. Indieplace 1.7.2019. Viitattu 12.10.2020 <https://www.indieplace.fi/kaikki-instagram-analytiikasta/>

Joo, S.; Choi, N. & Baek, T. 2018. Library marketing via social media. The relationship between Facebook content and user engagement in public libraries. Online Information Review. Vol. 42 (6), 940–955.

Jyväskylän yliopisto 2020a. PISA lyhyesti. 10.1.2020. Viitattu 5.11.2020 <https://ktl.jyu.fi/pisa/pisa-lyhyesti>

Jyväskylän yliopisto 2020b. Kansainvälinen aikuisten taitotutkimus PIAAC. 2.9.2020. Viitattu 10.11.2020 <https://ktl.jyu.fi/piaac>

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- King, D.L. 2015. Why use social media? Library Technology Reports. Vol.51(1), 6–9.
- Kronqvist-Berg, M. 2014. Social Media and Public Libraries. Exploring Information Activities of Library Professionals and Users. Åbo: Åbo Akademis förlag. Viitattu 10.6.2020 http://bib-bild.abo.fi/ediss/2014/kronqvist_maria.pdf
- Kuivalahti, L. 2020. Kuvatekstien ABC: Näin kirjoitat vetävän kirja-arvion. Teoksessa Koivula, M.; Kuivalahti, L.; Lehtinen, U. & Nirhamo, A. Kirjagrammaajan käsikirja. Opas parempaan kirjaseen. Jyväskylä: Aami-kollektiivi, 11–13.
- Kupiainen, R.; Kulju, P. & Mäkinen, M. 2015. Mikä monilukutaito? Teoksessa Kaartinen, T. (toim.) Monilukutaito kaikki kaikessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 13–24. Viitattu 9.11.2020 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201510082343>
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. Annettu Helsingissä 29.12.2016. Viitattu 19.10.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161492>
- Laurila, A. 2012. Mehän ollaan jo Facebookissa. Kirjastolehti 2.2.2012. Viitattu 10.6.2020 <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/mehan-ollaan-jo-facebookissa/>
- Lehtinen, U. 2020. Pieni hashtag-opas. Teoksessa Koivula, M.; Kuivalahti, L.; Lehtinen, U. & Nirhamo, A. Kirjagrammaajan käsikirja. Opas parempaan kirjaseen. Jyväskylä: Aami-kollektiivi, 14–18.
- Lietsala, K. & Sirkkunen, E. 2008. Social media: Introduction to the tools and processes of participatory economy. Tampere: University of Tampere, Hypermedia LAB. Viitattu 9.6.2020 <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7320-3>
- Lukemattomat mahdollisuudet 2020. Hankkeen esittely. Viitattu 19.11.2020 <https://lukemattomat.turkuamk.fi/hankkeen-esittely/>
- Luukka, M-R. 2019. Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monitaituriksi. Teoksessa Harmanen, M. & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 33–39.
- Malin, A., Sulkunen, S & Laine, K. 2013. PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 6.7.2020 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75272/okm19.pdf>
- Marjomaa, H. 2018. Pelien ja pelillisyyden hyödyntäminen lukemisen edistämässä. Teoksessa Sahavirta, H. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Helsinki: Helsingin kaupunki, 40-43. Viitattu 13.10.2020 <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>
- Meretoja, H. 2016. Kirjallisuus ja mahdollisen taju: Professoriluento 11.1.2017, Turun yliopisto. AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti. 2016 (4), 67–72.
- Muurinen, J. 2020. Instagram perusteet. Kuulu.fi. Viitattu 13.10.2020 <https://www.kuulu.fi/blogi/instagram-perusteet/>
- Nirhamo, A. 2020. Näin otat täydellisen flatflayn. Teoksessa Koivula, M.; Kuivalahti, L.; Lehtinen, U. & Nirhamo, A. Kirjagrammaajan käsikirja. Opas parempaan kirjaseen. Jyväskylä: Aami-kollektiivi, 5–8.
- OECD 2012. Literacy, Numeracy and Problem Solving in Technology-Rich Environments. Framework for the OECD Survey of Adult Skills. Viitattu 26.10.2020 <https://doi.org/10.1787/9789264128859-en>

OECD 2019. PISA 2018. Assessment and Analytical Framework. Viitattu 5.11.2020 <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>

Ojasalo, K.; Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2018. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3–5 painos. Helsinki: Sanoma pro.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliittikan osasto. Viitattu 16.6.2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-956-1>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Suomalaisten aikuisten perustaidot OECD-maiden parhaimmista. Tiedote 7.10.2013. Viitattu 12.11.2020 <https://minedu.fi/-/basic-skills-of-finnish-adults-one-of-the-best-in-the-oecd-countries>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. PISA 2018: Suomi lukutaidossa parhaiden joukossa. Tiedote 3.12.2019. Viitattu 12.11.2020 <https://minedu.fi/-/pisa-2018-suomi-lukutaidossa-parhaiden-joukossa>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Lukutaidon edistäminen. Viitattu 5.11.2020 <https://minedu.fi/lukutaito>

O'Reilly, T. 2005. What is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. Viitattu 8.6.2020 <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>

Palsa, L.; Pekkala, L. & Salomaa, S. 2019. Monilukutaito ja mediakasvatuksen pedagogiikka. Teoksessa Harmanen, M. & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 41–50.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudemus.

Pönkä, H. 2014. Sosiaalisen median käsikirja. Jyväskylä: Docendo.

Pönkä, H. 2016. Monilukutaito ja sosiaalinen media opetuksessa. Teoksessa Leino, K. & Kallionpää, O. (toim.) Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Äidinkielen opettajainliiton vuosikirja 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 95–112.

Relander J. 2016. Taantuva lukutaito? Kyky kuvitella on avain kriittiseen lukutaitoon. Kirjastolehti 30.9.2016. Viitattu 6.11.2020 <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/taantuva-lukutaito/>

Sahavirta, H. 2018. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Helsinki: Helsingin kaupunki. Viitattu 13.10.2020 <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjastot%20aikuisten%20lukemisen%20edistajina.pdf>

Sahavirta, H. 2020. Sähköpostihaastattelu. Helsingin kaupunginkirjaston kirjastonjohtaja Harri Sahavirtaa haastattelivat (sähköpostitse) 18.9.2020 Sari Leppinen ja Saija Savolainen.

Sanastokeskus TSK 2010. Sosiaalisen median sanasto. TSK 40. Helsinki: Sanastokeskus TSK. Viitattu 9.6.2020 http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_me-dian_sanasto

Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Vantaa: BTJ Finland Oy.

Simons, D. 2012. Do you Consider Podcastin part of Social Media? Social Media Today 8.5.2012. Viitattu 23.11.2020 <https://www.socialmediatoday.com/content/do-you-consider-podcasting-part-social-media>

Soininen, I. 2019. Lukuhaaste herättää uinuneen lukuhalun. Helmet.fi 19.6.2019. Viitattu 24.11.2020 [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Lukuhaaste_herattaa_uinuneen_lukuhalun\(159860\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Lukuhaaste_herattaa_uinuneen_lukuhalun(159860))

- Soininen, I. & Utriainen, R. 2018. Helmet-lukuhaaste herättelee uinuvaa lukuhaluja. Teoksessa Sahavirta, H. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä. Helsinki: Helsingin kaupunki, 49–51.
- Solomon, L. 2013. The librarian's nitty-gritty guide to social media. Chigago: ALA Editions
- SoundCloud 2020. Ääniä kirjastosta – Lahden kirjaston podcast. Viitattu 25.11.2020 <https://soundcloud.com/aaniakirjastosta>
- Sulkunen, S. 2011. Suomalaisten lukutaito – ilon ja huolen aiheita. Teoksessa Suomi, K. & Kajannes, K. Ymmärrys hoi!: kirja, läppäri ja muuttuva oppiminen. Jyväskylä: Kustannus-osakeyhtiö Hai, 42–45.
- Sulkunen, S. & Malin, A. 2018. Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. Scandinavian Journal of Educational Research. Vol. 62 (5), 929–948.
- Suni, T. 2019. Aikuisen heikko lukutaito on tabu. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke 4.3.2019. Viitattu 9.11.2020 <https://lukemattomat.turkuamk.fi/yleinen/aikuisen-heikko-lukutaito-on-tabu/>
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Liitetaulukko 21. Yhteisöpalvelujen seuraamisen yleisyys ja useus 2019, %-osuus väestöstä. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019_2019-11-07_tau_021_fi.html
- Suominen, J. 2013. Johdanto – Sosiaalisen median aika. Teoksessa: Suominen, J.; Östman, S.; Saarikoski, P. & Turtiainen, R. Sosiaalisen median lyhyt historia. Helsinki: Gaudeamus. 9–27.
- Taylor & Francis Group 2014. Use of social media by the library. Current practises and future opportunities. A white paper from Taylor & Francis. Viitattu 12.6.2020 https://figshare.com/articles/Use_of_social_media_by_the_library_current_practices_and_future_opportunities/1221673
- Tulivirta, H. 2020. Haastattelu. Helsingin kaupunginkirjaston erikoiskirjastovirkailija Henriika Tulivirtaa haastattelivat 16.9.2020 Sari Leppinen ja Saija Savolainen.
- Tulonen, U. 2020. Lukemisen, sosiaalisuuden ja pelillisyyden risteymiä Goodreads -sivustolla. Lukemattomat mahdollisuudet -hanke 2.3.2020. Viitattu 19.11.2020 <https://lukemattomat.turkuamk.fi/kirjasto/1018/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, P. 2016. Reading, libraries and well-being. Scandinavian library quaterly. Vol 49 (1–2), 22–24.
- Töölön kirjasto 2020. Töölön kirjaston Instagram-tili. Viitattu 13.10.2020 <https://www.instagram.com/toolonkirjasto/?hl=fi>
- Utriainen, R. 2016. Kirjan vuoden lukuhaaste. Helmet.fi 4.1.2016. Viitattu 24.11.2020 [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Kirjan_vuoden_lukuhaaste\(56177\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Uutispalat/Kirjan_vuoden_lukuhaaste(56177))
- Vaajakosken aluekirjasto 2020. Vaajakosken aluekirjaston Instagram-tili. Viitattu 13.10.2020 <https://www.instagram.com/vaajakoskenkirjasto/?hl=fi>
- Vaarne, V. 2020. Sometyöstä pitää saada palkkaa. Kirjastolehti 133 (1), 4. Viitattu 17.6.2020 http://kirjastolehti.fi/files/Kirjastolehti_1_2020_web.pdf
- Valtari, M. 2017. Mikä on hashtag eli aihetunniste? LM Someco 15.10.2017. Viitattu 13.10.2020 <https://lmsomeco.fi/blogi/mika-on-hashtag-eli-aihetunniste/>
- Yleisten kirjastojen neuvosto 2016. Yleisten kirjastojen suunta 2016–2020. Kansalaisen kirjasto. Olennainen osa suomalaista osaamista. Viitattu 16.6.2020 <http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>

Haastattelukysymykset / Harri Sahavirta

1. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -raportissa nostetaan esiin muun muassa se, että kirjastojen aikuisasiakkaille suunnatut lukemisen edistämisen hankkeet on usein kohdennettu ns. himolukijoille. Miten tilanne on muuttunut hankkeen jälkeen?
Tai onko keskustelu kirjastoalan kentällä saanut uutta näkökulmaa aikuisten lukemisen edistämiseen?
2. Mikä on aikuisten lukemisen edistämisen asema tällä hetkellä kirjastoissa?
3. Arvostetaanko kirjastoissa aikuisten lukemisen ja lukuharrastuksen edistämiseksi tehtyä työtä? Tai ovatko asenteet muuttuneet tämän projektin jälkeen, esim. sosiaalisessa mediassa tehtävään lukemisen edistämiseen?
4. Minkä vuoksi kirjastojen pitäisi nykyistä enemmän panostaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseen?
5. Aikuisten lukemisen edistämisessä on monia ongelmakohtia, millaisena näet tilanteen kirjastoissa resurssien kohdentamisen kannalta?
6. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -raportissa nostetaan esiin myös muuttuvat lukuympäristöt. Millaisia mahdollisuuksia näet sosiaalisella medialla lukemisen (eri tasoisten lukijoiden) edistämisen välineenä kirjastotyössä?
7. Miten sosiaalinen media saataisiin kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä (muu kuin esim. markkinointi ja tapahtumien mainostaminen sosiaalisessa mediassa)?
8. Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -raportissa mainitaan, että lukukampanjat siirtyvät yhä enemmän verkkoon ja sosiaaliseen mediaan ja se vaatii muun muassa yhteistyötä monien toimijoiden kanssa. Muutos oli hankkeen aikaan paraikaa meneillään, miten tilanne muuttunut nyt parin vuoden aikana?
9. Mihin asioihin kirjastojen tulisi keskittyä tulevaisuudessa, jotta aikuisten lukemisen edistämisestä tulisi kokonaisvaltaisempaa ja näkyvämpää?
Miten se saataisiin linkitettyä osaksi kirjastolaisten työnkuvaa?
10. Miten näet aikuisten lukemisen edistämisen/lukuinnon herättelyn kehittyvän tulevaisuudessa kirjastoissa ja sosiaalisessa mediassa?

Haastattelukysymykset / Henriika Tulivirta

1. Minkä vuoksi kirjastojen pitäisi nykyistä enemmän panostaa aikuisten lukuharrastuksen edistämiseen?
2. Mitkä ovat suurimmat hyödyt ja haasteet kirjastojen työssä sosiaaliseen mediaan liittyen?
3. Millaisena näet sosiaalisen median roolin aikuisten lukemisen edistämässä tai lukuinnon herättelijänä?
4. Mitkä ovat hyödyt ja haasteet lukuinnon herättämisessä sosiaalisessa mediassa?
5. Miten kirjastot voisivat muuttaa toimintaansa, jotta työstä sosiaalisessa mediassa tulisi kiinteämpi osa kirjastolaisten arkista työnkuvaa?
6. Miten työntekijät voisivat muuttaa toimintaansa, jotta työstä sosiaalisessa mediassa tulisi kiinteämmäksi osaa työnkuvaa?
7. Miten kirjastot saisivat parempaa näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa?
8. Miten kirjastot voisivat rakentaa yhteistyötä sosiaalisessa mediassa muiden kirjastojen, muiden toimijoiden tai jopa asiakkaiden (esim. kirjagrammaajien) kanssa?
9. Millä tavoin kirjastojen pitäisi seurata sosiaalisen median päivitysten vaikuttavuutta?
10. Tutkimusten mukaan lukemisen edistäminen sosiaalisessa mediassa saa vähemmän sitoumuksia (tykkäykset, kommentit) kuin esim. huumoripäivitykset. Kuitenkin kirjallisuuden ja lukemisen edistäminen on kirjaston perustehtävistä, millaisena näet tämän perustehtävän aseman sosiaalisessa mediassa?
11. Miten näet aikuisten lukemisen edistämisen ja lukuinnon herättelyn kehittyvän tulevaisuudessa kirjastoissa ja sosiaalisessa mediassa?

Tutkimushaastattelujen kysymysrunko

1. Esittele Helmet-lukuhaaste/Kirjaveivi-podcast/Ääniä kirjastosta -podcast, mistä se sai alkunsa ja mistä on kyse?
2. Mikä on Helmet-lukuhaasteen/Kirjaveivi-podcastin/Ääniä kirjastosta -podcastin tavoite?
3. Mikä on ensisijainen (tai ensisijaiset) kohderyhmä(t)?
4. Miten Helmet-lukuhaasteessa/Kirjaveivi-podcastissa/Ääniä kirjastosta -podcastissa huomioidaan heikosti lukevat (aikuisasiakkaat)?
5. Kuinka paljon asiakkaita Helmet-lukuhaaste/Kirjaveivi-podcast/Ääniä kirjastosta -podcast tavoittaa (esim. kk tai vuosi)?
6. Millä mittareilla asiakasmäärää seurataan ja miten tulokset vaikuttavat toimintaan, esimerkiksi pyrittekö vahvistamaan sellaista sisältöä, joka tavoittaa eniten asiakkaita tai saavuttaa sitoumuksia (tykkäykset, kommentit jne.)?
7. Tuleeko Helmet-lukuhaaste/Kirjaveivi-podcast/Ääniä kirjastosta -podcast esiin muissa asiakaskohtaamisissa esim. suosittelteko asiakkaille, tuleeko palautetta tai kommentteja?
8. Millä tavalla markkinoitte Helmet-lukuhaastetta/Kirjaveivi-podcastia/Ääniä kirjastosta -podcastia?
9. Mihin muihin sosiaalisen median kanaviin toimintaa voisi laajentaa?
10. Millä tavoin asiakkaita osallistetaan Helmet –lukuhaasteessa/Kirjaveivi-podcastissa/Ääniä kirjastosta -podcastissa osallistetaanko ollenkaan? Miten tärkeänä näet vuorovaikutuksen asiakkaiden kanssa?
11. Kuinka suunnitelmallista toiminta on?
12. Miten sosiaalinen media saataisiin kiinteämmäksi osaksi kirjastotyötä (muu kuin esim. markkinointi)?
13. Millaisena näet sosiaalisen median roolin aikuisten lukemisen edistämässä tai lukuinnon herättelijänä?
14. Miten näet aikuisten lukemisen edistämisen ja lukuinnon herättelyn kehittyvän tulevaisuudessa kirjastoissa ja sosiaalisessa mediassa?

Kirjamaanantai-projektin kirjagram-julkaisut

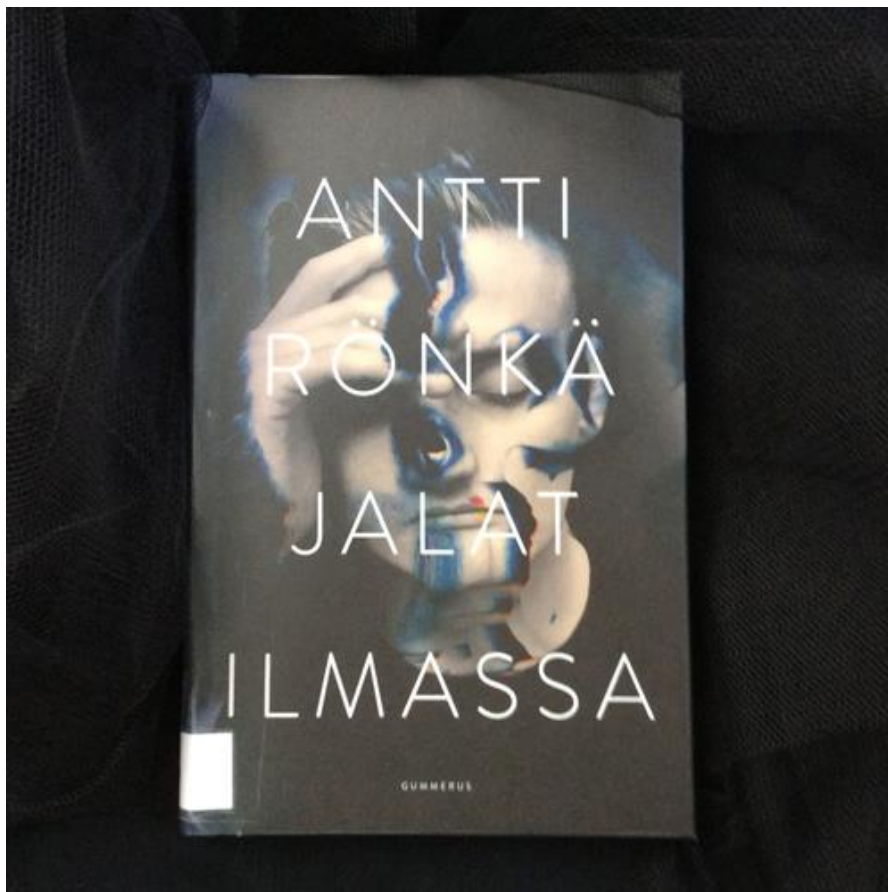
Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

Karin Brunk Holmqvist: Pieni potenssipuoti

Veijaritarina kahdesta ikäneitosisaruksesta, jotka sattumalta keksivät ihmeitä tekevän potenssilääkkeen kukkalannoitteesta. He perustavat postimyyntiliikkeen ja kauppa käy kuumana. Ongelmia tuottaa se, että oma velikin tulee asiakkaaksi; miten lähettää hänelle lääkettä joutumatta ilmi. Rahatavoite saavutetaan, nyt voidaan rakennuttaa sisävesä kylpytiloineen kotimökkiin ja rahaa jää vähän turhuuteen kuten uusiin mekkoihin. Siskokset päättävät lopettaa firman hyvän sään aikana, ettei kyläläisille ja erityisesti veljelle selviä bisnekset ja maine kärsi, varsinkin kun he ovat huonoja valehtelevaan.

Kirjanen ei suinkaan ole elämää suurempi lukukokemus. Se on leppoisa jutustelua, jossa huvittuneesti seurataan iän mukana tuomia hankaluuksia. Vähään tyytyväiset ja hyväntuuliset sisarukset valloittavat lukijan aitoudellaan. Tekijä kuvaa hyvin pienen maalaiskylän ilmapiirin ja miljöön. Kirja on mitä mainiota lomalukemista sadepäivänä.

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta

Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

Antti Rönkä: Jalat ilmassa

Aaro on aikuisuuden kynnyksellä ja epätoivoisesti yrittää päästä kiinni elämäänsä. Aarolla on yksiö, opiskelupaikka yliopistossa ja mielessä pelko, että mahtuuko mukaan porukoihin, uskaltaako mennä baariin tai puhua luennolla vieruskaverin kanssa.

Jalat ilmassa on omakohtainen kertomus siitä, miltä tuntuu ottaa askelia aikuisuuteen, kun koko ajan tuntuu siltä, ettei kelpaa mihinkään eikä kenellekään. Vaikka kirja on nopealukuinen, se ei ole helppo. Koulukiusaamista, hakkaamista, haukkumista, vuodesta toiseen. Viisi vuotta. Ja sitten uusi alkua. Uudet alut eivät kuitenkaan ratkaise kaikkea, sillä mukana kantaa aina menneisyyttä, lapsuutta, yksinäisyyttä. Kirjan kieli on kaunista, mutta tarina on surullinen. Koskettava ja lohdutonkin kirja, jonka lopussa on kuitenkin jo ripaus toivoa. Tästä kirjasta jää jälki lukijaan, pitkäksi aikaa.

Lainaus kirjasta: ” Sydämeni käy vielä ala-astetta, nojaa seinään pääovien katoksessa ja pelkää.”

Lisävinkki: Tämän kirjan “parina” kannattaa lukea myös teos Silloin tällöin onnellinen, joka koostuu isän (kirjailija Petri Tamminen) ja pojan (kirjailija Antti Rönkä) välisestä kirjeenvaihdosta. Silloin tällöin onnellinen sijoittuu siihen aikaan, kun Antti Rönkä aloittaa opintojaan yliopistossa ja kirjoittaa esikoisteostaan Jalat ilmassa.

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta

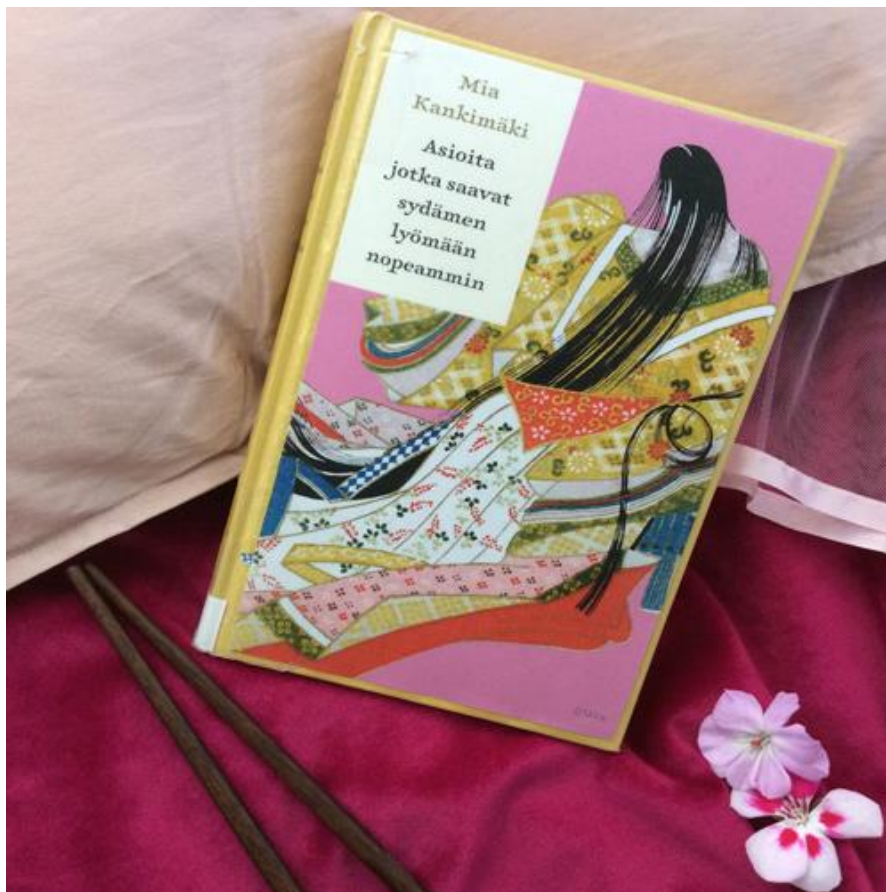
Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

Pia Perkiö: Kuin olisi jo kevät

Kirja sisältää valikoiman Pia Perkiön runoja viideltä vuosikymmeneltä. Sisällys on jaettu aiheiden mukaan. Kirjassa on runoja ystävydestä, rakkaudesta, surusta, ilosta ja toivosta. Paitsi lukunautintona runoja voi käyttää onnitteluteksteinä syntymäpäiväsankareille, hääpareille ja ystäville sekä suruvalitteluina adresseihin.

Runot ovat hyvin henkilökohtaista tilitystä uskosta ja elämästä. Ne ovat raikkaita, sydämellisiä ja ajattomia. Perkiön kielikuvat ovat hyvin kauniita. Runojahan ei voi lukaista, niihin pitää pysähtyä ja sisäistää sanoma, jolloin ne toimivat terapeuttisina heijastumia lukijan omaan sielunmaisemaan.

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta

Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

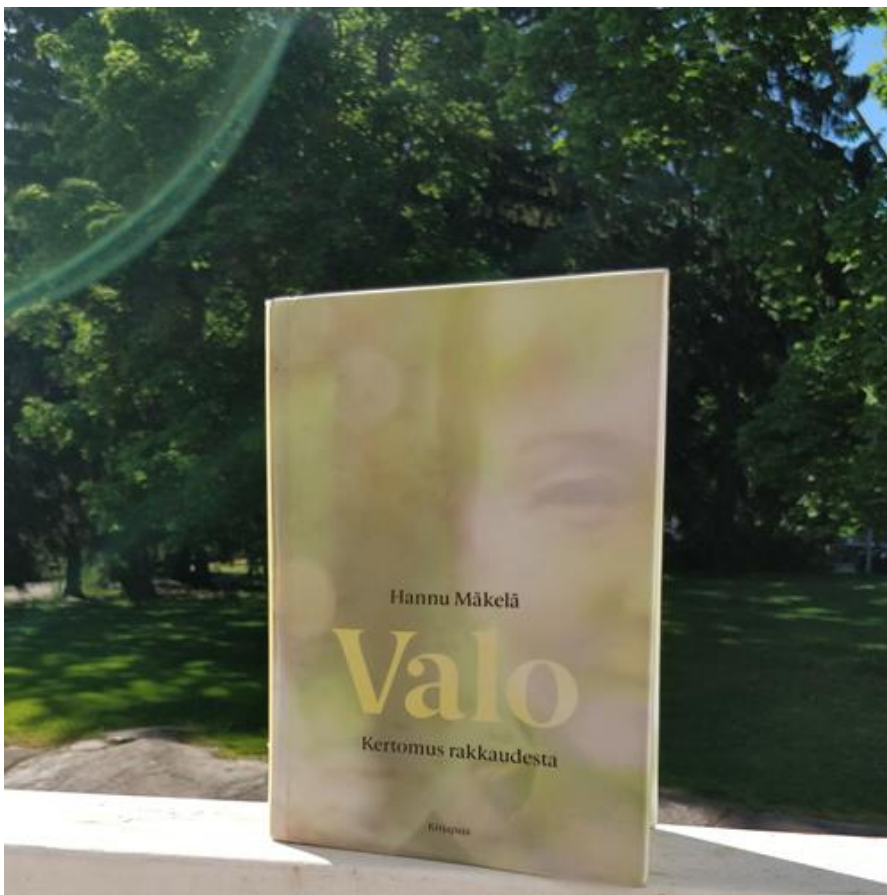
Mia Kankimäki: Asioita jotka saavat sydämen lyömään nopeammin

Kirjan alkuasetelma on tämä: Kankimäki on kyllästynyt elämäänsä ja päättää lähteä etsimään uutta suuntaa Japanista ja tutkimaan samalla yli tuhat vuotta sitten elänyttä hovinäistä, Sei Shonagonia. Kirja on yhtä lailla kirje Seille sekä päiväkirja ja matkakertomus 2000-luvun ja Heian-kauden Japanista. Se on kertomus elämänmuutoksesta ja matkasta kirjailijaksi. Tämä kaikki voi kuulostaa kovin hämmentävältä, mutta kirja on kerrassaan ihastuttava. Asioita on kirja siitä, mitä voi tapahtua, kun uskaltaa tavoitella unelmiaan.

Kiehtova ja riemastuttava teos, joka sopii mainiosti hitaisiin kesäpäiviin.

Lainaus kirjasta: ”Ajattelen, miten ihmeellisesti sattuma johdattaa eteen hetkiä, jotka myöhemmin tuntuvat aivan välttämättömiltä, sellaisilta, joita ilman koko matkalla ei olisi ollut mitään tarkoitusta.”

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta

Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

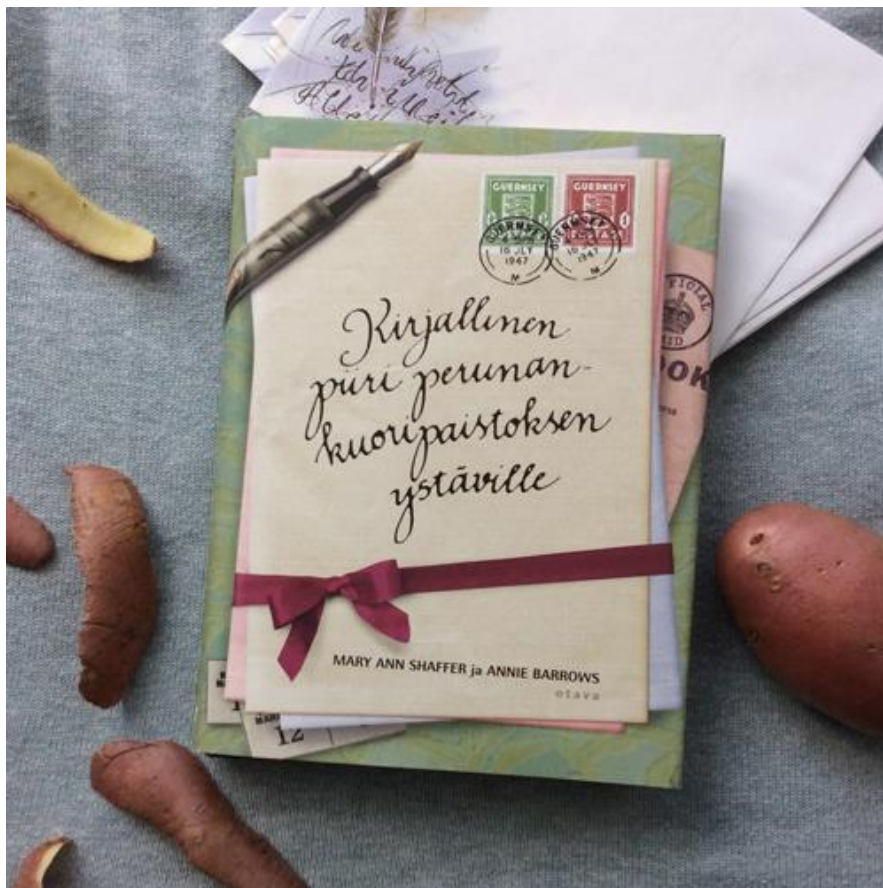
Hannu Mäkelä: Valo. Kertomus rakkaudesta.

Onnen aika ei ole pitkä, onko koskaan, kysyy Hannu Mäkelä kirjassaan Valo: kertomus rakkaudesta. Päiväkirjamainen tilitys vaimon yllättävään kuolemaan päättyneestä lyhyestä avioliitosta on koskettava kertomus sielunkumppanin löytymisestä, rakkaudesta, hellyydestä ja ilosta, minkä runoilija sai kokea venäläisen toimittajavaimonsa kanssa.

Kielikuvat ovat runollisen kauniita ja teksti miellyttävää ja ajatuksia antavaa luettavaa. Jäin kuitenkin miettimään, minkälaisen kirjan tekijä olisi kirjoittanut, jos liitto olisi kestänyt kauemmin. Hannu Mäkelä itsekin toteaa, että kiihkeänkin rakkauden sanat haaltuvat ja voivat muuttua jopa vastakohdikseen.

Hyvä oli tuntea sinut lähellä, sanoo Sveta, rakastettu. Sanat heidät yhdistivät, sanoilla Hannu Mäkelä haluaa yhä pitää kiinni Svetasta. Suru ja ilo eivät ole toistensa vastakohtia, ne kulkevat rinnakkain elämässä. Tämä kirja on kirjailijan surutyötä, jonka hän jakaa lukijan kanssa.

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta

Vietämme heinä-elokuussa kuuden viikon ajan Kirjamaanantaita antamalla lukuvinkin! Oletko lukenut jo tämän tai jonkun muun hyvän kirjan?

Mary Ann Shaffer ja Annie Barrow: Kirjallinen piiri perunankuoripaistoksen ystäville

Tämä kirja vie lukijan vuoteen 1946 ja sodasta toipuvaan Lontooseen, jossa kirjailija Juliet etsii aihetta uuteen kirjaansa. Guernseyn saarelta saapuu tuntemattoman lähettäjän kirje, joka herättää Julietin uteliaisuuden. Lopulta Juliet päätyy kirjeenvaihtoon yhden, jos toisenkin guernseylaisen kanssa. Kirjeitä tässä kirjassa lähetellään niin tiiviiseen tahtiin, että koko kirja koostuukin ainoastaan kirjeistä.

Saarelaisten kirjeistä Julietille paljastuu hiljalleen, millaista elämä Kanaalisaarilla oli sodan aikana, kun saaret olivat saksalaisten miehittämiä. Lopulta Juliet lähtee itse saarelle selvittämään, mikä oikein onkaan tuo erikoisesti nimetty kirjallinen piiri perunankuoripaistoksen ystäville.

Vaikka kirjassa käsitellään sotaa ja sen kauheuksia, kirjassa on myös ystävyyttä, rohkeutta sekä erikoisia ja valloittavia henkilöitä. Hurmaavan kirjan voi lukea lähes yhdeltä istumalta tai nauttia hiljalleen, kirje kerrallaan (jos malttaa!). Tämä on kirja sinulle, jos pidät Brittein saarista tai haluat lukea jotain ihastuttavaa, joka ei ole liian sokerista.

Lainaus kirjasta: ”Kun lukee hyviä kirjoja, huonojen lukemisesta menee ilo.”

#lukuvinkki #kirjastovinkkaa #kirjagram #bookstagram #kirjamaanantai #lukuvinkki-sinulle #lukeminenkannattaaaina #lukeminenonparasta